

4 | 04

Justitiële verkenningen

Recherche

verschijnt 9 maal per jaar jaargang 30 juni

Bju | Boom Juridische uitgevers

**Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum**

Colofon

Justitiële verkenningen is een gezamenlijke uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie en Boom Juridische uitgevers. Het tijdschrift verschijnt negen keer per jaar.

Redactieraad

drs. A.C. Berghuis
dr. M. Croes
prof. dr. F.L. Leeuw
mr. dr. M. Malsch
mr. dr. J.M. Nelen
mr. drs. P.J.J. van Voorst

Redactie

drs. M.P.C. Scheepmaker
mr. drs. P.B.A. ter Veer
drs. M.A.V. Klein-Meijer

Redactieadres

Ministerie van Justitie, WODC
Redactie Justitiële verkenningen
Postbus 20301
2500 EH 's-Gravenhage
tel.: 070-370 71 47
fax: 070-370 79 48
e-mail: p.ter.veer@minjus.nl

WODC-documentatie

Voor inlichtingen:
Infodesk WODC, tel.: 070-370 65 53
(09.00 uur-13.00 uur). E-mail:
wodc-informatiedesk@minjus.nl
Internet-adres: www.wodc.nl

Abonnementen

Justitiële verkenningen wordt gratis verspreid onder personen en instellingen die beleidsmatig werkzaam zijn ten behoeve van het Ministerie van Justitie. Degenen die in aanmerking denken te komen voor een gratis abonnement, kunnen zich uitsluitend schriftelijk wenden tot bovenstaand redactieadres. Andere belangstellenden kunnen zich tegen betaling abonneren. Zij dienen

zich te wenden tot Boom Juridische uitgevers.

De abonnementenadministratie voor betalende abonnees wordt verzorgd door Boom Juridische uitgevers, Postbus 85576, 2508 CG Den Haag, tel.: 070-330 70 33, fax: 070-330 70 30, e-mail: info@bju.nl, internet: www.bju.nl.

De abonnementsprijs bedraagt € 75,- (inclusief BTW en verzendkosten).

Prijs losse aflevering € 15,-.

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Valt de aanvang van een abonnement niet samen met het kalenderjaar, dan wordt over het resterende gedeelte van het jaar een evenredig deel van de abonnementsprijs in rekening gebracht. Het abonnement kan alleen schriftelijk tot uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Gratis abonnementen kunnen desgevraagd te allen tijde beëindigd worden.

Ontwerp

Tappan, Den Haag

Fotografie

Hollandse Hoogte, Marco Okhuizen

Opmaak

Textcetera, Den Haag

ISSN: 0167-5850

Opname van een artikel in dit tijdschrift betekent niet dat de inhoud ervan het standpunt van de minister van justitie weergeeft.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
<i>C.J. de Poot</i> Dilemma's in de opsporing	9
<i>E.J. van der Torre en E.R. Muller</i> Het recherchevak; een institutionele benadering	18
<i>C.J. de Poot en P.J. van Koppen</i> Meten van researchewerk	35
<i>F van Tulder, P. Smit en S. Siero</i> Ophelderingspercentages als maatstaf voor prestaties?	49
<i>B.L. Mac Lean</i> Contact tussen O.M. en recherche door de jaren heen; de praktijk	63
<i>A.G. van Amelsvoort, H. Groenendal en J. van Manen</i> Werkwijze bij het onderzoek op de Plaats Delict (PD)	72
<i>R.J. Bokhorst</i> De telefoontap in grote opsporingsonderzoeken	84
<i>J. van der Schoor</i> Brains voor de recherche	96
Summaries	100
Jaarnaal	103

Literatuuroverzicht	107
Algemeen	107
Criminologie	108
Gevangeniswezen/tbs	115
Jeugdbescherming en -delinquentie	117
Verslaving	119
Slachtofferstudies	119
Boeken en rapporten	121

Voorwoord

Sinds de parlementaire enquêtecommissie Opsporingsmethoden (Van Traa) concludeerde dat de opsporing in een diepe crisis verkeerde, heeft de recherche een ingrijpend veranderingsproces doorgemaakt. Sturend daarin was het besef dat professionalisering van zowel organisatie als werkmethoden nodig is om de criminaliteit in al haar verschijningsvormen het hoofd te bieden. In dit themanummer van *Justitiële verkenningen* wordt een beeld geschetst van het veranderingsproces dat de recherche doormaakt. Er is voor gekozen zowel wetenschappers als praktijkdeskundigen aan het woord te laten over hun visies op de organisatie en het dagelijks werk van de recherche. Opgemerkt zij dat de wetenschappelijke belangstelling voor de wijze waarop de recherche zaken tot een oplossing brengt, van vrij recente datum is. In dit verband moet het eerder dit jaar verschenen boek *Rechercheportret; over dilemma's in de opsporing* worden genoemd. In het openingsartikel schetst De Poot, zich baserend op het onderzoek dat ten grondslag ligt aan *Rechercheportret*, een aantal van deze dilemma's. Ze verwijst daarbij ook naar overige bijdragen in dit themanummer waar nader wordt ingaan op het bewuste onderwerp. In het betoog komt onder meer naar voren dat de rechercheleiding, rechercheurs en officieren van justitie samen beslissingen moeten nemen over zaken die wel en niet strafrechtelijk moeten worden onderzocht, over het maken van verantwoorde keuzen tussen de wens de dader van een misdrijf te vinden en de kosten die verdere opsporingshandelingen met zich meebrengen, over de stappen die gezet moeten worden om daders van misdrijven te kunnen vinden. Een grote verbetering in de werkwijze van de recherche kan worden bereikt als die beslissingen op bewuste en expliciete wijze worden genomen.

Vervolgens werpen Van der Torre en Muller een bestuurskundige blik op het rechercheapparaat. Zij constateren dat de recherche tussen 1980 en 2000 bij de uitoefening van haar taak veel hindernissen moest overwinnen. De politie was nauw verweven geraakt met het plaatselijk bestuur. Gedecentraliseerde organisatievormen compliceerden een doeltreffende opsporing. Doordat de politietop zich zeer welwillend opstelde tegenover het bestuur ontbrak het aan heldere prioriteiten. Instabiliteit en verwaarlozing van het rechercheurvak leidden tot een 'crisis in de opsporing'. Tegenwoordig erkent de politietop dat de mate

van geloofwaardigheid en legitimiteit van de politie nauw samenhangt met de manier waarop zij haar kerntaken verricht. Daarbinnen neemt de opsporing een belangrijke plaats in. De politietop heeft meer afstand genomen van het lokale bestuur en bestuurlijke taken. Om te komen tot stabiele en betrouwbare werkmethode dient een duidelijke en consistente visie op rechercheonderzoek te worden ontwikkeld. Dit is een gecompliceerd proces aangezien politiekorpsen onderling veel verschillen en niet duidelijk is hoeveel arbeidskracht en middelen moeten worden geïnvesteerd in de preventie van (zware) criminaliteit. Stabiliteit kan worden bevorderd door goed informatiebeheer en flexibele organisatievormen die het mogelijk maken snel onderzoeksteams te formeren.

De vraag hoe de recherche eigenlijk presteert is niet gemakkelijk te beantwoorden. In twee artikelen worden de gebruikelijke prestatie-maten kritisch tegen het licht gehouden. De eerste bijdrage is geschreven door De Poot en Van Koppen. Zij constateren dat wetenschappers wereldwijd gebruikmaken van 'harde' gegevens zoals het aantal arrestaties en ophelderingspercentages om politiestatistiek te meten. In dit artikel laten de auteurs zien dat het gebruik van dergelijke maten problematisch is, omdat er geen rekening wordt gehouden met het gegeven dat er verschillende typen zaken zijn. Sommige zaken zijn simpel, de plegger van het misdrijf is bijvoorbeeld onmiddellijk bekend. Andere zaken vergen een uitgebreid onderzoek om tot een oplossing te worden gebracht. In elk type onderzoek moet een ander soort prestatie worden geleverd. Er kunnen vier categorieën rechercheonderzoek worden onderscheiden, die elk een andere onderzoeksstrategie vereisen. Empirische gegevens laten zien dat de politie inderdaad haar handelen afstemt op het type zaak. Informatie over de aard van de zaak kan aangeven hoe de gegevens verzameld op basis van de gebruikelijke prestatie-maten moeten worden geïnterpreteerd. Dat komt de bruikbaarheid van deze maten ten goede en leidt tot een beter inzicht in het researchewerk.

In het tweede artikel over het meten van prestaties concentreren Smit, Van Tulder en Siero zich op de waarde van het ophelderingspercentage als maatstaf. Zij kijken ook naar mogelijke alternatieven. Als gevolg van gebreken bij het registreren van misdrijven door de politie en andere statistische onvolkomenheden is de betrouwbaarheid van het ophelderingspercentage onvoldoende. Als deze tekortkomingen worden gerepareerd, kan het ophelderingspercentage in de toekomst een bruikbare prestatie-maat worden, mits het wordt gebruikt in com-

binatie met twee andere maten, het verdachtenpercentage en het sanctiepercentage. Alle drie de maten hebben voor- en nadelen. Goede resultaten kunnen worden behaald door ze gezamenlijk in te zetten. Het ophelderingspercentage (en andere maatstaven) kan slechts worden gebruikt om politie-effectiviteit te meten, niet efficiency of productiviteit. Internationale vergelijkingen zullen altijd moeilijk blijven als gevolg van grote verschillen in de organisatie van het politie- en justitie-apparaat.

Vervolgens beschrijft Mac Lean in haar bijdrage uitgebreid haar ervaringen als officier van justitie in de werkrelatie met de recherche. Zij constateert dat daarin sinds eind jaren tachtig heel veel is veranderd. Tot die tijd opereerde de officier, formeel leider van het onderzoek, op grote afstand van het rechteam. Ook de persoonlijke verhoudingen waren afstandelijk. Door een aantal ontwikkelingen werd het noodzakelijk dat de officier een veel prominentere rol ging spelen bij zowel de keuze van de onderzoeken als de wijze waarop het onderzoek werd verricht. Ten eerste formuleerde het ministerie van Justitie steeds duidelijker beleidsprioriteiten. Officieren van justitie werden voor het eerst geconfronteerd met streefcijfers voor bepaalde typen zaken. Ten tweede steeg het werkaanbod zodanig dat het onmogelijk bleek om alle zaken te doen waarin een opsporingsindicatie was. Keuzen maken was onontkoombaar. De auteur concludeert dat er tegenwoordig ondanks cultuurverschillen sprake is van groeiend begrip en deskundigheidsbevordering aan beide kanten. Voorts beschrijft ze in een casus hoe de samenwerking in een concreet onderzoek kan verlopen.

Van Amelsvoort, Groenendal en Van Manen beschrijven aan de hand van aansprekende voorbeelden hoe de technische recherche te werk gaat op de plaats delict (PD) en met welke dilemma's de rechercheurs zich geconfronteerd zien. De auteurs laten zien welke gevolgen het handelen op de PD heeft voor het verdere opsporingsonderzoek en de bewijsvoering. Hoewel er zoiets bestaat als een ideaal onderzoeksmodel en gestandaardiseerde werkmethoden kan een onderzoek niet altijd volgens een vastgesteld patroon verlopen. Steeds opnieuw moeten keuzes worden gemaakt hoe en in welke volgorde bepaalde sporen wel of niet zichtbaar moeten worden gemaakt en veiliggesteld. De belangrijkste oorzaken waardoor het ideale model in de praktijk niet altijd wordt gevolgd zijn beleidskeuzes, economische belangen en menselijke fouten. De auteurs pleiten ervoor de handelingen van de technisch rechercheurs op de PD met een camera vast te leggen,

zodat de werkwijze achteraf kan worden getoetst.

In de bijdrage van Bokhorst staat de telefoontap centraal, een in Nederland veelvuldig ingezet hulpmiddel bij de opsporing. De auteur concentreert zich op de vraag hoe de telefoontap wordt ingezet en wat deze opsporingsmethode oplevert. Hij besteedt daarbij ook aandacht aan de juridische procedure en praktische gang van zaken. Tappen levert zelden sluitend bewijs op, maar wel vaak aanwijzingen dat de politie al dan niet op het goede spoor zit. Ook levert tappen in een ruime kring rond de verdachte groter inzicht op in criminele netwerken, terwijl ook nieuwe getuigen en andere verdachten in beeld komen. De auteur wijst erop dat de telefoontap altijd in samenhang met andere opsporingsmethoden wordt ingezet, bijvoorbeeld heimelijke observatie. Om het nut van de telefoontap goed te kunnen beoordelen moet met al deze aspecten rekening worden gehouden.

Een korte bijdrage van Van der Schoor besluit het themagedeelte. Centraal daarin staat Brains, een nieuw computersysteem dat wordt ingezet als analyse-instrument bij grotere rechercheonderzoeken. Deze kampen vaak met een overvloed aan informatie. Brains maakt het mogelijk om alle informatie, zowel de gegevens waarmee het onderzoek is gestart als die later worden toegevoegd, toegankelijk te houden.

M.P.C. Scheepmaker

Dilemma's in de opsporing

*C.J. de Poot**

Er is in de criminologie en aanverwante wetenschappen tamelijk veel onderzoek verricht naar de politie, maar vrijwel altijd betreft dat de surveillancedienst. Onderzoek naar de recherche is schaars en het weinige onderzoek dat er is, gaat vooral over de tijdbesteding van rechercheurs en de ophelderingspercentages van verschillende soorten delicten. Over dit soort 'uitwendige maten' valt veel te vertellen. Elders in dit nummer gaan Van Tulder, Smit en Siero in op de waarde van het ophelderingspercentages in samenhang met andere gegevens over de prestaties van politie en justitie.

In het algemeen kan worden gesteld dat ophelderingspercentages en andere cijfers waaraan het functioneren van de recherche wordt afgemeten afhankelijk zijn van allerlei factoren die weinig met recherchewerk te maken hebben. Het is daarom van belang om in onderzoek naar het werk van de recherche niet alleen te tellen, maar ook aandacht te besteden aan basale vragen die aan de beschikbare cijfers ten grondslag liggen. Vragen over de werkwijze van de recherche, zoals welke zaken wel en niet in behandeling worden genomen, op welke wijze aan de oplossing van zaken wordt gewerkt, welke opsporingsmethoden worden ingezet en wat de effecten zijn van deze methoden. Maar ook de veel fundamentele vraag wat eigenlijk het doel is van het recherchewerk en hoe je kunt meten of dit doel wordt bereikt, is hierbij van belang. Gaat het bij Recherchers om het identificeren van een verdachte, om zijn of haar aanhouding, om het verkrijgen van een bekentenis, om een aanklacht, een veroordeling, de tevredenheid van het slachtoffer of van het publiek, om de afschrikwekkende werking van een veroordeling op de dader zelf en op andere potentiële daders, of om het voorkómen van misdrijven door middel van proactieve activiteiten?

Onderzoek

Om bovengenoemde vragen te kunnen beantwoorden en inzicht te kunnen krijgen in het dagelijks functioneren van de recherche, werd

* De auteur is onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie.

enige jaren geleden een omvangrijk en intensief onderzoek gestart naar het werk van de recherche. In dit onderzoek werd niet alleen geteld, maar ook geobserveerd en gereconstrueerd hoe concrete onderzoeken verliepen. Het onderzoek werd uitgevoerd door onderzoekers van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) en het Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (COT) en verricht in zes verschillende politieregio's in Nederland. De belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek werden onlangs gepubliceerd in het boek *Rechercheportret; over dilemma's in de opsporing*. Zoals de titel van het boek al aangeeft, biedt dit onderzoek niet alleen inzicht in het werk van de recherche en de doelen die in concrete zaken worden gesteld, maar vooral ook in de dilemma's waarmee het researchmanagement en de rechercheurs bij dit werk worden geconfronteerd en in de keuzen die ze maken om uit die dilemma's te komen.

In het boek worden dilemma's geïdentificeerd die spelen op het niveau van de organisatie, bij de selectie van zaken, bij de aanpak van concrete onderzoeken en bij de inzet van afzonderlijke opsporingsmethoden. Een algemene conclusie uit het onderzoek is dat het researchmanagement en de rechercheurs vaak kiezen voor een bepaalde organisatievorm of researchstrategie, zonder dat ze zich expliciet afvragen voor welk dilemma ze staan en welke alternatieve oplossingen er zijn. Met het schetsen van de dilemma's van de recherche beoogt het boek *Rechercheportret* bij te dragen aan besluitvorming waarin aandacht is voor die alternatieven. Het onderzoek laat zien dat het expliciet afwezen van de voor- en nadelen van verschillende alternatieven de kwaliteit van het researchwerk ten goede komt.

De eerste reactie na een melding

Als een zaak bij de politie wordt gemeld, moet meteen al een belangrijke beslissing worden genomen. De politie kan verschillende stappen nemen. Ze kan direct ter plaatse gaan en een grondig onderzoek uitvoeren op de plaats delict, ze kan een onderzoek starten zonder zelf ter plaatse te gaan, ze kan besluiten tot een niet-strafrechtelijke afhandeling van de zaak, of de zaak registreren en verder geen directe acties ondernemen. Welke keuze de politie maakt is niet alleen sterk afhankelijk van de aard van de zaak en van de melding, maar ook van

het uitgestippelde veiligheidsbeleid in een bepaald geografisch gebied. Niet alleen voor de aanpak van concrete onderzoeken, maar ook voor het algemene veiligheidsbeleid is het van belang om expliciet te kiezen welke problemen strafrechtelijk moeten worden aangepakt, welke problemen preventief moeten worden bestreden en voor welke problemen bemiddeling of hulpverlening de juiste oplossing biedt. Een integraal beleid, waarin preventie, repressie en hulpverlening op elkaar worden afgestemd en elkaar aanvullen, lijkt de beste manier om meer veiligheid te creëren. Expliciete keuzen maken het voor de politie mogelijk het gekozen beleid verder te ondersteunen. Mac Lean laat in haar bijdrage aan dit themanummer zien dat het O.M. hierbij een prominente rol speelt. Niet alleen bij de beslissing over het al of niet onderzoeken van een zaak, maar ook bij beslissingen over de wijze waarop het onderzoek moet worden vormgegeven denkt de officier mee. Ook Van der Torre en Muller bespreken dilemma's die spelen bij de beoordeling of zaken wel of niet strafrechtelijk moeten worden onderzocht. Zij stellen dat bij de besluitvorming hierover een heldere visie, stabiele doelstellingen en een heldere prioritering onontbeerlijk zijn. Vaak is het voor de politie niet mogelijk direct een afgewogen oordeel te vormen over de aanpak van de zaak omdat ze hiervoor niet voldoende informatie heeft. In veel gevallen neemt de politie dan ook het zekere voor het onzekere en start ze een onderzoek. Gedurende het onderzoek vergaart ze de informatie die nodig is om alsnog een afgewogen oordeel te kunnen vormen over de wijze waarop de zaak verder moet worden afgehandeld. Het besluit of een onderzoek moet worden voortgezet, stopgezet of elders moet worden ondergebracht, wordt vaak pas genomen nadat initiële opsporingshandelingen – zoals het onderzoek op de plaats delict of het horen van getuigen – zijn verricht. Zelfs het moment waarop dit soort ingewikkelde beslissingen wordt genomen vormt dus een dilemma: wordt deze beslissing direct na de melding genomen, dan wordt er geen kostbare mankracht verspild aan zaken die gezien hun aard en ernst niet voor verder onderzoek in aanmerking komen. Wordt deze beslissing genomen nadat er meer informatie voorhanden is, dan kan men zich een meer gefundeerd oordeel vormen over de aard, de ernst en de opsporingskansen van een zaak. Als een zaak snel wordt gemeld, gaat de politie meestal direct ter plaatse. Dit blijkt een verstandige keuze te zijn. Ons onderzoek laat zien dat de snelheid waarmee een delict wordt gemeld, en dus de snelheid waarmee de politie op het delict kan reageren, grote invloed heeft op de ophelderingskans van de zaak (De Poot, Bokhorst e.a., 2004, p. 34).

Voor zaken met een onbekende dader blijkt een snelle reactie de ophelderingskans te verdubbelen. Helaas wordt slechts een klein gedeelte van de zaken snel bij de politie gemeld. Elders in dit nummer gaan Van Amelsvoort, Groenendal en Van Manen uitgebreid in op de manier waarop de politie het eerste onderzoek ter plaatse verricht en op de vele dilemma's die hierbij spelen. Ook zij benadrukken het belang van het expliciet motiveren van keuzen.

De politieorganisatie

Nadat de eerste acties ter plaatse zijn uitgevoerd en wordt besloten dat nader onderzoek geboden is, volgt vrijwel onmiddellijk de vraag welk deel van de organisatie de zaak moet oppakken. Meestal is het antwoord op deze vraag duidelijk. Hoewel politieregio's van elkaar verschillen in hun organisatorische vorm, worden in het algemeen drie niveaus onderscheiden. Op regionaal en bovenregionaal niveau houdt de recherche zich bezig met de aanpak van de georganiseerde criminaliteit. Op bovenlokaal of districtsniveau wordt de zogenaamde middencriminaliteit aangepakt. Hieronder vallen overvallen, verkrachtingen, moord en doodslag en seriematige misdrijven. Op het lokale niveau richt men zich op de veelvoorkomende criminaliteit. Als er sprake is van een kapitaal delict dat de capaciteit van het district overschrijdt, kan ondersteuning gevraagd worden aan alle districten uit de regio. In een dergelijk geval wordt een TGO (Team Grootschalig Optreden) opgericht.

Niet alle zaken houden zich echter keurig aan deze organisatorische indeling en niet voor alle zaken is daarom een eenduidig antwoord te geven op de vraag waar en onder wiens verantwoordelijkheid de zaak moet worden opgepakt. Als een misdrijf niet past in de gekozen politieorganisatie, volgt vaak een inadequate reactie van de politie waardoor het onderzoek strandt. Voorbeelden van dit soort zaken zijn: zaken die te groot of te gecompliceerd zijn om binnen een district af te handelen; zaken die eigenlijk te groot zijn voor de regio en in interregionaal verband aangepakt zouden moeten worden; en vormen van georganiseerde criminaliteit die gepaard gaan met zichtbare misdrijven.

Hier volgt een voorbeeld: als een criminele groepering een zichtbaar misdrijf pleegt – zoals een grote overval of een moord – dan wordt een onmiddellijke reactie van de politie verwacht. De vraag is dan of de zaak als incident wordt gezien en het onderzoek dus op districtsni-

veau wordt aangepakt, of dat men de gebeurtenis als een vorm van georganiseerde misdaad beschouwt, waarvan de bestrijding en het onderzoek thuishoren op regionaal of interregionaal niveau. Omdat op regionaal en bovenregionaal niveau vooral projectmatig wordt gewerkt, is het vormen van een TGO de gekte reactie. De vorming van zo'n ad hoc-team is de enige manier waarop het onderzoek direct kan beginnen en bovendien bijstand uit andere districten kan worden opgeëist. TGO's zijn echter niet toegerust om criminele groeperingen op te rollen. Traditioneel worden dit soort teams in het leven geroepen ten behoeve van kortdurende onderzoeken waarbij in een korte tijd veel werk verzet moet worden. De leden worden voor enkele weken aan de staande organisatie onttrokken en gaan weer terug naar hun eigen team als de klus is geklaard. Om criminele groeperingen te kunnen bestrijden is in de regel echter een veel langduriger onderzoek vereist, waarin ook het gebruik van bijzondere opsporingsmethoden niet wordt geschuwd. De gekozen werkwijze heeft tot gevolg dat het TGO veel informatie vergaart over de dadergroepering die achter een misdrijf schuilgaat. Wanneer dit team echter na enkele weken wordt opgeheven, stopt het onderzoek. Door het starre systeem waarin de regionale en interregionale afdelingen werken kan een dergelijk onderzoek niet worden voortgezet op het niveau waar het thuishoort. De praktijk is derhalve dat een dergelijk niet goed uitgediept onderzoek in de kast verdwijnt totdat de groepering weer toeslaat. Op dat moment worden die resultaten weer opgediept en gebruikt voor een nieuw ad hoc-onderzoek dat weer te vroeg stopt.

Ook de indeling van regio's in verschillende geografische gebieden – districten en wijken – kan het opsporingsproces tegenwerken. Het werken met geografische eenheden biedt voordelen doordat lokale politiekennis binnen deze eenheden kan worden gebundeld. Door een wisselende werkdruk in de verschillende gebieden kan het echter voorkomen dat het ene district overloopt van het werk, terwijl men in het andere district in rustig vaarwater terecht is gekomen. Flexibiliteit in de wijze waarop met organisatorische en geografische grenzen wordt omgegaan kan de opsporing zeer ten goede komen, zo liet ons onderzoek zien. Op het niveau van de organisatie moet dus een evenwicht worden gevonden tussen een centrale en decentrale aanpak van criminaliteit, tussen ad hoc- en projectmatig werken en tussen de inzet van generalisten en specialisten. Ook deze dilemma's worden verder in dit nummer nader belicht door Van der Torre en Muller.

De recherchestrategie

De meeste onderzoeken worden opgehelderd door routineactiviteiten van de politie, zo laat ons onderzoek zien. Bij het gros van de misdrijven verricht de politie slechts een beperkte zoektocht naar informatie om tot de dader te kunnen komen. Vooral de meest kansrijke en voor de hand liggende aanknopingspunten en zoekmogelijkheden worden onderzocht. Bij de meeste zaken wordt het onderzoek stopgezet als deze zoekwegen niet tot een oplossing leiden. Naast het horen van slachtoffers en getuigen levert vooral politiekennis en kennis die opgeslagen is in (politie)bestanden een zeer essentiële bijdrage aan het opsporingsproces.

Wat betreft het ontwikkelen van specialistische politiekennis zijn er de laatste jaren goede ontwikkelingen in gang gezet: het bundelen van politiekennis in opsporingsteams die gericht zijn op de aanpak van specifieke vormen van veelvoorkomende criminaliteit wint sterk aan populariteit. In diverse steden zijn woninginbraken-, straatroof-, auto-kraak- of brandstichtingenteams actief. Op deze wijze kunnen verschillende incidenten met elkaar in verband worden gebracht, waardoor men over meer informatie beschikt en gemakkelijker tot opheldering van individuele zaken kan komen. Vaak stellen deze teams ook 'hitlijsten' op van veelplegers. Kenmerken van zaken kunnen zo in verband worden gebracht met kenmerken van bekende daders. Deze probleemgerichte aanpak blijkt effectief te zijn (zie hierover ook Ferwerda, 2002).

In veel zaken vindt sporenonderzoek plaats en worden bruikbare sporen veiliggesteld. Deze sporen leiden slechts in een klein gedeelte van de zaken tot de identiteit van de dader. Vaak spelen ze wel een belangrijke rol in de bewijsvoering en bij de reconstructie van wat er is gebeurd (zie hierover ook Van Amelsvoort e.a. in dit nummer).

Bijzondere of specialistische methoden worden vooral ingezet in bijzondere zaken, hoewel ook hierop uitzonderingen zijn. Zo heeft de politie in Utrecht onlangs de mobiele telefoons van jeugdige veelplegers afgetapt om zodoende zinvolle opsporingsinformatie te verkrijgen (Kranenberg, 2003). Uiteraard bewijzen de meeste opsporingsmethoden hun nut vooral in combinatie met andere methoden. Bokhorst gaat hier in dit nummer uitgebreid op in.

Uiteraard is de wens om de dader van een misdrijf koste wat kost op te sporen bij ernstige misdrijven vele malen groter dan bij minder ernstige zaken. Ook voor grote zaken beschikt de politie echter niet

over onbeperkte middelen en ook bij die zaken moet steeds een afweging worden gemaakt tussen de wens of noodzaak om een zaak op te lossen, de kans dat verdere activiteiten tot een oplossing leiden en de kosten die deze activiteiten met zich meebrengen. Ons onderzoek heeft laten zien dat een beste strategie voor de aanpak van ernstige misdrijven niet bestaat en dat er geen checklists te verzinnen zijn die op elk onderzoek van toepassing zijn. Wat het onderzoek ook heeft laten zien, is dat er veel winst te behalen is door de informatie die in een onderzoek wordt vergaard systematisch te registreren, te beoordelen en te gebruiken bij de besluitvorming over verdere te ondernemen stappen. Bij een omvangrijk onderzoek moeten rechercheurs proberen een weg te vinden in de grote hoeveelheid informatie die ze hebben verzameld. Hiervoor moeten ze deze verzamelde gegevens ordenen en waarderen. Dit is een zeer belangrijke taak waarbij een misdaadanalist zeer behulpzaam zou kunnen zijn. In de meeste regio's zijn echter niet voldoende misdaadanalisten voorhanden om elk groot onderzoek te ondersteunen. De misdaadanalist is vaak wel in de eerste week of weken betrokken bij een onderzoek. Maar op het moment dat de analist echt toegevoegde waarde zou kunnen hebben, namelijk nadat het bulkwerk is verricht en men een keuze moet maken voor een specifieke onderzoeksrichting, wordt deze meestal van het onderzoek afgehaald. In die fase van het onderzoek moet de bulk aan verzamelde informatie worden veredeld en beoordeeld op haar bruikbaarheid voor het verdere onderzoek. Vastgesteld moet worden welke informatie zo betrouwbaar is, dat deze kan dienen als uitgangspunt voor het te reconstrueren misdrijf. Daarnaast is het zaak te bepalen welke informatie juist minder zeker is en welke opsporingshandelingen kunnen worden ingezet om meer zekerheid te verkrijgen. Teamleiders, rechercheurs en misdaadanalisten moeten zich goed realiseren dat alleen een grondige analyse en waardering van de verkregen informatie kan helpen bij het nemen van gefundeerde beslissingen over te nemen onderzoeksstappen. Op dit moment wordt in verschillende politieregio's in Nederland geëxperimenteerd met Brains, een computerprogramma dat ontwikkeld is voor het analyseren en veredelen van recherche-informatie. Hoe dit programma werkt en wat de meerwaarde ervan is, wordt uitgelegd in de bijdrage van Van der Schoor. Ik denk dat elk initiatief dat dit proces van ordenen en waarderen verder kan ondersteunen zeer welkom is.

Slot

Het oplossen van een misdrijf is een complex proces waaraan elk deel van de politieorganisatie een eigen bijdrage levert en waarin elk deel een eigen verantwoordelijkheid draagt. Er is daarbij sprake van een grote afhankelijkheid tussen verschillende diensten en personen. In dit artikel heb ik slechts enkele dilemma's aangegeven die een rol spelen bij het rechercheren. Deze dilemma's laten zien dat de rechercheleiding, rechercheurs en officieren van justitie samen beslissingen moeten nemen over zaken die wel en niet strafrechtelijk moeten worden onderzocht, over het maken van verantwoorde keuzen tussen de wens de dader van een misdrijf te vinden en de kosten die verdere opsporingshandelingen met zich meebrengen, over de stappen die gezet moeten worden om daders van misdrijven te kunnen vinden. Bij het nemen van die beslissingen moet men zich bewust zijn van de dilemma's waarvoor men zich gesteld ziet. Meestal kunnen uiteenlopende keuzen worden verdedigd. Het uiteindelijke besluit is daarom minder relevant. Het gaat erom dat men zich bij de keuze voor een bepaalde weg ook realiseert welke mogelijkheden door dit besluit worden uitgesloten of opgeschort. Een dergelijke besluitvorming maakt het mogelijk later – als nieuwe informatie daartoe aanleiding geeft – terug te komen op genomen besluiten en te kiezen voor een betere weg. Met deze manier van denken en werken, waarbij binnen de gegeven mogelijkheden steeds wordt gezocht naar het beste alternatief, kan de kwaliteit van het rechercheproces verder worden verbeterd.

Literatuur

Ferwerda, H.B., M. Bottenberg

e.a.

Straatroof; omvang, achtergronden en praktijkervaringen

Den Haag, Ministerie van Justitie, 2002

Kranenberg, A.

*Mobieltjes van jonge veelplegers
afgeluisterd*

De Volkskrant, 11 juni 2003

Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst e.a.

*Rechercheportret; over dilemma's
in de opsporing*

Alphen aan den Rijn, Kluwer,
2004

Het recherchevak

Een institutionele benadering

*E.J. van der Torre en E.R. Muller**

Het recherchevak heeft moeilijke decennia achter de rug. De kwaliteit heeft lang te veel geleund op de kunde en op het arbeidsethos van een categorie tamelijk laaggeplaatste bekwame 'rechercheurs'. We kijken in dit artikel eerst terug hoe dat tussen 1980 en 2000 heeft kunnen gebeuren. Het achterstallige rechercheonderhoud mondde in 1996 uit in de zogeheten, door de Commissie-Van Traa geanalyseerde, crisis in de opsporing. In de laatste vier jaren van het vorige millennium werd echter een sterk bestuurlijke koers gevaren in het politieveld: het gebiedsgebonden werken domineerde en dat speelde het recherchevak parten. Sinds een aantal jaren keert het tij. Meer en meer raken politiechefs en autoriteiten ervan overtuigd dat de maatschappelijke legitimiteit een even stabiele als effectieve invulling van kerntaken vereist. Geen mens kan ontkennen dat rechercheurs – 'echte boeven vangen' – geen kerntaak zou zijn.

We kijken in dit artikel bondig terug op het tijdvak 1980-2000 en we schetsen de, zij het nog aarzelende, koerswijziging die in de jaren daarna is ingezet. Vervolgens dragen we een aantal bouwstenen aan voor een effectieve (her)positionering van het recherchevak. Hierbij maken we gebruik van de institutionele theorie. Die theorie hamert erop dat institutionele kwaliteit staat of valt met het goed en duurzaam invullen van een aantal strategische functies: het formuleren van een coherente visie; het ontwerpen van een intelligent en stabiel organisatiepatroon dat in staat is op een beproefde en voorgeschreven manier te werken en het bewaken van de eigen semi-autonome manier van werken in een veeleisende en veranderlijke omgeving (Boin, 2001). Dit laatste punt vereist veel evenwichtskunst (vergelijk Boin, Van der Torre e.a., 2003). Het politieveld moet een helder recherchekompas hebben en een ingezette beleidslijn volhouden om effectief te kunnen zijn. Tegelijk moet flexibel worden ingespeeld op ontwikkelingen in de omgeving. Dit is uiterst lastig vanwege de golven van onbehagen die juist (media)berichten over tekortschietende

* De eerste auteur werkt bij het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. De tweede auteur is algemeen directeur van het COT, tevens hoogleraar Conflictbeslechting aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden.

bestrijding van ernstige of georganiseerde misdaad teweeg kunnen brengen. Politieke druk heeft in het verleden te vaak geresulteerd in staccatomaatregelen: 'weer een opsporingsteam erbij'. Vandaag de dag staat het researchvak echter weer op de kaart. De institutionalisering is ter hand genomen en het gaat beter. Een platte constatering is dat het vakmatige humeur van researchspecialisten is opgeklaard: er wordt 'in de top' vaker naar hen geluisterd dan in de hoogtijddecennia van *community policing* op Nederlandse leest.

Rechercheren tegen de stroom in (1980-circa 2000)

Het researchvak was en is geliefd bij filmmakers en romanschrijvers, maar lange tijd wedijverden hooggeplaatste politiechefs en departementale ambtenaren met elkaar in het onderwaarderen van de opsporing. De constatering van de enquêtecommissie opsporingsmethoden dat de opsporing in een diepe crisis verkeerde, heeft een lange voorgeschiedenis. Die crisis wortelt in duurzaam achterstallig institutioneel onderhoud en was omstreeks 1996 neergeslagen in de cultuur en werkwijzen van rechercheonderdelen en, in bredere zin, van de korpsen, het politieveld en het bevoegd gezag.

Het gezicht van echte researchmensen betreft (nog steeds) als *Politie in verandering of community policing* ter sprake komt. Het symboliseert alle beperkingen en al de tegenwerking waarmee ze bij het vervullen van hun ambacht – 'rechercheren' – zijn geconfronteerd. Ze hebben leidinggegeven aan Recherche Bijstand Teams (RBT's) met daarin onvoldoende gekwalificeerd personeel dat terugverlangde naar het werk in het wijkteam, of met het hoofd nog steeds daarbij was. Ze hebben moeten vechten voor een beetje ordentelijke huisvesting (te vaak werd het een kleine kamer die toevallig leeg stond) en voor voldoende middelen. Niet zelden gingen de eerste, juist zo kostbare, dagen van een moordonderzoek verloren aan het regelen van telefoons, faxen en digitale ondersteuning (vergelijk De Poot e.a., 2004). En terwijl ze daarmee druk doende waren, viel het korpsblad op het (afgebladderde?) bureau: met voorop een foto van de (plaatsvervangend) korpschef en burgemeester die een nieuw wijkbureau – voor het pas ingestelde wijkteam – feestelijk openden. Jarenlang verdwenen allerhande politieborden juist op rechercheafdelingen linea recta in de prullenbak. Er stond niets naar hun gading in, tenzij researchmensen weg wilden bij de recherche en daarom de personeelsadvertenties

op de voet volgden. Een karikatuur? Was het maar zo, want de banale realiteit was veelvuldig aanzienlijk schrijnender.

Het heeft het recherchevak ruim twintig jaar lang ontbeerd aan voldoende en breed gedragen politieleiderschap. De meeste blauwe bazen hadden medio jaren zeventig en in het begin van de jaren tachtig wel wat anders aan hun hoofd (Boin, Van der Torre e.a., 2003). De legitimiteit van de politie stond destijds (ook al) zwaar onder druk. Het sterk verminderde gezag van de regentengeneratie in het openbaar bestuur plaatste de politie destijds in de rol van barse betuigelaar van maatschappelijk protest. Ze voelde zich de puinruimer van het bestuur en het kind van de rekening: ze zag hoe snel ze zelf aan maatschappelijke legitimiteit inboette. De politie koos ervoor de maatschappelijke banden stevig aan te halen en veranderde haar taakopvatting ingrijpend. De Projectgroep Organisatiestructuren (Pos) beloofde dat een natuurlijke balans zou ontstaan, gevoed door een zelfregulerende, decentrale organisatie van de politie.¹ Door de politie op wijkniveau te organiseren, zouden ordehandhaving en hulpverlening aanzienlijk worden vergemakkelijkt: de informatie uit de wijken ('kennen en gekend worden') moest vervolgens de uitvoering van de opsporing faciliteren. Dat laatste is er nooit van gekomen en dat heeft tal van oorzaken en uitingsvormen – vanuit een institutioneel perspectief vervaagt het onderscheid daartussen:

- Er ontstond een forse fysieke afstand tussen wijkteams onderling en tussen wijkteams en rechtermensen, hetgeen leidde tot een sterk gesegmenteerde werkcultuur. Veel wijkpolitie mensen hielden criminele informatie voor zichzelf of schatten deze niet op waarde (Van der Torre, 1999). De recherche, op haar beurt, leek status te ontlenen aan afscherming van haar werkzaamheden. Hoe het ook zij: de decentrale uitwisseling van criminele informatie stagneerde;
- Door een ver doorgevoerde decentralisatie - ook al versterkt door fysieke afstand - werd de informatiestroom tussen centraal en decentraal nog meer bemoeilijkt;
- De wijkpolitie was leidend bij het organisatieontwerp van korpsen. Gedeconcentreerde organisatievormen die het recherchewerk zouden kunnen faciliteren, raakten geheel en al uit de mode: wijkcontacten en een gelijkmatige verdeling van het blauw over een gemeente waren richtinggevend;
- Wijkteams moesten veel werkzaamheden verzetten en ze raakten

¹ Politie op Straat volgens een recherche-grap.

vaak overvraagd, onder meer omdat ze 'oneigenlijke' taken naar zich toe trokken. Als ze informatie verzamelden over misdaad of misstanden, kregen ze in sterk decentrale korpsen te horen dat ze zelf het gesignaleerde probleem moesten zien op te lossen. Dit resulteerde in informatieverwerking: misdaad of andere veiligheidsproblemen niet of mondjesmaat signaleren omdat het team anders zou bijdragen aan de eigen overvraging;

- Succesvolle politieloopbanen verliepen via gebiedsgebonden lijnfuncties, staffuncties en detachering op departementen, maar niet – of plichtmatig – via de rechercheafdelingen. De recherche beschikte dan ook niet of nauwelijks over *stakeholders* in de hoogste blauwe echelons;
- In de jaren tachtig en negentig werd reorganisatie op reorganisatie gestapeld. Het leidende motief was verbetering van de decentrale politiezorg (de introductie van wijkteams in de jaren tachtig) of het combineren van beheersmatige schaalvoordelen en decentralisatie (jaren negentig). De organisatie van het recherchewerk moest daar maar tussen worden gevoegd. De reorganisaties bewerkstelligden veel veranderingen in het recherchewerk, maar introduceerden (alleen al vanwege de grote organisatorische instabiliteit) nauwelijks institutioneel verankerde verbeteringen;
- De Nederlandse politie is vervlochten geraakt met het binnenlands bestuur, het lokale bestuur in het bijzonder. *Community policing* op de Pos-leest verwierp wat bestuurlijk Nederland per se niet wilde: een centraal geleid en repressief georiënteerd politieapparaat. Bestuurders kregen wat ze juist wel wilden: decentrale politie voelde aan als hun eigen politie die bereidwillig aanschoof aan de bestuurstafel. En veel meer dan dat: een politie die bestuurlijke veiligheidstaken op haar schouders nam. Zo werden veel (extra) bestuurlijk actuele werkzaamheden de korpsen in getild. Dat verdroog de opsporingstaak: *the urgent before the important*;
- De sterke centrifugale krachten in het zo decentrale Nederlandse politiebesteding trokken een wissel op de kennis- en informatie-uitwisseling in het politieveld;
- Recherche Bijstandteams zijn een (permanente) projectorganisatie: met alle klassieke nadelen van een projectorganisatie en met beperkte benutting van de dito voordelen daarvan. Een voordeel is de *getting the job done*-cultuur: een drive om de moordenaar of verkrachter te vinden – voortgang in het onderzoek helpt om die drive vast te houden. Een voordeel zou ook moeten zijn dat de leden van

een RBT op deskundigheid worden geselecteerd. In de praktijk was levering aan een RBT echter te vaak een sluitpost voor een gebiedsgebonden lijnchef. Er werden zwakke broeders gestuurd en soms zelfs personeelsleden waarvan bij voorbaat bekend was dat ze in de aanstaande weken veel afwezig zouden zijn (vergelijk De Poot e.a., 2004). De nadelen die zich lieten voelen waren onder meer: de spanning tussen het RBT en de staande organisatie en de dominante positie van gebiedsgebonden chefs ten aanzien van recherchebazen;

- Er werd geworsteld met de organisatie van de opsporing van de zwaardere en/of georganiseerde misdaad. Fenomeenonderzoeken vergden soms veel tijd en brachten weinig op: het speelde zware criminelen eerder in de kaart dan dat het hun praktijken bestreed of voorkwam. Deze vorm van opsporing raakte ook opgeknipt in regionale en bovenregionale segmenten (Fijnaut, 2001). Dat verhoudt zich slecht tot de beweeglijkheid en complexiteit van de misdaad. Het onderschat ook het belang van criminele informatie van onderaf. De bovenregionale opsporing raakte versnipperd: of het nu ging om IRT's, kernteams, XTC-teams of welk ander bovenregionaal team dan ook. De totstandkoming van die teams was ook sterk politiek en weinig rationeel (Projectgroep Opsporing, 2001).

Driedubbele crisis

De diepe crisis in de opsporing die de enquêtemissie opsporingsmethoden blootlegde kwam allerminst uit de lucht vallen. Het was een product van een eenzijdige visie op en van de politie (Rosenthal en Muller, 1998). De strategische onderwaardering van het recherchevak veroorzaakte een driedubbele crisis: het ontbrak voor wat de opsporingsmethoden betrof aan een goede en duidelijke normering voor politie en justitie; de vele betrokken organisaties werkten onvoldoende samen (sterker: ze werkten elkaar tegen); en het (justitiële) gezag over de politie was niet vanzelfsprekend (Commissie-Van Traa, 1996). Wat de normering betreft werd in een wetgevingstraject orde op zaken gesteld. Maar er veranderde tussen 1996 en 2000 weinig in de strategische visie van de politie. Politieautoriteiten wilden koste wat kost onrechtmatigheden in de opsporing voorkomen, maar op de hoogste niveaus – de korpschefs, de korpsbeheerder, het regionaal college – hield de sterk bestuurlijke optiek op politie stand. In 1996 en 1997 hadden veel blauwe bazen voornamelijk oor voor de breed gedragen *bestuurlijke* kritiek op de regiopolitie, die snel opkwam na de regiona-

lisatie. De politie zou door de reorganisatie te veel met zichzelf bezig zijn geweest en de centralisatie en concentratie van de politiekorpsen zouden doorschieten. De politie moest haar gezicht weer laten zien in de wijken en in de (kleinere) gemeenten. Deze kritiek revitaliseerde de Nederlandse variant van *community policing*: het gebiedsgebonden politiewerk kwam op (Klerks en Zoomer, 1998). Dit werd niet alleen gesteund door lokale bestuurders (die een overgrote meerderheid vormen in het regionaal college), maar ook door het ministerie van Binnenlandse Zaken (zie Beumer, 1997). Recherchemensen en magistraten hadden het nakijken. Ondanks de driedubbele crisis in de opsporing stelde de bestuurlijke coalitie – kort nadat het rapport van de commissie Van Traa het daglicht had gezien – orde op zaken in politieland: met uitsluiting van alternatieve denkwijzen (Boin, Van der Torre e.a., 2003, p. 243).

De geschetste ontwikkeling illustreert hoe onevenwichtig de dualismen in het huidige politiebesteding zijn. Die dualismen in het kwadraat – beheer en gezag – beogen machtsconcentraties in het politiebesteding te voorkomen en ze dienen ertoe om te zorgen dat op evenwichtige wijze invulling wordt gegeven aan de drie oeroude bestanddelen van de politietaken: rechtshandhaving, handhaving van de openbare orde en hulpverlening (Rosenthal, Muller e.a., 1998). In de praktijk bleken bestuurlijke of bestuurlijk georiënteerde sleutelpersonen (korpsbeheerder, korpschef, het dagelijks bestuur van het regionaal college) hun stempel te drukken op het beheer (Rosenthal, Muller e.a., 1998). In te veel opzichten waren de strafrechtelijke handhaving en dus de ‘recherchemensen’ het kind van de rekening.

Het tij keert langzaam vanaf 2000: dan komt de kerntakendiscussie opzetten. Geen mens kan toch ontkennen dat rechercheurs kerntaken vervullen. Dat kan lang niet van alle ‘collega’s’ gezegd worden.

Gebiedsgebonden werken kon de legitimiteitscrisis van de politie dit keer logischerwijs niet bezweren: burgers willen in toenemende mate dat de politie prestaties levert bij het vervullen van haar kerntaken (WRR, 2002; De Vries en Van der Vijver, 2002).

Sluimerende revisie van de politie (2000-2004)

De politietop bevindt zich in de eerste jaren na de millenniumwisseling op een breukvlak: oudgedienden verlaten het politieveld en er treden nieuwe blauwe bazen aan. Het is boven elke twijfel verheven dat het vertrouwde denken in sterk decentrale en bijna strikt bestuurlijke

organisatiecontouren voorbij is. Net als ruim 25 jaar geleden staat de legitimiteit van de politie ter discussie. Dit maal niet zozeer als afgeleide van bestuurlijk gezagsverlies. Nu is het instituut politie zelf aan erosie onderhevig. Recente veranderingen en inmiddels vertrouwde patronen onderstrepen dat. De autonomie van de korpsen wordt aangetast door de contractualisering en hiërarchisering van de verhoudingen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken haalt allengs meer sturings- en controle macht naar zich toe en er hangt 'meer' in de lucht (Nationale politie lijkt een kwestie van tijd). Bij de besluitvorming op het rechedossier houdt een compromis in de Raad van Hoofddcommissarissen niet lang stand: er komt toch Nationale Recherche. Korpsbeheerders voelen de kritische adem van burgers en politici in hun nek en bemoeien zich indringend – en door politieogen soms onredelijk – met het korps. Deze ontwikkelingen tasten de professionele autonomie aan. Dat blijkt ook uit de niet-constructieve responsiviteit die de korpschefs (ook naar eigen zeggen) in het politiek-bestuurlijke circuit aan de dag hebben moeten leggen (vergelijk Meershoek, 2000). Keer op keer zijn ze maar weer, *contre coeur*, tegemoetgekomen aan vaag geformuleerde, niet geprioriteerde, wisselende of opportunistische politieke opdrachten. Tel het maatschappelijk ongeduld en overvraging daarbij op en het wordt duidelijk hoe moeilijk het is om een stabiele organisatorische koers te varen. Een wispelturige omgeving en een overdaad aan responsiviteit in de politietop hebben de politie kwetsbaar gemaakt voor de bekende pendules in denkbeelden over beleid en sturing: van decentraal naar centraal; van participatief naar directief; van gedogen naar no nonsense (Boin, Van der Torre e.a., 2003). De traditionele gretigheid waarmee allerlei trends en *management fads* binnen de politie worden omarmd, versterken deze kwetsbaarheid. Te meer voor het rechedoel, omdat veel modes nu eenmaal afkomstig zijn uit het bedrijfsleven en primair zijn gericht op gebiedsgebonden activiteiten. De politietop onderschrijft dat de gebiedsgebonden politievisie onder druk staat. Die visie was ooit op de actuele omstandigheden (medio jaren zeventig) gebaseerd, maar is simpelweg ingehaald door de explosieve groei (ook wat de complexiteit ervan betreft) van de criminaliteit in de laatste 25 jaar, de verscherping van de grootstedelijke onveiligheid en de internationalisering van de misdaad. Het rechedoel kampt als nooit tevoren met de spanning tussen de indringende en zo zichtbare lokale veiligheidswensen en de meer diffuse bedreiging door (lands)grensoverschrijdende misdaad (Van de Bunt

en Van Gemert, 1998). Blauwe bazen gebruiken de gebiedsgebonden visie voornamelijk om piketpalen te slaan: de maatschappelijke integratie moet blijven, want zo verwerft de politie lokale steun en informatie. Het is wel zaak, zo vinden ze, een minder ambitieuze, meer behoedzame en vaste koers te varen. Er bestaat overeenstemming over een aantal zogeheten 'superkerntaken': dat zijn taken die de politie effectief moet vervullen omwille van haar legitimiteit (Boin, Van der Torre e.a., 2003). Het valt niet uit te leggen als ze op deze taken (systematisch) steken laat vallen. Allereerst moet bij ernstige bedreigingen de openbare orde worden gehandhaafd – met speciale aandacht voor risicoplekken. In de praktijk garandeert de regiopolitie ook een minimale hoeveelheid blauw op straat door de regio heen: het regionaal college zou zich anders ook nooit achter de kerntaken(notitie) scharen. Ten tweede verleent de politie noodhulp: met de nadruk op nood. Ten derde stellen de blauwe bazen zich ten doel misdrijven met zogeheten opsporingsindicaties te onderzoeken. Ten slotte vindt een meerderheid van de korpschefs dat de politie ook een onderzoek behoort te starten bij schokkende misdrijven (vergelijk Vogelzang, 2001). Voor typisch gebiedsgebonden taken zoals buurtbemiddeling of het regisseren van integraal veiligheidsbeleid bestaat geen tijd meer. Deze globale taakafbakening mag niet worden verward met een visie op politie die wortelt in institutionele kennis en die tot uitdrukking komt in beproefde werkwijzen. Het is wel een noodzakelijke stap om het recherchevak een meer prominente plaats te geven en daadwerkelijk te professionaliseren.

Aan de overvraging is echter nog geen lang eind gekomen. Sterker, het is een randvoorwaarde waar de politie mee zal moeten leren leven. Dit onderstreept hoe noodzakelijk het is dat flexibiliteit wordt ingebouwd in het politieveld (vergelijk Kuiper, 2000). Hoe kan de politie de zo noodzakelijke veerkracht inbouwen, zodat doeltreffend kan worden gereageerd op de superkerntaken die zich aandienen – alsmede op de onophoudelijke stroom politiek-maatschappelijke vragen die aanzienlijk verder reikt? Uit het strategische politiedebat valt een viertal bouwstenen te destilleren die tot een coherente visie op en van de politie zou moeten (kunnen) leiden (vergelijk Boin, Van der Torre e.a., 2003). Velen zullen anno 2004 beamen dat het recherchewerk en het vergaren van criminele informatie daarin een prominente plaats verdienen. Effectieve strafrechtelijke handhaving is op macroniveau een noodzakelijk element van een vitale rechtsstaat (WRR, 2002). Op microniveau komt dat tot uitdrukking in publieke onvrede over zoge-

heten plankzaken (zaken met opsporingsindicaties waarmee niks gebeurt) of over recherchegeklungel dat wordt blootgelegd door Peter R. de Vries. Een coherente politievisie moet de politie autonomie verschaffen tegenover haar bestuurlijke bazen en helpen bij het beteugelen van dreigende re-bureaucratisering: het gevaar dat de output-tel-machine van het ministerie van Binnenlandse Zaken te veel bepaalt wat de operationele politie doet en laat.

Sterkteverdeling

Het lijkt onontkoombaar dat politiesterkte wordt herverdeeld van 'veilige' gemeenten of gebieden naar onveilige, vaak (groot)stedelijke gebieden. Maar ook van wijkpolitie naar andere werkprocessen, waaronder opsporing. En van decentrale onderdelen naar concernniveau. Dit lijkt noodzakelijk om te kunnen komen tot flexibele politieorganisaties, maar het zal tegelijkertijd stevige discussies opleveren met lokale bestuurders. Het is de vraag of ze bereid en in staat zijn tot de oplossing van hun veiligheidsproblemen: zelf meer werk maken van het bestuurlijke veiligheidsbeleid.

Eigen verantwoordelijkheid

De (her)oriëntatie van de politie op kerntaken verscherpt het onderscheid tussen politiewerk en (lokale) bestuurlijke veiligheidszorg. Een gedeeltelijke ontvlechting van politieapparaat en lokale beleidsprocessen en belangen lijkt noodzakelijk en is door de politietop inmiddels in gang gezet. Het lokale veiligheidsniveau wordt meer afhankelijk van de beleidsprestaties op het stadhuis – ook in kleine en middelgrote gemeenten met een zekere kwetsbaarheid op veiligheidsgebied. Het zal veel vergen van het agendamanagement van de korpsen: van hoog tot laag moeten politiemensen feeling ontwikkelen voor wat de politie (tijdelijk) nog wel doet en wat niet meer, en hoe ze erop toe kunnen zien dat hun bestuurlijke bazen het veiligheidsbeleid oppakken – ook op onderdelen die de politie tot voor kort voor haar rekening nam. Dat zal voor politiebazen niet alleen extern, maar ook intern nog een hele kluit zijn: veel politiemensen hebben door de jaren heen nu eenmaal geleerd hoe belangrijk hulpverlening is voor het draagvlak van de politie en ze houden daar vooralsnog aan vast (De Vries en Van der Vijver, 2002).

Informatiegestuurde politie

Het vergaren, distribueren en benutten van inlichtingen wordt belangrijker. Het is in feite een terugkeer naar de wortels van de politie: inlichtingenwerk was van oudsher een kernactiviteit *pur sang* van politiekorpsen. Informatieprocessen lijken een element en maatstaf van het politiewerk te (kunnen) worden om zo uit de exclusieve hoek van de opsporing (Recherche, CIE, RID) te worden getild. Het verbeteren van de informatieprocessen kan geconstateerde tekortkomingen van de wijkpolitie compenseren. Informatie zou de bloedsomloop in het politieveld moeten zijn die werkprocessen in een korps (wijkpolitie, noodhulp, opsporing) met elkaar verbindt, alsmede regiokorpsen en het KLPD. Korpschefs zijn zich ervan bewust dat dit nodig is (Boin, Van der Torre e.a., 2003). Omwille van de kwaliteit van het politiewerk, maar ook om Nationale politie (nog even?) af te houden. Ze benadrukken dat vooruitgang is geboekt, maar juist wat dit betreft valt de politiek – na vele kritische rapporten – daar maar moeilijk van te overtuigen. De voorbeelden van langs elkaar heen ‘rechercherende’ politieteams zijn ook te talrijk (zie bijvoorbeeld Commissie-Van Traa, 1996; De Poot e.a., 2004).

Flexibele organisatie

De flexibiliteit van de politie staat ter discussie. De politie heeft zich in het afgelopen decennium vaak speelbal gevoeld van veranderende omstandigheden, wisselende politieke prioriteiten en capaciteitsvretende crises, waaronder die ‘in de opsporing’. Politieleiders reageren op deze grote dynamiek door te proberen veerkracht in te bouwen in hun korpsen. De wijkpolitie en de noodhulp worden met een minimaal aantal politiemensen bezet. Ook dit vergt gedeeltelijke ontvlechting met het lokaal bestuur, in het bijzonder met burgemeesters die ‘hun agenten tellen’. Zo ontstaat organisatorische *slack*: flexibele capaciteit die projectmatig kan worden ingezet waar en wanneer de omstandigheden of het bevoegd gezag daarom vragen. Het korps wordt zo vraaggericht en kan, zo nodig *just in time*, reageren op dynamisch werkaanbod (Kuiper, 2000). Een korps wordt daarmee betrouwbaarder, omdat minder snel capaciteit behoeft te worden onttrokken aan de wijkpolitie (die daardoor steken zou laten vallen). Bij voldoende *slack resources* zal een schokkend delict ook niet (snel of lang) op een plank verdwijnen.

De opgave om meer flexibiliteit aan de dag te leggen is breder dan de korpsen. Politieleiders erkennen dat concerndenken (en – werken) nodig is om de grensoverschrijdende samenwerking en informatie-uitwisseling – en dus de veerkracht – van het Nederlandse politieapparaat als geheel te verbeteren. Wat concerndenken betreft heeft de Raad van Hoofdcommissarissen de afgelopen jaren in veel opzichten het goede voorbeeld gegeven. Na diepe broedertwisten tijdens de tamelijk recente IRT-affaire, heeft ze een wederopstanding doorgemaakt en in opmerkelijke 'nieuwe gezamenlijkheid' een even behoedzame als bedachtzame koers gevaren (Boin, Van der Torre e.a., 2003).

Het recherchevak: bouwstenen voor institutionalisering

De kerntakendiscussie en onder meer een analyse van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, waarin wordt gesteld dat effectieve handhaving cruciaal is voor de vitaliteit van de rechtsstaat, herwaarderen het maatschappelijke belang van opsporing – en daarmee het vakmanschap van bekwame rechercheurs. Het recherchevak staat weer op de kaart en krijgt aandacht van de blauwe bazen, maar er zal nog veel werk moeten worden verzet voordat burgers en politici overtuigd raken van de (toegenomen) effectiviteit van het recherchewerk. Dit kwam ook tot uitdrukking bij de recente presentatie van het boek *Rechercheportret* (De Poot e.a., 2004). Het boek heeft een afstandelijke en koele, maar op onderdelen kritische toon. Hooggeplaatste politiechefs wuifden de kritiek allerminst weg; ze toonden zich bereid deze ter harte te nemen en wezen er overigens terecht op dat dit deels al is gebeurd. Maar ze zijn doordrongen van het vele werk dat verzet moet worden om de professionaliteit van het recherchevak op het peil te brengen dat de hedendaagse (internationale) samenleving vereist. Politieleiders zoeken ook toenadering tot de wetenschap of (voor zover dat bestaat) de recherchekunde. Een kruisbestuiving tussen wetenschap en recherche is even nodig als nuttig: het moet tweerichtingsverkeer zijn omdat ook politieonderzoekers veel meer aandacht aan de dag hebben gelegd voor wijkpolitie en wijkproblemen dan voor het opsporingsproces. Wie zich verdiept in de rechercheliteratuur stuit op een beperkt aantal namen. De verwetenschappelijking van het recherchewerk is gebaat bij intensief onderzoek: niet alleen achteraf, maar ook door middel van actieonderzoek waarbij wetenschap en recherchepersoneel gezamenlijk optrekken.

Dat stelt de recherche meteen in staat om academisch kaf en koren te scheiden. Deze verwetenschappelijking is een eerste bouwsteen van de institutionalisering van het onderzoeksvak. We beschrijven er nog zes en beperken ons daarbij tot de hoofdlijnen, onder meer om niet al te veel te doubleren met (het slothoofdstuk uit) *Het rechercheportret*.

Strategische inbreng

Het onderzoeksvak en de onderzoekkennis dienen te worden gedragen en uitgedragen door het strategisch politieleiderschap. In de korpsleiding en in het Regionaal Management Team behoren politiemensen te zitten met onderzoektaken en -kennis. Niet alleen de portefeuillehouder in de korpsleiding plus de chef van de regionale recherche, maar ook andere prominente chefs. De achterstelling van de opsporing van weleer wordt dan nagenoeg onmogelijk. Dit komt niet uit de lucht vallen. Het vergt aanpassing in onder meer het politieonderwijs en het management development-beleid. We zijn bekend met het onderwijsaanbod van de Nederlandse Politie Academie van weleer: bij het vak politiekunde I en politiekunde II kwam de recherche er maar bekaaid af. Er is nu meer aandacht voor en dat is broodnodig: vanaf hun initiële opleiding moeten aanstaande politieleiders bekend worden gemaakt met de ins and outs van onderzoekwerk. Het kweekt interesse, het vestigt de aandacht op allerhande dilemma's en politiestudenten raken doordrongen van de maatschappelijke effecten van opsporing – en dus, als spiegelbeeld daarvan, tevens van eventuele verwaarlozing daarvan. In het management development-traject dienen politieleiders intensief kennis te maken met onderzoekers: ook in vervallen districts-bureaus, vanuit een toevallig vrijgekomen kamertje. Het is nog te veel zo dat jonge officieren met een goede naam opmerkelijk veel tijd doorbrengen op het hoofdbureau (bij een prominent regionaal project) of als wijkteamchef bestuurlijke ervaring opdoen. Dit is nog altijd de kortste weg naar de top. Wat ons betreft wordt de weg naar de top vaker bewandeld via onderzoekafdelingen, te meer nu het aantal zij-instrumenten met beperkt inzicht in onderzoekwerk aan de top toeneemt. Op verschillende plaatsen wordt momenteel nagedacht over een toekomstvisie op en van de politie. Een groepje opereert vanuit Warnsveld en het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement werkt in het kader van het programma Politie & Wetenschap aan een studie over de toekomst van de politie. Onderzoekkenners dienen hierbij inbreng te hebben, om te zorgen dat

waardevolle elementen uit de gebiedsgebonden politievisie piketpalen blijven en nooit meer verworden tot tijd- en contextongevoelige stokpaardjes.

Een flexibel rechercheproces

Flexibiliteit is juist bij researchewerk uitermate belangrijk. Planmatige onderzoeken naar bijvoorbeeld drugszaken of financieel-economische criminaliteit laten zich nog wel redelijk managen, maar de aard en omvang van opsporingsonderzoeken naar onder meer moorden, verkrachtingen of ontvoeringen is per definitie met onzekerheid omgeven. Hoe slim opgestelde prognoses ook mogen wezen. Die onzekerheid klemt te meer als wordt toegezegd dat een (regionale) kerntaak inhoudt dat er bij een 'schokkend' misdrijf hoe dan ook een opsporingsonderzoek wordt gestart. Een personele buffer is noodzakelijk en die dient zowel politiemensen met algemene als specialistische recherchekennis te bevatten. Het komt de flexibiliteit van een korps ten goede als rechercheurs uit de wijk, het district en de regio over en weer inzetbaar zijn. Al mag dat de continuïteit van een onderzoek ook weer niet ondermijnen. De samenstelling van een onderzoeksteam moet worden afgestemd op de klaarblijkelijke kenmerken van een zaak of onderzoek; bijsturing tijdens de rit kan nodig of verstandig zijn. De slagkracht wordt uiteraard aangetast als teamleden worden overvraagd of als hun kennis juist wordt onderbenut. Een vaste teamgrootte miskent de variëteit in het werkaanbod. Bij de bovenregionale opsporing zou dezelfde soort gedachtegang kunnen worden gevolgd, al valt die uiteraard lastiger te materialiseren, alleen al vanwege verschillen in cultuur en werkwijze tussen korpsen. Het gedeconcentreerde model van de Nationale Recherche zou echter wel eens ten goede kunnen komen aan de flexibiliteit. Het lijkt paradoxaal, maar de flexibiliteit is gediend met een zekere mate van standaardisatie (zie onder standaardisatie hierna).

Informatiehuishouding

Het belang van informatieprocessen voor de opsporing valt niet te overschatten: het is de zuurstof van het researchevakmanschap. Voor de opsporing van de zware en/of georganiseerde criminaliteit geldt dat die niet uiteen mag vallen in regionale en bovenregionale segmenten. Om dit te voorkomen is naast een heldere aansturing en controle

behoefte aan een geïntegreerde informatiehuishouding. Goede informatiestromen zijn een uiting van goede verhoudingen in opsporingsland, maar zal die ook in de hand werken. Binnen korpsen dient hetzelfde te worden gerealiseerd tussen goed gefundeerde researches op districtelijk en regionaal niveau. Ten slotte staat of valt het succes van de introductie van werkprocessen (opsporing, wijkpolitie, noodhulp) in korpsen met samenwerking en dus met informatie-uitwisseling. Geeft de wijkpolitie criminele informatie door (is helder waar en hoe dat moet; wordt er gedebriefd?) en verzuimt een researcheteam niet om wijkagenten om informatie te vragen – en om ze op gepaste wijze te informeren over de benutting daarvan? Juist omdat het Nederlandse politieapparaat zo klein is, zeker wat opsporingscapaciteit betreft, zijn de informatieprocessen zo belangrijk: dubbel (inlichtingen)werk doet extra pijn omdat het de overvraging vergroot. Het belang van micro-informatiemanagement mag niet worden onderschat: hoe wordt het informatieproces bij onderzoeken georganiseerd? Bij een goed informatiebeheer is duidelijk wat er al bekend is, wie langs welke zoeklijnen informatie verzamelt (en wat dat oplevert), hoe verbanden kunnen worden gelegd en welke omissies er nog zijn. Helder informatiemanagement maakt een opsporingsteam minder kwetsbaar bij personele wisselingen (in het team of bij het Openbaar Ministerie) en minder vatbaar voor ondoeltreffende gezagsuitoefening. Vanuit een procesperspectief is ook het opslaan van informatie na afloop van een onderzoek belangrijk: bij andere onderzoeken (of bij heropening van een zaak) kan er immers van worden geprofiteerd.

Standaardisatie van werkprocessen en kennis

Standaardisatie van kennis lijkt haaks te staan op flexibiliteit, professionaliteit en zeker op de researchecultuur waarin improvisatie en intuïtie zo hoog scoren. Toch is dat schijn. De meest effectieve vorm van sturing heeft nu eenmaal plaats door de standaardisatie van kennis: het researcheonderwijs is dan ook van strategisch belang. Het LSOP is dit onderwijs geheel aan het reviseren: een belangrijke stap voorwaarts. Indien een korps beschikt over een buffer met voldoende agenten met algemene en/of specialistische researchekennis, kunnen deze mensen projectmatig worden ingezet. Het vergoot de mogelijkheden om teams te formeren die tegen hun researchetaak zijn opgewassen. Deze taak vergt inventiviteit, maar omvat doorgaans ook veel bulkwerk of activiteiten waarvan inmiddels genoegzaam bekend is

hoe ze effectief uitgevoerd kunnen worden. Regio's en Abrio hebben checklists ontwikkeld die juist de creativiteit van onderzoekers prikkelt en bevordert. Het helpt onder meer om de goede vragen te stellen, bij de structurering van het werk en bij het doordenken of wat nu wel en niet bijzonder is aan een lopend onderzoek (De Poot e.a., 2004, p. 372). Op organisatorisch niveau valt op dat de verschillen tussen de korpsen momenteel groot zijn: wat werkwijze en organisatie betreft. Er is zelfs een korps zonder regionale recherche. Deze verscheidenheid speelt de crossregionale samenwerking parten en brengt verschillen met zich mee in de opsporing die niet onopgemerkt of onbenut zullen blijven in criminele kringen. Het lijkt ons daarom, met Fijnaut (2001), raadzaam om nationale standaarden te ontwikkelen voor stevige researches in de districten en op regionaal niveau. Geen regionale recherche zou onbestaanbaar moeten zijn.

Benutting van tacit knowledge: beproefde werkwijzen vastleggen en doceren

Het politieveld telt veel ervaren onderzoekers met veel ongeschreven, zogeheten *tacit knowledge*. Zij hebben door de jaren heen uitgevonden wat onder welke omstandigheden wel en niet werkt. Het is uitermate waardevol om hun kennis te expliciteren, dat wil zeggen op te schrijven en te benutten bij het onderwijs. Het gaat daarbij onder meer om vragen hoe onderzoekers hun veronderstellingen verduidelijken en zo voorkomen dat ze in een hele of halve tunnelvisie terechtkomen. Het *Rechercheportret* wijst op nog veel meer hoofd- en subthema's. Op deze wijze wordt een belangrijke institutionele taak vervuld: het ontwikkelen van concrete en beproefde manieren van werken die tegemoetkomen aan de strategische doeleinden. Het vergt met andere woorden stabiele (research)doeleinden en prioriteiten.

Aanpassingsvermogen en autonomie

Researchleiderschap vergt evenwichtskunst vanwege de spanning tussen aanpassingsvermogen en autonomie. Een helder researchkompas is nodig om resultaat te boeken met een ingezette en stabiele lijn. Het onbehagen en de druk vanuit de maatschappelijke en politieke omgeving waren vaak groot om af te wijken van de ingezette lijn en om nog meer prioriteiten te accepteren. Het leidde tot een wildgroei aan, en versnippering van, opsporingsteams. Het tastte zonder

enige twijfel de effectiviteit van het proces aan. Hoe kan meer autonomie worden bewerkstelligd? Goede scores bij de 'kleine opsporing' (het dagelijkse publieke geweld bijvoorbeeld) en bij het aanpakken van het veelplegen helpen. Goede statistieken zeggen mogelijk niet zoveel over de kwaliteit van het politiewerk, maar het brengt wel rust in de tent. Er is echter ook behoefte aan een visie op recherche waarop stabiele doelstellingen en prioriteiten worden gebaseerd. Die visie dient aan te geven onder welke omstandigheden bepaalde onderzoeksdoelstellingen worden gediend: inzicht krijgen in een criminele groep, daders opsporen, het ontmantelen van een criminele functie of het stopzetten of voorkomen van criminele acties. De verwarring en ruzie omtrent de reikwijdte van tegenhouden van misdaad – zou het de opsporing van ernstige, schokkende of prioritaire delicten verdringen? - maakt duidelijk dat er wat dit betreft op strategisch niveau nog wel even onduidelijkheid zal blijven bestaan. Dat mag recherchechefs er op microniveau niet van weerhouden om bij aanvang en tijdens een onderzoek de doelstellingen zo duidelijk mogelijk te benoemen. Het maakt veel uit voor effectieve inzet van (personele) middelen en voor besluiten omtrent de voortgang van het onderzoek (De Poot e.a., 2004, p. 344).

Literatuur

<p>Beumer, R.J.
<i>Gebiedsgebonden politiewerk; een verkenning</i>
Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1997</p> <p>Boin, A.
<i>Crafting public institutions; leadership in two prison systems</i>
Londen, Lynne Rienner Publishers, 2001</p> <p>Boin, A., E.J. van der Torre e.a.
<i>Blauwe bazen; het leiderschap van korpschefs</i>
Zeist, Kerckebosch (Politie & Wetenschap), 2003</p> | <p>Bunt, H.G. van de, W.M. van Gemert
<i>Opsporing</i>
In: C.J.C.F. Fijnaut, E.R. Muller e.a. (red.), <i>Politie; studies over haar werking en organisatie</i>, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1999, p. 381-422</p> <p>Fijnaut, C.J.C.F.
<i>Waar draait het van oudsher om in de Politiediscussie? Een eenvoudige bespiegeling over een complex vraagstuk</i>
Algemeen politieblad, 150e jrg., nr. 23, 2001, p. 14-17</p> |
|---|---|

- Klerks, P., O.J. Zoomer
Gebiedsgebonden politiezorg; basis voor vernieuwing?
Den Haag, ES&E, 1998
- Kuiper, J.
Wat is essentieel voor de toekomst van de politie?
Tijdschrift voor de politie, 62e jrg., nr. 3, 2000, p. 4-11
- Meershoek, A.J.J.
Blauw blauw; het tanende gezag van de politie
In: L. Gunther Moor en C.D. van der Vijver (red.), *Het gezag van de politie*, Dordrecht, SMVP, 2000
- Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst e.a.
Rechercheportret; over dilemma's in de opsporing
Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2004
- Projectgroep Opsporing
Misdaad laat zich tegenhouden; advies over bestrijding van criminaliteit-Visiedocument
Amsterdam, Raad van Hoofdcommissarissen, 2001
- Rosenthal, U., E.R. Muller
De IRT-enquête als beleids crisis
In: U. Rosenthal, A. Boin e.a. (red.), *Crisis; oorzaken, gevolgen, kansen*, Alphen aan den Rijn, 1998, p. 141-162
- Rosenthal, U. e.a. (red.)
Evaluatie politiewet 1993; diepte-onderzoek
Den Haag, VUGA, 1998
- Rosenthal, U, E.R. Muller e.a.
Politiezorg in Nederland; perspectieven voor de korte, middellange en lange termijn Leiden/Twente, *Rijksuniversiteit Leiden/Internationaal Politie Instituut Twente*, 1998
- Torre, E.J. van der
Politiewerk; politiestijlen, community policing, professionalisme
Alphen aan den Rijn, Samsom, 1999
- Vogelzang, P.
Primair veranderlijk zijn niet alleen verantwoordelijk; kerntaken van de politie
Tijdschrift voor de politie, 63e jrg., nr. 9, 2001, p. 4-7
- Vries, M.S. de, C.D. van der Vijver
Beelden van gezag bij de bevolking en de politie
Dordrecht, SMVP, 2002
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
De toekomst van de nationale rechtsstaat
Den Haag, SDU, 2002

Metten van researchwerk

*C.J. de Poot en P.J. van Koppen**

Naar het werk dat de recherche verricht in concrete zaken is nauwelijks theoretisch gefundeerd empirisch onderzoek verricht. Dit is op zich niet zo vreemd. Researchwerk omvat een grote verscheidenheid aan taken en activiteiten. Dit maakt het bijzonder moeilijk geschikt maten te vinden waarmee dit werk kan worden gemeten.

Criminaliteit kent vele vormen en rechercheonderzoeken dus ook. Die variëren van eenvoudige zaken waarbij direct duidelijk is wat er is gebeurd en wie de dader is, tot gecompliceerde onderzoeken zoals, in extreme, de Enschedese vuurwerkkramp (zie de beschrijving van Bollen, 2004). Hierdoor zijn concrete zaken moeilijk met elkaar te vergelijken, evenals de opsporingsactiviteiten daarin en de effecten van het werk van de recherche.

De activiteiten die de politie verricht, zijn sterk afhankelijk van de informatie die ze bij aanvang van het onderzoek krijgt. Maar dat is niet het enige probleem. Ook zaken die sterk op elkaar lijken, kunnen door de politie heel verschillend worden aangepakt en opgelost. Als de politie bijvoorbeeld wordt geconfronteerd met cafégasten die met elkaar op de vuist gaan, kan ze kiezen voor een strafrechtelijke aanpak van de zaak. Ze kan er echter ook voor kiezen meer deëscalerend te werk te gaan en zich beperken tot het sussen van de ruzie. In dat geval zal ze de gepleegde feiten verder laten voor wat ze zijn. Als de politie kiest voor een strafrechtelijke aanpak, moet ze proberen de gebeurtenis die heeft plaatsgevonden te reconstrueren en te bewijzen. Welke oplossingsmogelijkheid ze kiest, hangt onder meer af van de manier waarop de zaak wordt geïnterpreteerd en van de effecten die de politieambtenaren van een strafrechtelijk onderzoek verwachten.

Een ander probleem bij het meten van opsporingsactiviteiten is dat eenzelfde activiteit veel verschillende doelen kan dienen. Het horen van een getuige kan bijvoorbeeld gericht zijn op het identificeren van een onbekende dader, maar ook op het verzamelen van bewijs tegen

* De eerste auteur is onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie. De tweede auteur is senior hoofdonderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandaving (NSCR) te Leiden en hoogleraar Rechtspsychologie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit Amsterdam.

een reeds aangehouden verdachte. Het domweg tellen van delicten, activiteiten en verdachten biedt daarom weinig inzicht in de werkzaamheden van de recherche en de effecten van dit werk. Toch maken niet alleen onderzoekers, maar ook beleidsmakers zich veelvuldig schuldig aan deze manier van meten. Wereldwijd worden politieprestaties onder meer afgemeten aan 'harde cijfers' over bijvoorbeeld de aanrijdtijden en aantallen bekeuringen, aanhoudingen en verdachten (Bayley, 1996). Ook in invloedrijke wetenschappelijke onderzoeken wordt vooral van dit soort cijfers uitgegaan (Greenwood, 1970; Greenwood en Petersilia, 1975; Morgan, 1990; Steer, 1980). Deze maten zijn erg aantrekkelijk omdat ze voorhanden zijn en omdat ze een indicatie geven van wat de politie doet. Ze verduidelijken echter niet wat de politie met deze activiteiten probeert te bereiken. Het belang dat onderzoekers en beleidsmakers aan deze cijfers hechten is dan ook vooral gebaseerd op de veronderstelling dat deze activiteiten een bepaald effect teweegbrengen. Zo is een snelle aanrijdtijd bijvoorbeeld slechts van belang als een delict snel aan de politie wordt gemeld en er dus een kans bestaat dat de verdachte in de omgeving van de plaats delict kan worden aangehouden. Als de politie pas een uur na een delict wordt gebeld, is de aanrijdtijd irrelevant. Voor het aantal aanhoudingen gaat een vergelijkbare redenering op. Een aanhouding kan gezien worden als een prestatie van de politie, zeker als de verdachte later op grond van de informatie uit het politieonderzoek voor zijn daden kan worden berecht. De politie kan echter een even grote prestatie leveren als ze besluit een geïdentificeerde verdachte niet aan te houden, bijvoorbeeld omdat ze meer heil verwacht van het hulpverlenings- of bemiddelingscircuit, of omdat ze weet dat de zaak op een later moment in de strafrechtssketen wordt geseponeerd omdat vervolging niet opportuun is. Bovendien levert de politie een ander soort prestatie bij de aanhouding van een winkeldief die door het winkelpersoneel is betrapt en wordt vastgehouden totdat de politie arriveert, dan bij de aanhouding van een professionele overvaller die ze zelf in een opsporingsonderzoek heeft geïdentificeerd. En hoe zit het dan met ophelderingscijfers? Is het aantal opgehelderde delicten geen aardige maat voor het functioneren van de recherche? Ophelderingscijfers zijn meestal gebaseerd op de verhouding tussen het aantal aangiften en het aantal geïdentificeerde verdachten in een jaar. Het identificeren van verdachten vormt voor het publiek het meest wezenlijke van wat de recherche doet. Dat is niet helemaal onterecht. De effectiviteit van strafrechtelijk optreden is uiteraard

sterk afhankelijk van de kans dat daders van strafbare feiten worden geïdentificeerd. Maar researchwerk houdt meer in dan het identificeren van daders. In veel opsporingsonderzoeken bestaat de kernactiviteit van de rechercheurs niet uit het vinden van een verdachte, maar uit het vinden van bewijs tegen een al bekende verdachte. Delicten zijn pas opgehelderd als er een dader is gevonden en als het misdrijf waar deze dader zich aan schuldig heeft gemaakt is gereconstrueerd en bewezen. Dit laatste wordt in de ophelderingscijfers niet verdisconteerd.

De meeste onderzoekers zijn het erover eens dat ophelderingscijfers tekortschieten als maat voor het functioneren van de recherche (zie hierover Janssen en Patty-Hüttenmann, 2003; Liedenbaum, 2003; Maguire, Noaks e.a., 1993; Sinclair en Miller, 1984; Smit, Van Tulder e.a., 2003; Wiebrens, Kruissink e.a., 1992). Ze zijn vaak onnauwkeurig en misleidend en afhankelijk van allerlei factoren die weinig met researchwerk te maken hebben. Zo bleek in ons onderzoek dat in dertien procent van de aangemelde zaken wél een verdachte werd geïdentificeerd, maar geen verder opsporingsonderzoek werd verricht. Deze zaken werden alternatief afgehandeld, opgelegd op verzoek van het slachtoffer of door de politie geseponneerd. Voor de politie zijn dit geen openstaande zaken, maar in de statistieken staan ze als niet-opgelost te boek. Feitelijk worden dus veel meer zaken opgehelderd en geseponneerd dan officiële cijfers doen vermoeden.

Algemene ophelderingscijfers reflecteren voorts zowel de activiteiten van de uniformdienst als van rechercheurs. Als er een delict is gepleegd, komt de geüniformeerde politie als eerste ter plaatse. Hun activiteiten hebben een grote invloed op het verdere verloop van de zaak. Bovendien zijn ophelderingscijfers afhankelijk van het uitgezette politiebeleid. De criteria die worden gebruikt om te selecteren welke delicten wel en welke niet worden aangepakt, bepalen de ophelderingspercentages voor verschillende delicttypen: zaken die niet worden onderzocht worden niet opgehelderd. Verder kunnen korpsen sterk van elkaar verschillen in de mate waarin beschikbare mankracht wordt vrijgemaakt voor het verrichten van researchwerk. Ook dit kan de ophelderingscijfers beïnvloeden. Dat maakt vergelijking van ophelderingscijfers een hachelijke onderneming, zeker als die gedaan wordt tussen verschillende rechtsculturen (zie voor een poging daartoe Tak en Fiselier, 2002).

Men krijgt dus weinig inzicht in het werk van de recherche door politiecijfers. Dat lukt beter als informatie wordt verzameld over de ken-

merken van concrete zaken en opsporingsactiviteiten en als het precieze verloop van rechercheonderzoeken in kaart wordt gebracht. In een langlopend onderzoek dat werd uitgevoerd door het NSCR, het WODC en het COT en dat begin dit jaar is gepubliceerd (De Poot, Bokhorst e.a., 2004) werd dit gedaan. We denken dat wij met dit onderzoek een belangrijke impuls hebben gegeven aan het onderzoek op het gebied van de recherche; niet alleen door de interessante bevindingen, maar vooral ook doordat we in dit onderzoek op theoretische gronden gekomen zijn tot een indeling van recherchezaken in verschillende categorieën, die een vergelijking tussen zaken van verschillende aard mogelijk maakt. In het vervolg van dit artikel willen we vooral daarop de aandacht vestigen, omdat deze indeling in categorieën zowel door onderzoekers als door beleidsmakers gebruikt kan worden om researchewerk verder te onderzoeken en om tot meer gefundeerde oordelen te komen over dit werk.

De aard van het rechercheren

Als de politie wordt geconfronteerd met een mogelijk misdrijf en besluit de zaak verder te onderzoeken, is het haar taak de gebeurtenis die heeft plaatsgevonden te reconstrueren. Deze reconstructie dient als basis voor verdere te ondernemen stappen. Meestal zijn dit vervolgstappen in het strafrechtelijk systeem – vervolging en berechting – maar de reconstructie kan uiteraard ook dienen als basis voor niet-strafrechtelijke vervolgstappen, zoals een interventie op school, bemiddeling of gerichte hulpverlening.

Het gemak waarmee een gebeurtenis kan worden gereconstrueerd, is uiteraard afhankelijk van wat in het begin bekend is over het misdrijf. Als een gebeurtenis ter kennis van de politie komt in de vorm van een verhaal van een slachtoffer of getuige, hebben de activiteiten van de politie een heel ander beginpunt dan als zich in eerste instantie alleen een aantal tastbare gevolgen van de gebeurtenis openbaart. Zo kunnen mishandelingen en verkrachtingen vaak grotendeels worden gereconstrueerd op basis van het verhaal van het slachtoffer. Bij misdrijven waarbij er geen direct contact is tussen het slachtoffer en de dader, zoals bij woninginbraak of brandstichting, en bij delicten waarbij het slachtoffer niet in staat is tot het afleggen van een verklaring, zoals bij moord, ligt dit anders. Zonder directe getuigen moet de gehele gebeurtenis gereconstrueerd worden aan de hand van de waar-

neembare gevolgen, zoals het sporenonderzoek, en wat er bekend wordt over de gebeurtenissen die hieraan vooraf zijn gegaan of die hierop zijn gevolgd.

De gevolgen van een misdrijf zijn niet alleen de fysieke sporen die achtergebleven zijn op de plaats delict of die een slachtoffer of dader met zich meedragen. Ook herinneringen van betrokkenen en getuigen, beeldmateriaal dat werd vastgelegd door camera's, telecommunicatiesignalen die door telefoonmaatschappijen werden vastgelegd, gegevens over financiële transacties en dergelijke moeten als gevolgen van gebeurtenissen worden gezien. Bij een misdrijf zonder directe ooggetuigen moet dan teruggeredeneerd worden hoe de oorspronkelijke gebeurtenis in elkaar gezeten kan hebben en moet een logisch en kloppend verhaal over de gebeurtenis worden gevormd.

Als er in een onderzoek meteen een tamelijk compleet verhaal is, inclusief de identiteit van de dader, bestaat het rechercheren vooral uit het vinden van bevestiging voor dit verhaal. Het onderzoek is dan gericht op het vinden van bewijs. Is er een verhaal, maar is het niet duidelijk wie de dader is, dan concentreert het rechercheonderzoek zich in eerste instantie vooral op het opsporen van de dader. Pas als de dader is geïdentificeerd, kan dit verhaal gecompleteerd en geverifieerd worden. Is er noch een verhaal noch een verdachte en kan dus enkel uitgegaan worden van de gevolgen van het gebeurde, dan vormt in eerste instantie de reconstructie van wat er gebeurd kan zijn de kern van het onderzoek. Dat wordt helemaal lastig als zelfs de identiteit van het slachtoffer niet bekend is, zoals het geval was bij het zogenoemde meisje van Nulde. Op 27 augustus 2001 werd in het water bij strand Nulde (gemeente Putten) het rompje van een onbekend meisje aangetroffen. Het gehele opsporingsonderzoek richtte zich op het vaststellen van de identiteit van het meisje. Zij bleek in december de bijna 5-jarige Rowena Rijkers uit Rotterdam te zijn. Pas daarna werd onderzoek naar de daders zinvol en werden vrij spoedig, op 18 december 2001, de moeder van het meisje en moeders vriend in Spanje als verdachten aangehouden.

Waar het vinden van bewijs voor een initieel verhaal bij misdrijven van het eerste type vaak de hele oplossingsstrategie definieert, kan deze strategie bij misdrijven van het laatste type gezien worden als een onderdeel van een meeromvattende oplossingsstrategie.

Rechercheonderzoeken worden dus in meerdere of mindere mate gedomineerd door een reconstructiefase, waarin (een deel van) het verhaal dat zich heeft afgespeeld gereconstrueerd moet worden, en

een verificatiefase waarin gezocht wordt naar informatie waarmee dit verhaal kan worden bewezen.

Overigens is het niet mogelijk deze reconstructiefase en verificatiefase in een rechercheonderzoek werkelijk uit elkaar te trekken. Veeleer is tijdens het rechercheren sprake van een wisselwerking tussen het reconstrueren van een verhaal en het verifiëren van dit verhaal aan de hand van nieuwe informatie. Nieuwe informatie wordt enerzijds gebruikt om een gereconstrueerd verhaal te toetsen en anderzijds om dit verhaal uit te breiden, aan te passen en dus te reconstrueren. Het bestaande verhaal biedt aan de ene kant een interpretatiekader waarmee nieuwe informatie in een bepaald perspectief wordt geplaatst, aan de andere kant biedt deze nieuwe informatie telkens de mogelijkheid om dit verhaal zelf uit te breiden en aan te passen. Het verhaal bepaalt in welke richting het onderzoek zich verder ontwikkelt en de informatie die tijdens dit onderzoek wordt vergaard, bepaalt de richting waarin het verhaal verder evolueert.

Deze wisselwerking tussen het vormen en toetsen van verhalen wordt ook wel aangeduid met de term hypothetico-deductief redeneren (Medawar, 1969, p. 43-45). Dit hypothetico-deductief redeneren is kenmerkend voor de manier waarop rechercheprocessen verlopen. Rechercheren begint met een mogelijk verhaal over een gebeurtenis en gedurende het onderzoek wordt dit verhaal telkens verder gereconstrueerd, getoetst, bekritiseerd en aangepast, met als doel zo dicht mogelijk te komen bij een waar gebeurd verhaal.

In principe stopt het onderzoek als het verhaal naar de smaak van de speurders 'geloofwaardig' is en 'voldoende in de werkelijkheid kan worden verankerd'. Volgens de theorie over strafrechtelijk bewijs, die Crombag, Van Koppen en Wagenaar formuleerden in hun boek *Dubieuze zaken*, wordt de helft van het bewijs in strafzaken gevormd door de kwaliteit van het verhaal en de andere helft door de wijze waarop dit verhaal met bewijsmiddelen in de werkelijkheid is verankerd (Crombag, Van Koppen e.a., 1994). Verhalen zijn geloofwaardig als ze informatie bevatten over de omstandigheden en motieven die tot een gebeurtenis hebben geleid en liefst ook over de gevolgen van de gebeurtenis en een context geven die het misdrijf geloofwaardig maakt. De logische samenhang tussen verschillende aspecten van een gebeurtenis moet dus terugkomen in de structuur van het verhaal. Verhalen worden geloofwaardig als mensen de opeenvolging van gebeurtenissen herkennen. De andere helft van het bewijs wordt gevormd door de manier waarop dit verhaal met bewijsmiddelen

wordt verankerd in algemene kennis over hoe de wereld in elkaar zit. Als er niets anders is dan een geloofwaardig verhaal over een gebeurtenis, terwijl nergens bevestiging gevonden kan worden voor het feit dat dit verhaal echt gebeurd kan zijn, dan sneuvelt de zaak. Om vervolgstappen te kunnen ondernemen en een verdachte te kunnen berechten, moet dit verhaal in de woorden van Crombag en collega's 'verankerd worden in feiten en omstandigheden van algemene bekendheid die geen verder bewijs behoeven'.

De verschillende opsporingscategorieën

Afhankelijk van de 'afstand' tussen de initiële informatie – een mogelijk verhaal – en het gewenste einddoel van het opsporingsonderzoek – een verankerd, bewezen verhaal – kunnen recherchezaken ingedeeld worden in vier verschillende categorieën, namelijk: klip-en-klaarzaken, verificatiezaken, opsporingszaken en zoekzaken.

Klip-en-klaarzaken zijn zaken waarin de politie iemand op heterdaad betrapt, zaken waarin een verdachte zichzelf aangeeft en zaken waarin de verdachte direct kan worden aangehouden op of in de omgeving van de plaats delict. In deze zaken krijgt de politie direct bij aanvang van het onderzoek een verhaal over het gebeurde, de identiteit van de verdachte en een aantal bewijsmiddelen in de schoot geworpen. Hierdoor ligt de beginsituatie waarmee de politie wordt geconfronteerd dicht bij het te bereiken einddoel. Als de verdachte zichzelf aangeeft, krijgt de politie de bekentenis van de verdachte op een presenteerblad aangereikt en bekentenissen worden beschouwd als zeer betrouwbaar bewijs (zie echter Van Koppen, 1998; De Poot e.a., 2004; Vrij, 2002). Als de politie een dader op heterdaad betrapt en dus zelf getuige is geweest van het misdrijf, is dit eveneens het geval. In het strafrecht wordt aan getuigenverklaringen van opsporingsambtenaren een grotere betrouwbaarheid toegekend dan aan getuigenverklaringen van 'burgers'.¹

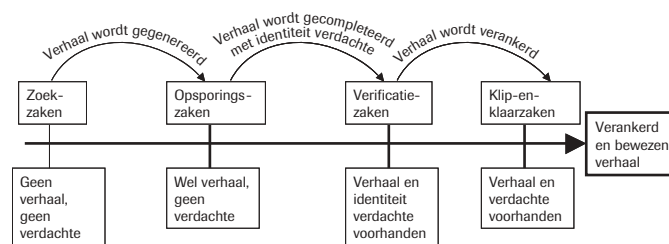
Bij een aanhouding op of in de omgeving van de plaats delict is de politie meestal geen getuige geweest van het misdrijf zelf. Wel is ze in dat geval getuige geweest van de gevolgen daarvan. Als deze logisch passen bij het verhaal over het misdrijf, kunnen getuigenverklaringen

¹ Art 344 lid 2 Sv.

hierover gebruikt worden als extra ondersteuning voor het feit dat het misdrijf heeft plaatsgevonden.

Verificatiezaken zijn zaken waarin zowel een verhaal over het gebeurde als de identiteit van de verdachte bij aanvang van het onderzoek wordt gegeven. Dit scenario doet zich met name voor als een (vermeend) slachtoffer melding doet van een misdrijf en hierbij direct de verdachte met naam en toenaam noemt of zoveel informatie over de dader kan geven dat de laatste eenvoudig kan worden gevonden. Voor deze categorie zaken geldt dat in het onderzoek vooral gezocht moet worden naar bewijs tegen de verdachte.

Opsporingszaken zijn zaken waarin aan het begin van het onderzoek wel een verhaal over het gebeurde wordt gegeven, maar waarin de verdachte nog moet worden opgespoord. Dit scenario doet zich voor als iemand slachtoffer of getuige is van een misdrijf dat wordt gepleegd door een hem onbekende dader. Bij deze zaken moet het verhaal allereerst worden gecompleteerd. Van de probleemsituatie – een incompleet verhaal – moet eerst tot een mogelijk verhaal worden gekomen door de dader op te sporen. Pas als dit subdoel is bereikt, kan gezocht worden naar extra bewijsmiddelen waarmee dit mogelijke verhaal verankerd kan worden in 'feiten en omstandigheden van algemene bekendheid' (vergelijk Crombag e.a., 1994) en kan worden omgevormd tot een verankerd verhaal, het gewenste einddoel. De afstand tussen de probleemsituatie en het gewenste einddoel kan bij opsporingszaken dus alleen via subdoelen worden overbrugd. Zoekzaken zijn zaken die niet ter kennis van de politie komen in de vorm van een getuigenverklaring over wat er is voorgevallen, maar waarin het verhaal over wat er gebeurd kan zijn in het opsporingsonderzoek achterhaald moet worden. Dit scenario doet zich met name voor als er geen contact is tussen het slachtoffer en de verdachte, of als het slachtoffer geen verklaring kan afleggen over het gebeurde, zoals bij moord of vermissing. Bij zoekzaken is de afstand tussen de beginsituatie en het gewenste einddoel uiteraard het grootst. Bij deze zaken moeten eerst de gevolgen van de gebeurtenis worden opgespoord, vanuit deze gevolgen moet vervolgens een (of meer dan één) mogelijk verhaal worden gereconstrueerd en moet de dader worden opgespoord. Pas daarna kan gezocht worden naar verder bewijs waaraan dit verhaal getoetst kan worden en kan naar het gewenste einddoel toe worden gewerkt.

Bovenstaand figuur laat schematisch zien hoe de verschillende typen zaken zich kunnen ontwikkelen in de richting van het einddoel, een verankerd en bewezen verhaal. Van een zoekzaak tracht men een opsporingszaak te maken door een scenario voor het misdrijf te genereren. Van een opsporingszaak wordt in de loop van het onderzoek een verificatiezaak gemaakt door het gegenereerde scenario te completeren met de identiteit van de dader. Een verificatiezaak wordt een klip-en-klaarzaak als het verhaal en de identiteit van de dader verankerd kunnen worden. Hoewel in grote lijnen opsporingsonderzoeken voldoen aan dit schema, zal het duidelijk zijn dat de werkelijkheid van het opsporingsonderzoek zich moeilijk laat vangen in zo'n eenvoudig schema. Als bijvoorbeeld in een zoekzaak de dader zich spontaan komt melden, is voordat hij zijn verhaal heeft verteld wel de identiteit van de dader bekend, maar nog niet het verhaal. Niettemin laat het schema zien hoe de verschillende typen zaken zich in een opsporingsonderzoek kunnen ontwikkelen en wat de eerste prioriteit is bij elk type zaak. Onze indeling in deze vier typen opsporingsonderzoeken is dus van belang omdat de recherche met elk type anders omgaat. Het type zaak heeft gevolgen voor de selectie van zaken die de politie aanpakt, de researchstrategie die wordt gekozen en de opsporingsmethoden die worden ingezet, zo wees ons onderzoek uit.

De selectie van zaken

Van de zaken die in principe in aanmerking komen voor een opsporingsonderzoek, kan slechts een gedeelte door de politie worden aangepakt. Binnengekomen zaken worden niet overal op dezelfde manier gescreend: de opgestelde prioriteitenlijsten, de ontwikkelde weegschema's en de wijze waarop het proces van wegen en kiezen wordt vormgegeven, verschillen per regio. Desalniettemin vonden we in ons onder-

zoek nauwelijks regionale verschillen in de uiteindelijke selectie van zaken. Of een zaak al of niet wordt onderzocht, blijkt in de praktijk vooral af te hangen van de ernst van de zaak en van de opsporingscategorïe waartoe de zaak behoort. Voor de middencriminaliteit die wij onderzochten,² geldt dat de aard van het delict nauwelijks van invloed is op dit selectieproces. Althans, dat geldt voor klip-en-klaarzaken, verificatiezaken en opsporingszaken. Alleen bij de zoekzaken is de aard van het delict van invloed op het selectieproces. Binnen deze opsporingscategorïe wordt (poging tot) moord veel vaker onderzocht dan de overige delicttypen (89% tegen 36%).³

De opsporingscategorïe waartoe een zaak behoort blijkt dus veel sterker te bepalen of een zaak al of niet wordt onderzocht dan allerlei andere kenmerken die doorgaans in de weegschema's worden opgenomen. Klip-en-klaarzaken worden praktisch allemaal in onderzoek genomen. Als dat niet gedaan wordt, gebeurt dat óf op verzoek van het slachtoffer, óf op initiatief van de politie, omdat een strafrechtelijk onderzoek weinig zinvol wordt geacht. Dit is bijvoorbeeld het geval bij verdachten die niet toerekeningsvatbaar zijn of in een jeugdinstelling verblijven.

Van de verificatiezaken wordt 28% niet in onderzoek genomen.

In ongeveer 10% van de zaken onderneemt de politie wél actie, maar stopt het onderzoek op verzoek van het slachtoffer of wordt de zaak overgedragen aan een andere instantie, zoals een school, een jeugdinstelling of een psychiatrisch ziekenhuis. Ongeveer 18% van de zaken wordt niet in onderzoek genomen. Dat is opvallend. Bij verificatiezaken is de identiteit van de verdachte bij aanvang van het onderzoek bekend. Een deel van deze zaken zou succesvol kunnen worden afgerond door de verdachte te verhoren. Verdachten zijn meestal redelijk coöperatief, zeker als de delicten waarvan ze worden verdacht niet zeer ernstig zijn (Baldwin, 1993; Vrij, 2002). Het is dan ook aannemelijk dat een deel van deze verdachten direct zou bekennen in een politieverhoor. De oorzaak van het niet onderzoeken van deze zaken ligt voor een belangrijk deel aan het sepotbeleid van het Openbaar Ministerie. Van bepaalde zaken weet de politie dat ze in een later stadium door het Openbaar Ministerie toch worden geseponneerd. Hierop

2 Te weten woninginbraak, mishandeling, diefstal met geweld, brandstichting, zedenzaken, ontvoering en gijzeling en (pogingen tot) moord en doodslag.

3 De verdeling van percentages over categorieën zaken en opsporingshandelingen zijn preciezer terug te vinden in De Poot e.a., 2004, hoofdstuk 2.

anticiperend onderneemt de politie geen actie. Het valt op dat in deze zaken vaak ook niet wordt gekozen voor een niet-strafrechtelijke aanpak.

Ook van de opsporingszaken wordt 28% niet strafrechtelijk onderzocht. Een klein deel van deze zaken wordt – na het opsporen van de verdachte – op verzoek van de verdachte of van een instantie op alternatieve wijze afgehandeld. Ongeveer 10% van de opsporingszaken wordt niet in onderzoek genomen als gevolg van het gevoerde beleid. Opsporingszaken dragen per definitie informatie in zich waar men zich in verder onderzoek op kan richten. Als het belang van de opsporing echter niet opweegt tegen de geschatte investering, wordt geen actie ondernomen. In de periode waarin wij ons onderzoek verrichtten werden vooral aanrandingen en berovingen van geld, tassen en mobiele telefoons om deze reden niet onderzocht.

Van de zoekzaken wordt ruim 60% niet in onderzoek genomen. Dat is logisch, want zoekzaken zijn moeilijk oplosbaar. Er zijn in deze zaken niet direct getuigen voorhanden die de gepleegde feiten hebben waargenomen en er zijn ook geen directe aanknopingspunten waarop men zich in verder onderzoek kan richten. Als zoekzaken toch worden aangepakt, biedt soms het opsporingsonderzoek een oplossing, maar meestal blijven deze zaken zelfs na zeer uitputtend onderzoek onopgelost. In zoekzaken weegt het belang dat men aan het opsporen van de gepleegde feiten hecht dan ook regelmatig niet op tegen de kosten van een opsporingsonderzoek en van de kans dat de zaak überhaupt oplosbaar is. Dat geldt voor vrijwel alle niet-onderzochte zoekzaken. Zo beschouwd vallen zaken die niet worden opgehelderd dus uiteen in verschillende categorieën:

- zaken waarnaar de politie onderzoek verricht maar die ondanks de inspanningen van de politie onopgelost blijven;
- zaken die niet worden opgelost omdat de politie geen onderzoek verricht;
- zaken waarin weliswaar een verdachte is geïdentificeerd is maar die desondanks onopgelost blijven vanwege het gevoerde beleid – in deze zaken heeft het verder zoeken naar bewijs geen zin omdat men weet dat er daarna geen strafrechtelijke vervolgstappen zullen worden ondernomen;
- zaken die weliswaar zijn opgehelderd maar die niet als zodanig worden geregistreerd omdat ze op verzoek van het slachtoffer of op initiatief van de politie op niet-strafrechtelijke wijze worden afgehandeld.

Het opsporen van verdachten

De indeling in de genoemde vier opsporingscategorieën maakt het mogelijk te onderzoeken in welke mate activiteiten van de politie ervoor zorgen dat een verdachte wordt geïdentificeerd. Van de door ons bestudeerde zaken met een onbekende dader – de opsporingszaken en de zoekzaken – werd in totaal 55% verder onderzocht. Bij 37% van de onderzochte zaken leidde dit opsporingsonderzoek tot een verdachte. In 44% van de onderzochte opsporingszaken en in 23% van de onderzochte zoekzaken werd een verdachte geïdentificeerd. Getuigenonderzoek, lokale politiekennis en politie-informatie die is opgeslagen in bestanden dragen het vaakst bij aan dit identificatieproces. Technisch onderzoek wordt met name bij zoekzaken zeer frequent ingezet, maar leidt in slechts enkele gevallen tot de dader. Het voert te ver om in dit artikel verder in te gaan op de strategieën die de recherche hanteert om tot een dader te komen en op de methoden die ze voor de bewijsvoering inzet. Voor een uitgebreide beschrijving hiervan verwijzen we naar ons boek (De Poot e.a., 2004).

Conclusie

Of de politie een zaak in onderzoek neemt, welke activiteiten hierbij worden ondernomen en of deze activiteiten tot gevolg hebben dat het misdrijf wordt opgehelderd, hangt in sterke mate af van de vorm waarin het misdrijf zich aandient en van de informatie die de politie bij aanvang van het onderzoek krijgt. Centraal bij de opsporing staat niet de aard van het delict, het vinden van een verdachte of diens aanhouding. Centraal staat het verhaal dat de recherche zich vormt van het misdrijf en van de omstandigheden waaronder dit misdrijf plaatsvond. De verschillende opsporingscategorieën die wij in ons onderzoek hebben gedefinieerd, maken het mogelijk zaken met elkaar te vergelijken die eenzelfde soort opsporingsproces vereisen om tot een verankerd verhaal te komen. Dit maakt het mogelijk zinvollere uitspraken te doen aan de hand van beschikbare gegevens over het aantal geïdentificeerde verdachten, het aantal aanhoudingen en de ingezette opsporingsmethoden. Als de politie ertoe over zou gaan naast allerlei informatie over het gepleegde delict en de ondernomen opsporingsactiviteiten ook de opsporingscategorie van een zaak te registreren, zou dat de bruikbaarheid van de beschikbare politiecijfers

sterk vergroten. Informatie over de opsporingscategorie van de zaak maakt deze cijfers interpreteerbaar en kan daarmee ons inzicht in het werk van de recherche en de effecten van dit werk vergroten.

Literatuur

- Baldwin, J.D.**
Police interviewing techniques; establishing truth or proof?
British journal of criminology, 33e jrg., 1993, p. 325-352
- Bayley, D.H.**
Measuring overall effectiveness; or, police-force show and tell
In: L.T. Hoover (red.), *Quantifying quality in policing*, Washington, DC, Police Executive Research Forum, 1996, p. 37-54
- Bollen, M.**
Op zoek naar de onderste steen; het grootste rechercheonderzoek uit de Nederlandse politiegiedenis
Amsterdam, Bert Bakker, 2004
- Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen e.a.**
Dubieuze zaken; de psychologie van strafrechtelijk bewijs
Amsterdam, Contact, 1994 (2e herziene druk)
- Greenwood, P.W.**
An analysis of the apprehension activities of the New York City Police Department
New York, Rand, 1970
- Greenwood, P.W., J. Petersilia**
The criminal investigation process; volume I, Summary and policy implications
Santa Monica, CA, RAND, 1975
- Janssen, J., A. Patty-Hüttenmann**
Ophelderingspercentages onder de loep; een vergelijking tussen de totstandkoming van de ophelderingspercentages bij de politie Haaglanden en Düsseldorf
Den Haag, Politie Haaglanden, 2003
- Koppen, P.J. van**
Bekennen als bewijs; bedenkingen bij het verhoor van de verdachte
Justitiële verkenningen, 24^e jrg., nr. 4, 1998, p. 61-73
- Liedenbaum, C.**
Opheldering gezocht! Een vergelijkend onderzoek naar de verklaringen voor het verschil in ophelderingspercentage tussen Utrecht en Münster
Enschede, Universiteit Twente, Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken Ipit, 2003
- Maguire, M., L. Noaks e.a.**
Assessing investigative performance
Cardiff, School of Social and Administrative Studies, University of Wales, 1993

- Medawar, P.B.**
Induction and intuition
Philadelphia, American
Philosophical Society
Independence Square, 1969
- Morgan, J.B.**
*The police function and the
investigation of crime*
Aldershot, Avebury, 1990
- Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst e.a.**
*Rechercheportret; over dilemma's
in de opsporing*
Alphen aan den Rijn, Kluwer,
2004
- Sinclair, I., C. Miller**
*Measures of police effectiveness
and efficiency*
London, Home Office (Home
Office Research and Planning
Unit, Paper 25), 1984
- Smit, P.R., F.P. van Tulder e.a.**
*Het ophelderingspercentage
nader beschouwd*
Den Haag, Boom Juridische uit-
gevers, 2003
- Steer, D.**
Uncovering crime; the police role
London, Her Majesty's Stationary
Office (Research Study no. 7,
Royal Commission on Criminal
Procedure), 1980
- Tak, P.J.P., J.P.S. Fiselier**
*Duitsland-Nederland en de
afdoening van strafzaken*
Nijmegen, Wolf, 2002
- Vrij, A.**
Het verhoren van verdachten
In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing
e.a. (red.), *Het recht van binnen;
psychologie van het recht*
Deventer, Kluwer, 2002, (p. 699-
725),
- Wiebrens, C.J., M. Kruissink e.a.**
*Vergelijken van politiestatistiek;
aanzet tot de ontwikkeling van
een output/-effect-rapportage van
de politie*
's-Gravenhage, Ministerie van
Justitie, Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum, 1992

Ophelderingspercentages als maatstaf voor prestaties?

*F. van Tulder, P. Smit en S. Siero**

Al sinds de jaren zestig is het door het CBS gepubliceerde ophelderingspercentage van misdrijven in Nederland gestaag gedaald (Huls e.a., 2001). Bedroeg het ophelderingspercentage in 1960 nog 55%, in 2000 bereikte het een dieptepunt van 15%. In de meest recente twee jaren is er sprake van een stijging, naar 16% in 2001 en 18% in 2002. Het lage ophelderingspercentage krijgt vaak publiciteit en aandacht. De reactie daarop van maatschappij en beleidsmakers gaat daarbij twee verschillende kanten op. Enerzijds versterkt het de zorg over de productiviteit van de politie en het niveau van strafrechtelijke handhaving. Verhoging van het ophelderingspercentage is dan ook een beleidsdoel. Zo wordt bijvoorbeeld in de memorie van toelichting bij de begroting voor het jaar 2003 gesteld dat de pakkans substantieel verhoogd zal worden, waardoor het ophelderingspercentage aantoonbaar zal gaan stijgen ten opzichte van dat in de voorgaande jaren (TK 2002, 28 600 VI, nr. 2, p. 20-21).

Anderen die zich in het debat mengen, stellen echter de vraag of het ophelderingspercentage een zinvolle en betrouwbare maatstaf is en in hoeverre de daaraan ten grondslag liggende statistische informatie voldoende betrouwbaar en consistent is. Zo is van diverse kanten de laatste tijd de kwaliteit van de informatievoorziening van en over de politie ter discussie gesteld. Zo stelt de Algemene Rekenkamer (TK 2003, 28 791, nr. 1-2, p. 35) dat de politie vaak niet in staat blijkt aan te geven bij welk deel van de geregistreerde misdrijven geen verdachte is gevonden, met andere woorden welke misdrijven niet zijn opgelost. Enige politiekorpsen menen dat de door het CBS gegeven ophelderingspercentages niet kloppen met hun eigen administratie. Liedenbaum (Liedenbaum, 2003, p. 55-60) constateert in de registratie van de Utrechtse politie bijvoorbeeld gebreken.

* De eerste auteur is inmiddels werkzaam bij de Raad voor de Rechtspraak (afdeling Ontwikkeling). De beide andere auteurs zijn werkzaam bij de afdeling Statistische informatievoorziening en beleidsanalyse van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie. Aan het rapport waarop dit artikel is gebaseerd werkten ook Ronald Meijer en Peter-Paul Groen mee.

Daarnaast stellen Wiebrens en Essers (1999) dat het ophelderingspercentage beter niet meer kan worden gebruikt, met name omdat het beleid zich steeds meer richt op het aanpakken van daders (de zogenoemde dadergerichte aanpak) en niet primair op het ophelderen van misdrijven.

Er is dus een spanningsveld in de onderbouwing van het beleid, tussen enerzijds de tendens om het ophelderingspercentage als onbetrouwbaar en irrelevant voor het beleid terzijde te schuiven en anderzijds beleid te voeren om het te laag geachte ophelderingspercentage te verhogen. Dit was de achtergrond van een onderzoek van het WODC naar de validiteit en de betrouwbaarheid van het ophelderingspercentage als maatstaf voor het succes van de opsporing en de eventuele beschikbaarheid van alternatieve maatstaven (Smit e.a., 2003). Het onderzoek is uitgevoerd op verzoek van het Directoraat-generaal Rechtshandhaving van het ministerie van Justitie. Dit artikel geeft de voornaamste inzichten uit het onderzoek weer.

Wat meet het ophelderingspercentage in theorie?

Het ophelderingspercentage wordt officieel gedefinieerd als het deel van de geregistreerde criminaliteit dat wordt opgehelderd, waarbij een misdrijf als opgehelderd wordt beschouwd als er minstens één verdachte bij de politie bekend is.

Is het daarmee een maatstaf voor het succes van de opsporing? Niet zonder meer. In de eerste plaats moeten we duidelijker hebben wat we onder succes verstaan. Bedoelen we daarmee dat de kans dat daders gepakt worden hoog is of dat de politie per agent veel zaken weet op te helderen? Dit is het verschil tussen effectiviteit en efficiëntie. Stel bijvoorbeeld dat in twee verschillende gemeenten het aantal misdrijven en het aantal opgehelderde misdrijven per agent gelijk is, maar het aantal agenten in de ene gemeente tweemaal zo hoog is als in de andere. Beide politiekorpsen zijn even efficiënt, maar bij het eerste korps is het ophelderingspercentage – en in die zin de effectiviteit – tweemaal zo hoog. Met andere woorden: het is mogelijk dat de politie wel efficiënt is in het ophelderen van misdrijven (in de zin van het aantal opgehelderde zaken per politieagent) maar niet effectief doordat er te weinig politie wordt ingezet en daardoor te veel zaken blijven liggen. Een goede illustratie van dit onderscheid geeft Liedenbaum (Liedenbaum, 2003) bij een onderzoek naar het verschil in ophelde-

ringspercentage tussen de gemeenten Utrecht (13%) en Münster (48%). Naast statistische onvolkomenheden in de registratie in Utrecht bleek dat verschil voor een deel verklaarbaar uit de politiesterkte in verhouding tot het aantal geregistreerde misdrijven: in Utrecht is sprake van gelijke sterkte maar van tweemaal zoveel misdrijven. Ook is het aandeel van de recherche binnen de politie in Münster groter dan in Utrecht. Het aantal opgehelderde misdrijven per rechercheur is dan ook in beide steden ongeveer even groot. De recherche is dus in beide steden ongeveer even efficiënt, maar het ophelderingspercentage verschilt flink.

Geeft het ophelderingspercentage nu wel een goede maatstaf voor het succes van de opsporing, in die zin dat het de kans weergeeft dat iemand die een misdrijf begaat daarvoor gepakt wordt? Het ophelderingspercentage is geen zinvolle maatstaf voor de pakkans bij de zogenoemde slachtofferloze misdrijven, waarbij het ophelderingspercentage per definitie 100% is. Bij de andere misdrijven zal het ophelderingspercentage, omdat niet alle misdrijven geregistreerd worden, in het algemeen veeleer een overschatting dan een onderschatting van de werkelijke pakkans bij een concreet misdrijf vormen en is het, over een kalenderjaar gemeten, een grove benadering van de pakkans van de daders van meer ernstige vormen van criminaliteit, die in de registratie het best zijn vertegenwoordigd.

Dit alles geldt, gegeven een constante mate van registratiegeneigdheid van slachtoffers en eenduidige criteria om een misdrijf als 'opgehelderd' te beschouwen. Veranderingen en verschillen in ophelderingspercentages kunnen in dat geval een indicatie geven voor veranderingen en verschillen in pakkansen. Vertekeningen kunnen optreden als de registratiegeneigdheid of de gehanteerde criteria in de loop van de tijd veranderen.

Maar kunnen we spreken van een succesvolle opsporing van de dader van een misdrijf als de dader geen sanctie krijgt opgelegd? Het ophelderingspercentage is geen maatstaf voor de kans dat een dader voor een specifiek misdrijf een sanctie krijgt opgelegd. Opgehelderde misdrijven hoeven immers niet altijd te leiden tot een sanctie. Er kan een vrijspraak door de rechter volgen of een sepot door het O.M. Dit probleem geldt des te sterker omdat het criterium om een misdrijf als opgehelderd te beschouwen niet zo 'hard' is. Er zijn op dit gebied ongetwijfeld verschillen tussen korpsen. Daarbij kan de 'kwaliteit' van de opheldering, in de vorm van de sterkte van het bijgeleverde bewijs, ongetwijfeld verschillen.

Een andere kanttekening bij de betekenis van het ophelderingspercentage komt voort uit de dadergerichte aanpak die de laatste jaren bij opsporing en vervolging in zwang is. Een beperkte groep daders, de zogenoemde veelplegers, is verantwoordelijk voor een groot deel van de criminaliteit. In termen van een succesvolle opsporing kan het derhalve zinvol zijn zich vooral te richten op deze daders. Daarbij spant de politie zich niet in om verdachten alle misdrijven die zij op hun kerfstok hebben te laten bekennen ('doorrechercheren'), maar beperkt zich tot de opheldering van enkele misdrijven. Dit kan betekenen dat een klein deel van de misdrijven wordt opgelost, terwijl (over een wat langere periode bezien) wél een groot deel van de daders van deze misdrijven wordt gepakt. Dit verklaart de aandacht voor de verhouding tussen verdachten en misdrijven.

Zo'n maatstaf is het ook in het Informatiemodel Nederlandse Politie (INP) gebruikte 'verdachtenpercentage', het aantal verdachten per honderd geregistreerde misdrijven. Dit is dus te zien als een indicatie voor de mate waarin degenen die zich in het criminele circuit begeven door de politie gepakt worden. Daarbij past een aantal kanttekeningen. De eerste is dat de dimensie van teller en noemer verschillend zijn. De teller kent als dimensie: 'personen', de noemer 'misdrijven'. Dit betekent dat de verhouding op zich geen natuurlijke betekenis heeft. Wel kunnen verdachtenpercentages op verschillende tijdstippen of bij verschillende korpsen worden vergeleken. Daarbij moet dan wel worden bedacht dat de aard van de criminaliteit de verhouding kan beïnvloeden. Zo zal bij groepsdelicten (per misdrijf meer daders) de verhouding anders kunnen uitvallen dan bij door één persoon gepleegde delicten. Overigens geldt bij alle hier besproken maatstaven dat de omvang en samenstelling van het aantal misdrijven van invloed kan zijn op de uitkomst. Door de maatstaven naar type misdrijf te differentiëren kan overigens de rol van het samenstellingseffect enigszins 'uitgezuiverd' worden. Het tweede kanttekening is dat het begrip 'verdachte' niet altijd even 'hard' is. Zo worden niet alle door de politie geregistreerde verdachten bij het O.M. worden ingeschreven. Dit hangt samen met de door hulpofficieren van justitie al op het politiebureau als 'niet vervolgbaar' gekwalificeerde zaken ('stille sepots', Van Tulder, 2002).

Een derde kanttekening is dat de maatstaf geen zicht geeft op de mate waarin slachtoffers wordt tegemoetgekomen, voorzover dit via opheldering van misdrijven mogelijk is. De dadergerichte benadering wringt in die zin met een slachtoffergerichte benadering.

Een vierde kanttekening richt zich op de vraag wat de beste maatstaf is voor de mogelijke afschrikking die via opsporing en vervolging kan worden bereikt. De pakkans *per individueel delict* zal voor een calculerende potentiële dader waarschijnlijk van meer belang zijn dan de kans dat hij, over een langere periode gezien, eens een keer gepakt wordt. Een voorbeeld moge dit verduidelijken: een calculerende frequente zwartrijder in de tram interesseert het primair hoe groot de kans is dat hij *per rit* een bepaalde boete krijgt opgelegd. Als die kans vrij klein is, kan hij ervoor kiezen regelmatig zwart te rijden. Als hij dat regelmatig doet, is de kans dat hij op den duur een keer wordt gepakt, groot. Maar dat zal hem in zijn afweging niet zo zeer interesseren: dat hij eens een keer de boete zal moeten betalen, heeft hij immers ingecalculeerd. Het verhaal zou natuurlijk weer anders worden als de zwartrijder, wanneer hij gepakt wordt, voor een lange periode – bijvoorbeeld via insluiting – zou worden weerhouden van het plegen van delicten.

Een laatste kanttekening is dat bij een te ver doorgevoerde beperking van het aantal misdrijven dat wordt opgespoord de kans op een succesvolle vervolging en berechting kleiner kan worden. Immers: als een verdachte voor slechts een beperkt aantal misdrijven wordt vervolgd, is de kans groter dat – vanwege gering feit of gebrek aan voldoende bewijs – vervolging strandt. In hoeverre dit effect nu feitelijk optreedt, weten we niet. We komen later nog wel terug op de vraag in hoeverre empirisch materiaal aanwijzingen geeft dat de vermindering van het aantal opgespoorde misdrijven per verdachte nu feitelijk consequenties heeft voor de kans op succesvolle vervolging.

Laatstgenoemde kanttekening wijst erop dat het zinvol kan zijn de gerealiseerde sanctie, als uiteindelijk resultaat van een succesvolle opsporing, in de beschouwing te betrekken. Dit leidt tot een maatstaf als de verhouding tussen het aantal opgelegde sancties en het aantal misdrijven (het sanctiepercentage) als een alternatieve maatstaf voor het succes van de opsporing. Via deze maatstaf wordt een beter zicht verkregen op de effectiviteit van de opsporing, in termen van de daarbij uiteindelijk gerealiseerde sancties. Overigens geldt hier, net als bij het verdachtenpercentage, dat de teller in principe betrekking heeft op personen die een sanctie krijgen opgelegd en dus niet op misdrijven waarvoor een sanctie wordt opgelegd. De maatstaf kent nog een andere complicatie: ook de prestaties van O.M. en rechter spelen, via de gerealiseerde sancties, mede een rol.

Zoals uit bovenstaande blijkt, is voor de pakkans per misdrijf het

ophelderingspercentage een, onder bepaalde omstandigheden, zinvolle maatstaf voor het succes van de politie op het gebied van de opsporing. Het geheel terzijde schuiven van deze maatstaf is dan ook niet verstandig. Niet voor niets blijft deze maatstaf bij beleidsmakers de aandacht behouden. Wél geldt dat er daarnaast andere bruikbare maatstaven zijn voor het succes van de opsporing, in de vorm van het aantal verdachten en het aantal in het vervolgtraject gerealiseerde bestraffingen in verhouding tot het aantal misdrijven. Overigens blijkt verderop in dit artikel dat de verschillende maatstaven, op de langere termijn gezien, in dezelfde richting wijzen.

Bij alle genoemde maatstaven geldt dat omvang en aard van de misdrijven invloed heeft op het bereikte resultaat. In de analyse van verschillen tussen korpsen of ontwikkeling in de tijd moet daarmee rekening worden gehouden. We komen daar later in dit artikel nog op terug. In het voorgaande hadden we het over de theoretische betekenis, maar nog niet over de statistische betrouwbaarheid van de maatstaf 'ophelderingspercentage'. Deze komt hierna aan de orde.

Betrouwbaarheid ophelderingspercentage

In hoeverre zijn nu de, met name door het CBS in de politiestatistiek gepubliceerde, ophelderingspercentages statistisch betrouwbaar? Een volledig antwoord daarop kunnen we niet geven. Maar een indruk kan ontstaan door een vergelijking van de cijfers van het CBS met die van het landelijke Herkenningsdienst Systeem (HKS). Beide gegevensverzamelingen (CBS en HKS) onttrekken, elk op hun eigen manier, hun gegevens aan de bedrijfsprocessystemen van de afzonderlijke politieregio's. In de meeste regio's is dit het zogenoemde BPS-systeem.

De analyses richten zich op het jaar 1999, dat ten tijde van de aanvang van het onderzoek het meest complete beeld gaf. Zeven politieregio's zijn in de analyses buiten beschouwing gelaten omdat in die regio's het HKS-systeem niet of in onvoldoende mate gebruikt wordt, waardoor een vergelijking met de CBS-cijfers voor die regio's niet mogelijk is. Resteren achttien politieregio's, waarvan gesteld kan worden dat zij een representatief beeld geven van Nederland.

De twee bronnen voor politiecijfers (CBS en HKS) blijken bij een eerste analyse substantieel van elkaar verschillende aantallen aangiften en ophelderingen op te leveren. Het CBS-bestand levert in totaal 7% meer aangiften en 14% meer ophelderingen op dan het HKS. Het

totale HKS-ophelderingspercentage (13,6%) komt daarmee bijna 1 procentpunt lager uit dan de CBS-waarde (14,5%). Per politieregio blijken er dan ook aanzienlijke verschillen tussen het CBS en het HKS te bestaan. Uit nadere analyse per misdrijfgroep blijkt dat de verschillen tussen CBS en HKS voor een belangrijk deel aan de in het HKS ontbrekende verkeersmisdrijven kunnen worden toegeschreven. Wanneer we die verkeersmisdrijven uit het bestand verwijderen, ontstaat het volgende beeld (tabel 1).

Tabel 1: Aangiften en ophelderingen CBS t.o.v. HKS-politiecijfers, exclusief verkeersmisdrijven; per politieregio; (1999)^a

	Aangiften			Ophelderingen		
	HKS	CBS	Verschil % t.o.v. HKS	HKS	CBS	Verschil % t.o.v. HKS
A	30.636	29.836	-3%	5.327	5.342	0%
B	35.866	37.513	5%	5.458	5.477	0%
C	40.841	41.938	3%	4.960	5.609	13%
D	40.732	40.528	-1%	4.787	3.763	-21%
E	102.512	100.984	-1%	11.191	10.445	-7%
F	35.307	35.081	-1%	5.553	4.533	-18%
G	16.733	16.642	-1%	2.342	2.488	6%
H	33.808	37.775	12%	3.977	5.466	37%
I	17.725	17.272	-3%	1.830	1.938	6%
J	78.414	80.267	2%	9.798	11.119	13%
K	44.743	44.200	-1%	7.113	5.956	-16%
L	102.944	98.605	-4%	12.142	12.916	6%
M	29.774	29.204	-2%	4.524	3.398	-25%
N	18.997	18.603	-2%	3.313	3.666	11%
O	38.295	39.362	3%	4.679	3.973	-15%
P	49.926	51.304	3%	3.632	5.682	56%
Q	30.348	30.460	0%	3.736	3.714	-1%
R	49.273	54.661	11%	4.579	6.487	42%
Totaal	796.874	804.235	1%	98.941	101.972	3%

a Landelijk, exclusief zeven regio's; misdrijfgroep vastgesteld op basis eerste misdrijf per proces-verbaal.

Het CBS en het HKS tellen landelijk gezien nagenoeg hetzelfde aantal aangiften (1% meer in CBS-politiecijfers). Hetzelfde geldt, ofschoon in mindere mate, voor het aantal ophelderingen (3% meer in CBS-poli-

tecijfers). Deze schijnbare gelijkheid van aantallen ophelderingen op landelijk niveau blijkt echter de toevallige uitkomst te zijn van tegen elkaar wegvallende regionale verschillen. De aantallen ophelderingen blijken in slechts drie van de achttien onderzochte regio's nagenoeg identiek zijn. De op basis van beide systemen gemeten ophelderingspercentages verschillen dan ook behoorlijk op het niveau van politieregio's. De kwaliteit van de registratie van ophelderingen is kennelijk sterk regionaal bepaald. Onduidelijk is hoe deze verschillen tussen CBS en HKS in aantallen ophelderingen op regionaal niveau kunnen ontstaan. Gebrekkige koppeling, vooral in het HKS-aangiftenbestand, van de aan verdachten toegeschreven misdrijven aan de oorspronkelijke aangiften lijkt een van de voornaamste oorzaken. Mogelijk spelen ook definitieverschillen een rol. De aantallen aangiften lijken wel bestand tegen de analyse op regionaal niveau: de aantallen aangiften per regio in beide bronnen van politiecijfers komen redelijk overeen.

Waarschijnlijk wordt een aanzienlijk aantal ophelderingen onterecht niet in het HKS-aangiftenbestand opgenomen, waar ze wel worden aangetroffen in het HKS-verdachtenbestand. Dit lijkt veroorzaakt te worden doordat een aan een verdachte toegeschreven misdrijf – dus een opgehelderd misdrijf – niet altijd aan de oorspronkelijke aangifte gekoppeld wordt of doordat niet altijd een registratie van de aangifte – horende bij het opgehelderde misdrijf – wordt aangemaakt (zodat er *de facto* geen opgehelderde aangifte is). In het aangiftebestand, dat uitgaat van bestaande aangiften met de daarbij behorende ophelderingen, zijn de betreffende ophelderingen derhalve statistisch onvindbaar. Overigens lijkt ook in de CBS-aangiftecijfers een aantal ophelderingen te ontbreken. Er is namelijk vastgesteld dat het CBS en HKS qua aantal aangiften (exclusief verkeer) vrijwel met elkaar overeenkomen en dat beide bronnen qua aantal ophelderingen landelijk gezien – want per politieregio bestaan er aanzienlijke verschillen die landelijk toevallig tegen elkaar wegvallen – betrekkelijk geringe verschillen kennen. Door nu deze missende aangiften, tezamen met hun ophelderingen, toe te voegen aan de CBS-gegevens kan op een ruwe manier ingeschat worden dat het aantal ophelderingen (inclusief verkeersmisdrijven) met een kwart opgehoogd zou kunnen worden. Daarmee zou het ophelderingspercentage 3 tot 4 procentpunt hoger uit kunnen komen: tussen de 17,8 en 18,5%. Nader onderzoek is noodzakelijk om uitsluitsel te geven over de vraag om hoeveel ontbrekende ophelderingen het nu precies gaat en wat de oorzaken ervan zijn.

De uitkomsten van deze cijfermatige vergelijking tussen HKS- en CBS-gegevens suggereren dat de statistische betrouwbaarheid van ophelderingspercentages als maatstaf voor het succes van de opsporing op het niveau van individuele korpsen op dit moment te gering is om praktisch bruikbaar te zijn. De regio's zijn op het punt van opheleringen en ophelderingspercentages onderling in belangrijke mate onvergelijkbaar. Het absolute niveau van het ophelderingspercentage is door de mogelijke vertekeningen in de registratie van twijfelachtige betekenis, de cijfers op korpsniveau kennen waarschijnlijk een grote 'ruis' en er ontbreekt mogelijk een aanzienlijk aantal opheleringen. Het ophelderingspercentage is dus op dit moment als 'harde maatstaf' voor het succes van de opsporing slecht bruikbaar. Het criterium om een misdrijf als opgehelderd te beschouwen en de verschillen in interpretatie daarbij tussen korpsen, gevoegd bij de praktische problemen bij de koppeling tussen registratie en opheldering van misdrijven, zijn hieraan debet. Zolang de witte vlekken rond de registratie en wijze van informatieverwerking op dit gebied blijven bestaan, is het dan ook niet verstandig om het ophelderingspercentage als harde maatstaf bij de 'monitoring' van veranderingen in het succes van de opsporing te gebruiken.

Het ophelderingspercentage vergeleken met andere maatstaven

Naast de hierboven beschreven cijfermatige vergelijking zijn de betrouwbaarheid en de betekenis van het ophelderingspercentage ook onderzocht door deze maatstaf te leggen naast andere, eerder in dit artikel genoemde maatstaven voor het succes van de opsporing. Die andere maatstaven zijn: de verhouding tussen verdachten en misdrijven (verdachtenpercentage) en tussen sancties (som van transacties en schuldigverklaringen) en misdrijven (sanctiepercentage). Eerder zagen we dat alle genoemde maatstaven hun eigen merites en beperkingen hebben. De hier gemaakte vergelijking geeft inzicht in hoeverre de verschillende maatstaven nu feitelijk overeenkomende dan wel verschillende indicaties geven over het succes van de opsporing. Voorzover de maatstaven dezelfde kant op wijzen, hebben we meer zekerheid dat we verschillen in effectiviteit tussen korpsen goed in beeld krijgen. Tabel 2 brengt allereerst het niveau van de verschillende maatstaven voor het jaar 2001 in beeld.

Tabel 2: Diverse maatstaven – landelijke percentages (2001)

	Ophelderings- percentage	Verdachten- percentage	Sanctie- percentage
Totaal misdrijven	16	20	14
Wv. – vermogen	9	12	6
– openbare orde en vernieling	14	20	11
– geweld	45	56	28
– WVV	36	38	35
Wv. – rijden onder invloed	99	106	103
– Opiumwet	92	132	88

Het ophelderingspercentage bedraagt in 2001 landelijk gemiddeld 16%. Bij vermogensmisdrijven is het lager (9%), bij geweldsmisdrijven duidelijk hoger (45%). Bij typische 'slachtofferloze misdrijven' als rijden onder invloed en misdrijven uit de Opiumwet heeft het ophelderingspercentage vrijwel geen betekenis, omdat registratie en opsporing vrijwel altijd hand in hand gaan.

Ophelderings-, verdachten- en sanctiepercentages laten in de periode 1996-2001 voor het totaal van de misdrijven alle een daling zien, van respectievelijk 11%, 5% en 6%. Deze daling is het sterkst bij de vermogensmisdrijven. Bij andere typen misdrijven is het beeld gedifferentieerder. Globaal wijzen de diverse maatstaven dus in dezelfde richting, maar op het niveau van verschillende misdrijftypen is dit niet altijd het geval. Dit betekent dat meer op detailniveau de keuze van de maatstaven wel degelijk verschil maakt. De samenhang tussen de verschillende kengetallen per politieregio over de jaren 1999-2001 is nu nader onderzocht via de berekening van de onderlinge correlaties (zie tabel 3). Een positieve correlatie betekent dat een hogere waarde van de ene maatstaf overwegend samengaat met een hogere waarde van de andere maatstaf. Bij een perfecte samenhang is de correlatie 100%. Een negatieve correlatie betekent dat een hogere waarde van de ene maatstaf overwegend samengaat met een lagere waarde van de andere maatstaf.

Tabel 3: Enkelvoudige correlaties (x 100) tussen verschillende maatstaven over 25 politieregio's (2001)^a

	Ophelderingen t.o.v. verdachten	Ophelderingen t.o.v. bestraff.	Verdachten t.o.v. bestraff.
Totaal misdrijven	93	89	70
Wv. - vermogen	89	90	64
- openbare orde en vernieling	95	59	43
- geweld	94	48	39
- WWV	97	72	70
Wv. - rijden onder invloed	-1	-28	5
- Opiumwet	-23	43	18

a Alle maatstaven zijn steeds in verhouding tot het aantal geregistreerde misdrijven genomen.

Voor het totaal van de misdrijven bestaat een redelijk grote samenhang tussen ophelderings- en verdachtenpercentages. Bij vermogensmisdrijven is deze samenhang relatief het grootst. De samenhang tussen ophelderingspercentages en sanctiepercentages is in het algemeen iets lager. Nog iets minder is de correlatie tussen verdachtenpercentages en de sanctiepercentages. Dit geldt het sterkst voor de slachtofferloze misdrijven (rijden onder invloed, Opiumwet), maar tot op zekere hoogte ook voor geweldsmisdrijven, misdrijven tegen de openbare orde en vernielingen.

Opsporing is uiteindelijk met name effectief als die leidt tot een sanctie. Maar in hoeverre hangt de kans op een sanctie nu af van de resultaten van de opsporing in termen van ophelderings- en verdachtenpercentages? Om deze vraag te beantwoorden is in een analyse per misdrijftype bekeken in hoeverre de sanctiepercentages per politieregio samenhangen met de ophelderings- en verdachtenpercentages gezamenlijk. Deze samenhang is opvallend laag bij misdrijven tegen de openbare orde en vernieling en bij geweldsmisdrijven. Dit wijst erop dat ophelderings- en verdachtenpercentages bij deze typen misdrijven weinig zeggen over het succes van de opsporing. Achtergrond hiervan kan een geringe betrouwbaarheid van deze maatstaven zijn. Daarentegen wijst de grote samenhang bij vermogensmisdrijven tussen sanctiepercentages enerzijds en ophelderings- en verdachtenpercentages anderzijds erop dat laatstgenoemde maatstaven bij dit type

misdrijf tot op zekere hoogte een betrouwbare indicatie geven voor het succes van de opsporing.

Daarbij is het effect van het ophelderingspercentage op het sanctiepercentage vrijwel steeds hoger dan dat van het verdachtenpercentage. Uitzondering hierop vormen de misdrijven rond de Opiumwet, waarbij de maten weinig betekenis hebben. Deze analyse geeft dus aanwijzingen dat het ophelderingspercentage in de huidige situatie een belangrijker determinant is van het sanctiepercentage dan het verdachtenpercentage. Volgens deze uitkomsten zou het verhogen van het aantal ophelderingen ten koste van het aantal verdachten in termen van de daardoor gerealiseerde verhoging van het sanctiepercentage effectief kunnen zijn. Dit lijkt te wringen met de huidige uitgangspunten van het vervolgingsbeleid. Beleidsmatig is een verhoging van het aantal ophelderingen per verdachte immers het gevolg van 'doorrechercheren'. Het huidige vervolgingsbeleid gaat ervan uit dat dit doorrechercheren niet efficiënt en effectief is. Overigens past de kanttekening dat de middelen die vrij komen door niet door te rechercheren mogelijk wel in andere richting zinvol kunnen worden aangewend. De hier uitgevoerde analyse geeft geen zicht op de effecten in dit opzicht. Evenmin houdt de analyse rekening met verschillen in zwaarte van zaken of straffen.

De uitkomsten kunnen overigens ook twijfel doen rijzen aan de betekenis van de verdachtencijfers uit de CBS-politiestatistiek. Nader onderzoek is nodig om de achtergronden van het gevonden resultaat nader te duiden.

Conclusies

Er zijn grote twijfels over de statistische betrouwbaarheid van de huidige door het CBS gepubliceerde ophelderingspercentages. Dat geldt met name bij een gebruik ter vergelijking van individuele politiekorpsen. Tegelijkertijd kan een maatstaf als het ophelderingspercentage niet gemist worden voor de onderbouwing en de evaluatie van de effectiviteit van het strafrechtelijk beleid, zoals bijvoorbeeld verwoord in het Veiligheidsprogramma (Ministerie van Justitie, BZK, 2002). Het is daarom noodzakelijk om de organisatie van de politieke informatievoorziening op dit gebied vergaand te verbeteren. Daarbij is een adequate koppeling van informatie over misdrijven en ophelderingen uit bestanden van diverse korpsen en onderdelen van korpsen van groot belang. Elektronische dossiervorming en andere ICT-toepassin-

gen moeten de mogelijkheden op dit gebied kunnen vergroten. Ook bij een betere statistische onderbouwing blijft het probleem dat de criteria om een misdrijf als opgehelderd te beschouwen kunnen verschillen tussen korpsen binnen Nederland onderling.¹ Daarom is een aanvullende maat voor de effectiviteit van de opsporing en rechtshandhaving noodzakelijk. Dit geldt des te sterker, zolang het ophelderingspercentage niet betrouwbaar wordt waargenomen. Een dergelijke maat moet niet gevoelig zijn voor verschillen in interpretatie en geleverde kwaliteit van ophelderingen tussen politiekorpsen. Een dergelijke maat kan worden gevonden in de verhouding tussen het aantal gerealiseerde sancties en de geregistreeerde criminaliteit. Deze maatstaf geeft aan in hoeverre opsporing en vervolging werkelijk tot een sanctie (succesvolle afronding) hebben geleid. Deze maatstaf houdt overigens geen rekening met verschuivingen in het pakket misdrijven naar zwaarte. De maatstaf kan verfijnd worden door zowel de sancties in de teller als de misdrijven in de noemer te wegen naar zwaarte. Een indicatie voor de zwaarte kan daarbij worden gevonden in de gemiddelde sanctie die voor dit type misdrijf wordt opgelegd. In de teller verschijnt dan een maat voor het totaal van de opgelegde sancties, die vergelijkbaar is met de door het Parket-Generaal gehanteerde 'celdag-equivalenten' (Wiebrens, 2002). Deze maatstaf kent overigens als complicatie dat tot op zekere hoogte ook de prestaties van OM en rechter erin doorwerken. Als andere maatstaf voor het succes van de opsporing kan het ophelderingspercentage dan ook niet gemist worden. Als ophelderingspercentages redelijk betrouwbaar worden gemeten, kunnen beide maatstaven in combinatie tot beter inzicht in de effectiviteit van opsporing en vervolging leiden.

¹ Hetzelfde kan parten spelen bij internationale vergelijkingen. Daarbij komen dan ook nog mogelijke institutionele verschillen (Smit e.a., 2003, hoofdstuk 6).

Literatuur

- Huls, F.W.M., M.M. Schreuders e.a.
Criminaliteit en rechtshandhaving 2000
Den Haag, WODC, 2001, O&B nr. 189
Kamerstukken II
2002-2003, 28600 VI, nr. 2, Tweede Kamer
Vaststelling begroting van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2003; Memorie van toelichting
Kamerstukken II
2002-2003, 28 791, nr. 1-2, Algemene Rekenkamer
Zicht op taakuitvoering politie
Liedenbaum, C.
Opheldering gezocht
Enschede, IPIT, 2003
Ministerie van Justitie,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Naar een veiliger samenleving
Den Haag, 2002
Smit, P.R., F.P. van Tulder e.a.
Het ophelderingspercentage nader beschouwd
Den Haag, WODC/Bju, 2003, O&B nr. 213
Tulder, F. van
Stille sepots van het O.M.
Tijdschrift voor de politie, nr. 3, 2002
Wiebrens, C.J.
Celdagen zeggen meer over doelmatigheid politie
Economisch statistische berichten, 18-12-2002, p. 900-903
Wiebrens, C., S. Essers
Schaf het ophelderingspercentage af
Tijdschrift voor de politie, 61^e jrg., nrs. 1-2, 1999, p. 27-34

Contact tussen O.M. en recherche door de jaren heen

De praktijk

*B.L. Mac Lean**

Wie al de nodige jaren als officier van justitie werkzaam is, heeft een aantal ingrijpende veranderingen zien plaatsvinden in de wijze waarop de opsporing wordt verricht. Vanuit het oogpunt van officieren van justitie waren sommige veranderingen erg ingrijpend en aanvankelijk ook nogal eens ongewenst. Niet in de laatste plaats omdat er een beroep werd gedaan op (onder meer sociale) vaardigheden die voorheen geen enkele rol speelden bij het uitoefenen van het vak. Voor een zeer gedetailleerde weergave van hoe het was en wat er allemaal is veranderd leent het bestek van dit stuk zich niet, maar wel zullen een paar kenmerkende veranderingen in de werkrelatie tussen O.M. en recherche aan de orde komen. Achtereenvolgens zijn dat de inputsturing en prioritering, vakkennis en communicatie.

Inputsturing en prioritering

Eind jaren tachtig wachtte een parket voornamelijk af welke zaken de politie zou melden. De politie werkte zelf ook hoofdzakelijk reactief, dus reagerend op incidenten, aangiften en dat wat hen ter ore kwam. Slechts zeer zelden was er sprake van een initiatief om een onderzoek te doen naar een crimineel of criminele groepering waar niemand direct last van had. Slachtofferloze delicten (denk aan helers) hadden in principe geen prioriteit. Er waren geen afspraken tussen justitie en politie over aantallen te verwerken zaken; men wachtte gewoon af wat zich aan zou dienen.

Begin jaren negentig begon dat te veranderen doordat er steeds concreter beleidsprioriteiten werden geformuleerd, onder meer door het Ministerie van Justitie. Ik herinner me bijvoorbeeld dat kort na het van kracht worden van de ontnemingswetgeving in 1993 alle parket-

* De auteur is officier van justitie te Haarlem.

ten bericht kregen dat ze een minimum aantal zaken van dit type moesten aanbrengen bij de rechtbanken. Hiervan kwam door onbekendheid met deze nieuwe aanpak weinig terecht, maar gevolgen had dit niet.

Door veranderingen van onder meer de organisatiestructuur binnen het O.M. zou dat heden ten dage ondenkbaar zijn. De centrale sturing door het Parket-Generaal vervult hierin een belangrijke rol, en is primair gericht op de parketleiding. Deze wordt steeds meer op items en daarbijbehorende cijfers afgerekend, soms zelfs letterlijk.

De toename van sturing binnen de O.M.-top, betekende vervolgens ook het nodige voor de lagere echelons. Vooral voor de officieren van justitie binnen regionale teams (maar ook die met specialistische taken) die door hun leidinggevende geconfronteerd werden met geformuleerde streefcijfers voor bepaalde typen zaken. Het heeft een tijd geduurd voordat het bij de op de oude leest geschoeide officier tussen de oren kwam dat hij degene was die dit beleid bij de politie moest gaan verkopen. Allereerst bracht dit daadwerkelijke bezoeken aan de bureaus met zich mee; drempelvrees speelde soms een rol. Ook bezochten recherchechefs vaker het parket en sprak men elkaar veelvuldiger omdat de besprekingen met vrij grote regelmaat dienden plaats te vinden. De banden werden soms hechter en de onderwerpen die besproken werden noopten ook tot goed contact; een officier werd immers periodiek weer door zijn teamleider bevraagd over de wijze waarop hij de beleidsprioriteiten bij 'zijn' recherchechef aan de man bracht en uit welke cijfers dat dan wel bleek. Hetzelfde gold voor het terugkoppelen van sepotcijfers, geen favoriete bezigheid als dit slecht nieuws betekende. Maar het moest gebeuren en na een periode van gewinning gebeurde het ook. Uiteindelijk leidde dit tot verbetering van de kennis van het bewijsrecht en zou dit een terugloop van de sepot tot gevolg moeten hebben.

Het lastigste gespreksonderwerp in het contact tussen recherchechef en officier zou het bespreken van de te prioriteren onderzoeken worden; dit was immers van oudsher de verantwoordelijkheid en solo-bezigheid van de recherchechef en bemoeienis daarin van een officier werd als inmenging in interne aangelegenheden ervaren. Aanvankelijk leefde ook daar bij officieren onbekendheid met de materie: wat is mijn bevoegdheid, wie beslist er als we ruzie krijgen, wat doe ik met smoesjes als 'zieken, cursus, ik heb geen mensen', als de weigerachtigheid om zich in de kaarten te laten kijken zegeviert? Deze slag werd vergemakkelijkt doordat ook de politieorganisatie in

de loop der jaren steeds planmatiger was gaan werken en zichzelf in de jaarplannen concrete (in plaats van de voorheen soms wat wollig geformuleerde) doelen ging stellen. Inmiddels vond voorzichtige afstemming van de regionale plannen tussen O.M. en regiopolitie plaats, waardoor er concreter afspraken op papier kwamen over de prioriteiten die moesten worden gehanteerd, ook binnen de recherche. Voor een recherchechef of officier was het wel flink slikken als hun hobbyisme 'auto's omkatten' niet meer op de prioriteitenlijst voorkwam. Hetzelfde gold voor degenen die graag op te hard rijden investeerden terwijl van bovenaf het aantal op te leggen boetes werd gelimiteerd. Het was allemaal wennen, voor beide kanten. Een niet onbelangrijke reden waarom uiteindelijk toch draagvlak is gecreëerd voor de nieuwe manier van werken, waarbij prioritering en sturing door het O.M. essentieel waren, is dat het werkaanbod zodanig steeg dat het onmogelijk bleek om alle zaken te doen waarin een opsporingsindicatie was. Dit maakte de noodzaak te kiezen, hoezeer het moeten kiezen ook een nagel aan de doods-kist van iedere recherchechef was, duidelijk en onontkoombaar. De officier ging daarin langzaam maar zeker een prominentere rol spelen, zowel bij de keuze van de onderzoeken als bij de wijze waarop de gekozen onderzoeken zouden verlopen.

Sturingsinstrument bij uitstek: het plan van aanpak

Ik herinner me een collega die als de politie belde dat ze een verdachte hadden aangehouden of een telefoontap wilden, antwoordde dat ze het best vond en het proces-verbaal wel over twee maanden zag komen. Deze werkwijze is vandaag de dag volstrekt ondenkbaar omdat aan alle kanten, zowel binnen justitie als politie, steeds weer opnieuw gevraagd wordt om verantwoording af te leggen over de politiecapaciteit waar je met je onderzoek beslag op legt. Halverwege de jaren negentig is, teneinde dit te stroomlijnen, het plan van aanpak breder geïntroduceerd in het recherchewerk. Recent heeft binnen het Abrio-project een standaardmodel plan van aanpak zijn beslag gekregen; er is daardoor eenduidigheid gekomen in de opbouw van een dergelijk plan en de eisen die eraan gesteld mogen worden. Aanvankelijk waren er helemaal geen plannen en kon een eenmaal begonnen onderzoek eindeloos voortduren zolang de politie er plezier in had en er het nut van inzag. Met name drugsonderzoeken leverden

dan een eindeloos scala aan nieuwe contacten op waarbij elke keer een nieuw netwerk(je) wordt aangeboord dat het onderzoeken waard lijkt te zijn. Een officier speelde in de regel nauwelijks een rol bij een dergelijke afweging. Destijds werden door de Recherche Bijstands-Teams (RBT) onderzoeken naar de kapitale delicten gedaan. In dat kader werd tussentijds nog wel eens geëvalueerd, waarbij af en toe de zaakofficier van justitie betrokken werd. Op die schaarse momenten moest dan verantwoording afgelegd worden over de voortgang van het onderzoek (en dus de investering aan mensen en middelen!). Deze RBT's werkten overigens nog lang niet altijd met een plan waarin evaluatiemomenten waren gepland. Dit was sterk afhankelijk van individueel initiatief.

Steeds veelvuldiger werd in de loop van de jaren negentig, naar het voorbeeld van de opkomende onderzoeken naar georganiseerde criminaliteit, een plan van aanpak gemaakt. Aanvankelijk bevatten die plannen vaak een veel te weinig concrete doelstelling ('ontmantelen van de criminele organisatie', 'in beeld brengen van de drugslijn') die te weinig aanknopingspunten bood voor een concreet en realistisch tijdpad. Hierin zijn politie en justitie beide gegroeid; heden ten dage worden de plannen veel meer to the point en met duidelijk omschreven doelen geformuleerd. Ook worden tussenevaluatiemomenten gepland, waarop verantwoording wordt afgelegd door zowel de zaaksofficier van justitie tegenover zijn rechercheofficier van justitie als de teamleider tegenover diens lijnchef, over de mate waarin het doel gehaald gaat worden. Daarnaast worden wel eens onderzoeken tussentijds stopgezet, hetgeen vroeger ondenkbaar was, zeker als er een opsporingsindicatie was. Dat is vaak even slikken, voor beide partijen, maar gaat juist als er een duidelijk omschreven doel binnen het plan van aanpak staat omschreven, meestal in goed onderling overleg.

Deskundigheidsbevordering over en weer

Doordat officieren tegenwoordig de onderzoeken daadwerkelijk leiden, worden zij geacht meer van researchewerk te weten dan voorheen het geval was. Vroeger kon een officier zich verre houden van de 'troepen' en af en toe eens een vraag stellen aan de teamleider, maar daar komt hij nu niet meer mee weg. Hoewel zijn directe aanspreekpunt wel diezelfde teamleider is gebleven, wordt de officier van justitie geacht geregeld bij briefings aanwezig te zijn en ook zijn gezicht te

laten zien bij doorzoekingen (ook als dat strikt juridisch gezien niet noodzakelijk is). Op briefings wordt steeds vrijer gesproken over mogelijke onderzoeksrichtingen, waarbij de officier van justitie geacht wordt mee te denken en ook gevraagd wordt uit te leggen waarom van bepaalde Bob-bevoegdheden wel of niet gebruik gemaakt mag worden. Het toelichten van het juridisch kader valt bij een groot aantal politiemensen in vruchtbare bodem. Tegelijkertijd dwingt het de officier van justitie in kwestie tot een degelijke onderbouwing van zijn argumenten, al blijft hij natuurlijk degene die de eindverantwoordelijkheid heeft. Door deze intensievere samenwerking is er een vorm van kruisbestuiving ontstaan waar het gaat om vakkennis.

Kort nadat de nieuwe wetgeving naar aanleiding van de Parlementaire Enquêtecommissie Van Traa van kracht werd, werd op alle parketten een *Handboek voor de opsporing* uitgereikt, dat de officier een handvat bood in de nieuwe regelgeving. Ook werden er meer politievaktijdschriften aangeschaft en verspreid. Ervaringen met bepaalde rechenemethodieken werden door officieren onderling uitgewisseld en opgeslagen. Nieuwkomers werden hierin ook opgeleid; er ontstonden binnen de parketten (en het landelijk parket) specialisaties op bepaalde rechenetactische en technische gebieden als zeden, telefonie en DNA. De nieuwe manier van samenwerken leidde ertoe dat politiemensen geregelder terechtzittingen bij gingen wonen in grotere onderzoeken waarin ze zelf een rol speelden. In enkele zaken had ik direct profijt van hun aanwezigheid doordat zij door hun goede dossierkennis meteen een bepaald taggesprek of verhoor konden aanwijzen, waarmee ik een gevoerd verweer kon pareren. In een ander geval kon ter plekke een opsporingsambtenaar getuigen. Het contact leidde er ook toe dat het door de secretaris gemaakte bewijsmiddelenoverzicht aan de verbalisanten werd voorgelegd en zij daarop nog aanvullingen hadden; een perfect voorbeeld van kruisbestuiving! Door hun betrokken aanwezigheid ter zitting ontstond er bij de rechercheurs ook meer begrip voor de positie van de officier van justitie tijdens het onderzoek: doorzeuren over bepaalde details was kennelijk echt nodig voor het bewijs. Kortom: de praktijk van de officier van justitie, die ze stiekem soms als studeerkamergeleerde beschouwden. En vice versa: de politiemans of vrouw die soms razend moeilijk en (ook emotioneel) belastend werk doet, waarvoor je als officier van justitie nooit veel aandacht had omdat je het domweg niet zag.

Communicatie

Een van de parketbodes haalde het niet zo lang geleden nog op: als je vroeger de kamer van de hoofdofficier uitliep, liep je achterstevoren. Je keerde hem nooit de rug toe. Toen ik pas officier van justitie was viel het me op dat sommige politiemensen, met wie ik een afspraak had, opvallend lang voor de drempel bleven wachten. Pas nadat ik ze nadrukkelijk had uitgenodigd om binnen te komen, maakten ze hun entree. Zo'n twaalf jaar geleden kwamen er überhaupt weinig politiemensen op de parketten. En een officier op een politiebureau was nog uitzonderlijker. Alleen hulpofficieren mochten met de officier bellen en al had je elkaar wel vaker ontmoet, tutoyeren was er niet bij. Ook dat is sterk veranderd. De omgangsvormen zijn aangepast aan de huidige tijd en onmiskenbaar beïnvloed door een andere wijze van samenwerking: veel meer als samenwerkende entiteiten, met ieder weliswaar een eigen verantwoordelijkheid, maar in het besef dat je niet zonder elkaar kunt. En bij een intensievere samenwerking hoort ook dat je elkaar vaker ziet en, als het klikt, eventueel gaat tutoyeren. In de bijgevoegde casusbeschrijving (zie kader) is te lezen hoe de samenwerking in een concreet geval kan verlopen. De voortgang der techniek heeft de communicatie eveneens sterk beïnvloed. In vroeger tijden was het ondenkbaar dat politiemensen jou als leider van een lopend onderzoek uit je bed belden. Tegenwoordig is het vanzelfsprekend en word je kwaad als ze de piketofficier raadpleegden in plaats van jou; je wilt immers alles weten over het verloop van je onderzoek en zelf de sturing in handen houden. Bij de start van elk onderzoek worden er standaard (dit staat ook op een in omloop zijnde checklist!) telefoonnummers uitgewisseld waarop de officier 24 uur per dag bereikbaar is. Van parketzijde is hiertoe aan alle officieren een mobiele telefoon verstrekt en wordt zonodig een auto beschikbaar gesteld. Sommige leidinggevendenden gaan zo ver dat je als officier geen grotere onderzoeken krijgt toebedeeld als je die bereidheid niet hebt. Bereikbaarheid is vanzelfsprekend maar werkt ook verplichtend richting politie: het niet-bereikbaar zijn van een officier werd vroeger ook nogal eens als smoes gebruikt om als recherchechef gewoon je eigen gang te kunnen gaan. Die ruimte is door de nieuwe communicatiemiddelen dus aan beperking onderhevig. Ook het elkaar aanspreken op 'missers' of fouten is gebruikelijker geworden doordat veelvuldiger geëvalueerd wordt; helemaal vanzelfsprekend is dat nog niet.

Conclusie

De samenwerking tussen politie en OM is hechter geworden en ondanks strubbelingen en gewenningsproblemen is er uiteindelijk sprake van kruisbestuiving. Waar voorheen ieders deskundigheid als autoriteitsargument gold en dus geen uitleg behoefde, staan we gezond kritisch tegenover elkaar en is er steeds meer sprake van groeiend begrip en deskundigheidsbevordering aan beide kanten. Uiteindelijk lijkt ook bij degenen binnen politie en justitie bij wie bedenkingen bestonden tegen meer sturing en strakkere leiding door het OM in opsporingsonderzoeken, meer begrip te zijn ontstaan voor de uitgangspunten die daarachter schuilgaan. De gedachte dat we zowel in de rechtszaal als tegenover de maatschappij verantwoording af dienen te leggen over ons werk wint terrein.

Casus

Op 4 januari 2003 wordt rond 06.00 de meldkamer gebeld: er is een lijk gevonden aan de rand van het bos. De plaats delict wordt afgezet, de dood geconstateerd en het sporenonderzoek door de technische recherche kan beginnen. Rond 08.00 uur wordt de dienstdoende officier van justitie in kennis gesteld van een niet-natuurlijke dood: minimaal twintig messteken zijn er op het eerste gezicht gesignaleerd. Zij is op weg naar het parket maar rijdt meteen door naar het hoofdbureau van politie waar de recherchechef en de korpschef met koffie wachten. Er wordt besproken welke grote lijnen er bekend zijn en wat voor soort team daarvoor het meest passend zou zijn. In overleg wordt gekozen voor een TGO, Team Grootschalig Onderzoek en de politie stelt een leider onderzoek voor. De recherchechef gaat mensen laten verzamelen respectievelijk wegtrekken uit andere onderdelen. Er worden meteen agenda's getrokken: vanmiddag om 12.00 uur de eerste briefing, telefoonnummers uitgewisseld, verhinderdata (vakanties!) doorgegeven. Na de eerste briefing formuleren de leider onderzoek en de officier samen globaal de doelstellingen die in het plan van aanpak moeten komen. In casu: 'Achterhalen van de doodsoorzaak, het motief en opsporen van de dader(s)'. Er wordt een planning gemaakt waarin een tijdpad en inzet van mensen en middelen centraal staan; daarnaast worden meteen momenten van tussenevaluatie gepland. De volgende ochtend is er weer een briefing: de identiteit van de dode

vrouw is achterhaald. Ze blijkt de 39-jarige moeder van een drietal kinderen te zijn wier man huisarts is. De doodsoorzaak staat inmiddels vast door de sectie: bloedverlies door een groot aantal messteken. Er moet een worsteling met het steken gepaard zijn gegaan. Besloten wordt om de laatste 24 uur van de vrouw uit te pluizen. De leider onderzoek geeft de opdrachten uit en houdt die bij op een flap-over.

De echtgenoot van de vrouw is globaal gehoord maar is zodanig overstuur dat daar niet veel informatie uit komt. Hij zal opnieuw worden gehoord. De officier besluit tot vrijgeven van het lichaam.

Op 6 januari volgt een briefing. De echtgenoot is opnieuw gehoord maar kan niets verklaren over het feit dat zijn vrouw kennelijk 's nachts het huis is uitgegaan zonder dat hij daar iets van heeft gemerkt. Op de vraag of ze vaker 's nachts wegging, wil hij niet antwoorden. Sommige rechercheurs binnen het team ruiken onraad; de teamleider maant iedereen vooral breed te blijven kijken naar de zaak. De familie en vrienden van de vrouw worden allemaal gehoord. Er wordt onderzoek gedaan naar de telefoons van zowel het slachtoffer als haar echtgenoot.

Die middag wordt de officier gebeld op haar mobiele telefoon: een huisvriendin van het slachtoffer en haar man vertelt dat de vrouw vaker 's nachts op pad ging. Na doorvragen vertelt zij met enige schroom dat de vrouw nymfomane trekken had en op zoek ging naar contacten met mannen. Ze stelde zich dan op aan de weg die langs het bos loopt en sprak automobilisten aan.

Meteen besluit de teamleider de opnamen van de camera's die in de buurt staan van de weg waar de getuige over spreekt, veilig te laten stellen. De beelden leveren alleen heel veel nummerborden op van geflitste snelheidsovertreders.

Tijdens de briefing op 7 januari vertellen de twee rechercheurs die de vriendin hoorden nog een interessant detail: het slachtoffer had ook min of meer vaste contacten opgedaan tijdens haar nachtelijke escapades. De echtgenoot, die inmiddels weer beter aanspreekbaar is, bevestigt dit verhaal schoorvoetend. Zijn vrouw ging inderdaad wel eens op zoek naar contacten met andere mannen. Het telecomonderzoek van het slachtoffer levert een kleine reeks telefoonnummers op die geen houvast bieden. Het 's nachts posten op de plek waar de vrouw zou hebben gelopen levert geen informatie op. We besluiten, hoewel het veel en geestdodend werk oplevert, ook nog de steunzenders rond de vindplaats op te vragen. We lijken op dood

spoor te zitten en zijn inmiddels drie weken verder.

De teamleider stelt voor een zogenoemd BOT-overleg te houden: benen op tafel. Alle rechercheurs nemen hieraan deel en elke suggestie voor een mogelijke onderzoeksrichting wordt serieus genomen en aangehoord zonder meteen argumenten te noemen die tegen zouden pleiten. Een wat verlegen rechercheur komt aan het woord en vraagt zich hardop af of de verklaring van de vriendin wel van elke twijfel ontbloot is. Hij vertelt het vreemd te vinden dat er nergens bevestiging van te vinden is, behalve bij de echtgenoot. Voorzichtig suggereert hij dat de vriendin en de echtgenoot er misschien wel een gezamenlijk belang bij hebben om dit te vertellen. De groep valt stil. Het is een optie waar nog niemand aan gedacht had, omdat de vrouw immers aan de rand van het bos gevonden was.

Na enig heen en weer gepraat wordt besloten deze richting nader te onderzoeken en ons op de vriendin te richten en meer over haar te weten te komen. Vreemd genoeg blijkt vervolgens de mobiele telefoon van de vriendin, die ze zegt al maanden niet meer te gebruiken, voor te komen op de lijst van de steunzendergegevens.

Ruim een maand na de start van het onderzoek wordt de officier op het parket gebeld door de oudste dochter (zestien jaar) van het slachtoffer: ze wil met haar praten en heeft de naam van de officier op een kaartje zien staan in de portemonnee van haar vader. Er wordt een afspraak gemaakt op het bureau samen met de leider onderzoek. Zij vertelt daar over het huwelijk van haar ouders en de rol van de huisvriendin. Ze meldt dat ze vader en de vriendin kort geleden in een amoureuze houding betrapte en beiden later ontkenden dat dit gebeurd was. Ze vertelt over haar moeder, die haar verteld had dat ze onder zware druk stond, maar niet wilde zeggen waarvan. Kortom: het perspectief verandert opnieuw.

Tijdens een spoed-briefing wordt er verslag gedaan van dit gesprek. Besloten wordt meteen een telefoontap op zowel de echtgenoot als de vriendin te plaatsen. De aanhoudingen worden voor twee weken later gepland, zodat de officier zelf bij de doorzoekingen aanwezig kan zijn. Afsproken wordt om de eerste drie dagen alle mankracht te besteden aan de verhoren door vooraf samengestelde verhoorkoppels. De verdachten blijven zwijgen. Voorafgaand aan de zitting kijken de teamleider en een paar rechercheurs mee bij de opsomming van de (vooral technische) bewijsmiddelen en te verwachten verweren. En ten slotte kan de officier ook nog vanuit haar stoel in de zittingszaal een beroep doen op het geheugen van de teamleider en zijn mensen.

Werkwijze bij het onderzoek op de Plaats Delict (PD)

*A.G. van Amelsvoort, H. Groenendal en J. van Manen**

Iedereen kent wel de tv-beelden die worden uitgezonden als er een ernstig misdrijf heeft plaatsgevonden. Gillende sirenes, veel politie, hulpverleners, camera's enzovoort. In deze hectiek moet de politie haar taken vervullen: hulpverlening en opsporing. Op de plaats van het delict (PD) spitst de opsporingstaak zich toe op het zoeken naar sporen en het interpreteren en veiligstellen daarvan. In heterdaad-situaties moeten tevens acties in gang worden gezet om de gevluchte dader(s) te kunnen aanhouden. In misdaadfilms is vaak te zien dat het óp de PD wemelt van geüniformeerde politie, rechercheurs, specialisten en gezagsdragers. De hoofdrolspeler staat centraal. Het levert spannende filmbeelden op, maar van kwalitatief hoogstaand onderzoekwerk is vaak geen sprake. In dit artikel wordt ingegaan op wat de recherche in werkelijkheid op de PD moet doen, met welke problemen zij te maken krijgt en welke gevolgen het handelen op de PD heeft voor het verdere opsporingsonderzoek en de bewijsvoering. Er wordt steeds uitgegaan van het ideale onderzoeksmodel, hoewel wij ons ervan bewust zijn dat dat model in de praktijk niet altijd wordt gevolgd. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn beleidskeuzes, economische belangen en menselijke fouten. Zo wordt in een groot aantal veelvoorkomende misdrijven geen of slechts een beperkt PD-onderzoek ingesteld, waarbij dus wordt geaccepteerd dat bij dat soort misdrijven niet alle sporen worden veiliggesteld.

Begripsomschrijvingen

Onder de PD wordt verstaan de plaats waar een (strafbaar) feit heeft plaatsgevonden of de dader (mogelijk) sporen heeft achtergelaten. Sporen zijn tekens aan de hand waarvan de toedracht van het

* De auteurs zijn respectievelijk kennismakelaar recherchekunde bij het Politie kennis Net van de Politieacademie, kennismakelaar recherchekunde bij het Politie kennis Net van de Politieacademie en hoofd technische recherche bij de regiopolitie Brabant-Noord.

gebeurde en/of de sporenveroorzaker kan worden vastgesteld. Sporen dienen ter opsporing en identificatie van personen (bijvoorbeeld DNA en vingerafdrukken) of voorwerpen (bijvoorbeeld werktuigen, wapens, schoeisel, voertuigen, digitale elektronica). Het sporenbeeld is het totale samenstel van sporen. Uit het sporenbeeld kan (deels) worden afgeleid wat zich op de PD heeft afgespeeld, de modus operandi (MO). Deze kennis is tijdens het opsporingsonderzoek van belang om te rechercheren binnen de juiste kringen van potentiële verdachten, maar vooral om de verklaringen van verdachten, getuigen en slachtoffers te toetsen, al of niet door middel van een fysieke reconstructie. Het forensisch-technisch PD-onderzoek omvat uitsluitend het op de PD zoeken naar en veiligstellen van sporen, alsmede het voorlopig interpreteren van het totale sporenbeeld. Alles wat er daarna met die sporen gebeurt, valt buiten het kader van het PD-optreden.

Functies en taken op de PD

De geüniformeerde politie arriveert doorgaans als eerste op de PD. Zij heeft als primaire taak om de eerste maatregelen te treffen qua hulpverlening, de nodige assistentie in te roepen, de PD te beheren (sporen beschermen en bewaken) en de omgeving van de PD te observeren op verdachte personen/voertuigen. In een later stadium kunnen ze worden ingezet om gericht te helpen zoeken naar getuigen of naar door de daders op de vluchtweg achtergelaten wapens, bivakmutsen enzovoort. De officier van dienst (OvD) heeft de operationele leiding over de dienstuitvoering van de politie. Bij ernstige delicten komt hij meestal ter plaatse. De OvD beslist over de voorlopige kwantitatieve en kwalitatieve inzet. Vaak wordt als eerste een forensisch-technisch onderzoeker ter plaatse geroepen. Hij adviseert de OvD of er een grootschalig PD-onderzoek moet volgen. Dit is niet altijd noodzakelijk, zoals in gevallen van duidelijke zelfdoding of situaties die zijn ontstaan door een ongeval of natuurlijke oorzaak.

Voorbeeld

Op een slaapkamer wordt in een plas bloed een lijk aangetroffen. Het slachtoffer ligt half onder het bed. De gedachte is al snel geboren dat er sprake is van een misdrijf. Een forensisch-technisch onderzoeker ziet aan de feiten en omstandigheden dat er waarschijnlijk sprake is van een maagbloeding (kleur bloed, bloedsporenpatroon, 'hide and died' verschijnsel, enzovoort). In overleg met een arts kan de OvD worden geadviseerd om niet direct een grootschalig PD-optreden in gang te zetten.

Als er wel sprake is van een misdrijf wordt een leider plaats delict (LPD) ter plaatse gezonden. Hij heeft het politieke gezag op de PD. Hij bepaalt welke maatregelen genomen moeten worden, de grootte van de opschaling en de inzet van specialisten. Hij regisseert de uitvoering van alle opdrachten naar aard en prioriteit.

Bij grootschalige PD-optredens wordt een PD-unit ingezet om het PD-onderzoek uit te voeren. Zo'n unit staat onder leiding van een coördinator (CDPU) en bestaat uit tactisch rechercheurs en forensisch-technisch onderzoekers. Met gebruikmaking van hun technische, tactische en gedragskundige kennis stelt men een hypothese op over het gebeurde en het motief van de dader(s). Is er sprake van roof, haat, afrekening, lustmoord, rituele moord enzovoort? Met die wetenschap kunnen rechercheurs die buiten de PD met het opsporingsonderzoek bezig zijn vast gaan reageren. De PD-unit bepaalt welke prioriteiten worden gesteld bij het forensisch-technisch onderzoek en stelt de volgorde vast.

In sommige situaties worden aan de PD-unit dieptespecialisten toegevoegd. Meestal hebben zij een wetenschappelijke achtergrond. De verantwoordelijkheid voor de wijze van uitvoering van het forensisch-technisch PD-onderzoek ligt bij de CDPU.

Bij ernstige delicten kan het voorkomen dat de officier van justitie als formeel leider van het opsporingsonderzoek op de PD verschijnt. Hij voert overleg met de LPD. Als er door rechthebbenden niet op vrijwillige basis aan het PD-optreden wordt meegewerkt, kan het noodzakelijk zijn dat de officier van justitie of rechter-commissaris zijn bevoegdheden gebruikt in het kader van een schouw of doorzoeking ter inbeslagneming.

Sporen

Hoe komen sporen tot stand? Deze wetenschap is nodig om waarde toe te kennen aan de resultaten van het forensisch-technisch PD-onderzoek. Sporen worden veroorzaakt door overdracht en hebben een directe of indirecte relatie met de donor. Voorbeelden van sporen die een directe relatie hebben met de donor zijn vingersporen, oorsporen, gebitssporen, biologische sporen (onder andere DNA), handschriftsporen en spraak. Er is een groot verschil tussen de gebruikswaarde van deze sporen. Met name DNA- en vingersporen hebben naast een bewijswaarde ook groot nut voor de opsporing.

Vingerafdrukken en DNA-profielen van daders zijn namelijk opgeslagen in databanken waarin gezocht kan worden. Voorbeelden van sporen die een indirecte relatie hebben met de donor zijn schoensporen, werktuigsporen, handschoensporen, bandensporen en sporen van digitale elektronica, zoals gsm's, notebooks, PC's, PDA's enzovoort. Deze sporen zijn niet persoonsgebonden. Wordt bijvoorbeeld een schoenspoor op de PD aangetroffen, dan bestaat de mogelijkheid om dat spoor te herleiden naar de schoen die het spoor heeft veroorzaakt. Maar wie de schoen droeg ten tijde van het misdrijf is daarmee uiteraard nog niet vastgesteld.

Veel voorwerpen die op de PD worden aangetroffen, kunnen op zichzelf als spoor worden beschouwd (bijvoorbeeld kogels, bloed, vezels, haren). Maar er zijn ook sporen die voorkomen in de verschijningsvorm van een indruk of afdruk. Voorbeelden van indruksporen zijn een voetindruk, bandspoor, krasspoor en moet. Voorbeelden van afdruksporen zijn een vingerafdruk en schoenafdruk. Daarnaast is een groot aantal sporen niet altijd met het blote oog waar te nemen (bijvoorbeeld DNA-sporen, vingerafdrukken, geursporen). Dit worden latente sporen genoemd. Het is duidelijk dat latente sporen de meeste kans lopen om weggemaakt of beschadigd te worden.

Latente sporen worden zichtbaar gemaakt met optische en/of chemische middelen of poeders. Zo zal bij ernstige delicten de PD meestal worden onderzocht met licht van verschillende golflengtes. Door fluorescentie bijvoorbeeld, lichten bepaalde biologische sporen op, zoals sperma en speeksel. De aanwezigheid van die sporen is dan vastgesteld en de volgende stap is het veiligstellen van het spoor. Latente bloedsporen kunnen ook zichtbaar worden gemaakt met licht, nadat de PD met een chemische vloeistof is behandeld. Voor het zichtbaar maken van vingerafdrukken wordt gebruikgemaakt van kwastpoeders,

magnetische poeders en/of chemische middelen. De ondergrond waarop het vingerspoor wordt vermoed, bepaalt de keuze van het in te zetten middel.

Voorbeeld

Op de PD wordt een document aangetroffen waarbij de mogelijkheid bestaat dat er vingerafdrukken van de dader op zitten. Normaliter worden documenten met een chemisch middel onderzocht omdat dit de beste resultaten geeft. Als het document niet mag worden aangetaast door chemische middelen, wordt het onderzocht met een magnetisch poeder. Dit kan aan de orde zijn als het document kostbaar is of als de inzet van chemische middelen andere onderzoeksmogelijkheden frustreert (bijvoorbeeld inktonderzoek).

Het optreden op de PD

Een probleem dat zich bijna altijd voordoet, is dat niet bekend is wat er op de PD is veranderd in de periode na het plegen van het feit en de komst van de politie. In de tussentijd kunnen er allerlei invloeden hebben ingewerkt op de PD-situatie. Vaak zijn het onbeheersbare invloeden van buitenaf, zoals vergankelijkheid, handelingen van burgers, activiteiten van dieren en micro-organismen, weersomstandigheden enzovoort. Hoe langer de tijd tussen het delict en het PD-optreden, hoe meer ongewenste invloeden er kunnen zijn ontstaan. Veelal betreft het dan de aanwezigheid en/of kwaliteit van de sporen. Maar acties van mensen kunnen bovendien een totaal ander beeld van de situatie opleveren. Het kan er later toe leiden dat sporen worden veiliggesteld die niet in relatie staan met het feit en, nog erger, dat het opsporingsonderzoek volledig in de verkeerde richting wordt gestuurd. Voor de politie de taak om uit te zoeken wie zich in de tussentijd op de PD hebben begeven, deze personen te bevragen en hun verklaringen te toetsen aan de hand van het sporenbeeld en andere verklaringen. Als de betreffende personen niet kunnen worden opgespoord, kan het opsporingsonderzoek behoorlijk worden bemoeilijkt.

Voorbeeld

Een motorrijder ving via zijn scanner een politiebericht op, waarbij een surveillance-eenheid naar een bepaald bosperceel werd gedirigeerd, omdat iemand had gemeld dat daar een dode man lag. De

motorrijder was niet ver uit de buurt en besloot om een kijkje te nemen. Tot zijn grote schrik stond hij plotseling met zijn motor naast het lijk. Andere personen waren niet (meer) op de PD aanwezig. Om moeilijkheden te voorkomen reed hij direct met grote snelheid weg, zo een prachtig rijspoor achterlatend. Toen de politie kort daarop arriveerde, was de suggestie snel gewekt dat een motorrijder bij het misdrijf betrokken was geweest. Resultaat: meters gipsafdrukken van motorbanden, herkomstonderzoek op type en merk motorbanden en een gericht tactisch onderzoek op groeperingen waar het motorrijden centraal stond. Dagen met speurwerk waren voorbijgegaan toen de motorrijder zich alsnog bij de politie meldde.

Voorbeeld

Een vrouw was neergeschoten, vervoerd naar het ziekenhuis en later aan de gevolgen van het schietincident overleden. Toen de politie arriveerde, werden make-upartikelen gevonden op de plaats waar ze gelegen had. Haar geopende handtasje lag tien meter verder. Een verklaring hiervoor was niet direct te geven en de gedachte aan roof kwam op. Later werd een verdachte aangehouden. Hij bekende het feit, maar gaf geen sluitende verklaring over het tasje. Later bleek dat ambulancepersoneel de tas had verplaatst en geopend om vast te stellen wie het slachtoffer was. De verklaring van de verdachte bleek dus wel te kloppen.

Al met al gaat het erom zoveel mogelijk uit te sluiten dat de sporen op de PD zijn veroorzaakt door anderen dan de dader en/of andere betrokkenen.

Ook het eerste optreden van de politie kan het sporenbeeld negatief beïnvloeden. Door ondoordacht handelen kunnen er onbedoeld sporen worden vernietigd, verplaatst, bijgemaakt of gecontamineerd. Als er sprake is van bijzondere omstandigheden, bijvoorbeeld een levend slachtoffer, dreiging van gevaar of als de dader nog op de PD is, moeten er maatregelen worden genomen die de sporen geweld kunnen aandoen. Maar ook in die situaties wordt geprobeerd om zoveel mogelijk 'sporensparend' te handelen. De route die op de PD moet worden afgelegd zal dan een weg moeten zijn waar zo min mogelijk sporen worden verwacht. En als er op de route toch sporen worden aangetroffen, zal van de route moeten worden afgeweken. Normaliter wordt die route duidelijk gemarkeerd. De politie beschikt over PD-

bakens: aluminium rood-witte stokjes die men tijdens het lopen kan achterlaten.

Als er geen sprake (meer) is van een bijzondere PD-situatie is het instellen van een quarantainegebied de volgende fase van het beheren van de PD. Het quarantainegebied beslaat het gebied waar zich mogelijk sporen kunnen bevinden. Zekerheidshalve wordt dit vrij ruim genomen. Afschaling is per slot van rekening gemakkelijker dan opschaling. De beheerder van de PD bakent dit gebied af door zoveel mogelijk gebruik te maken van natuurlijke afscheidingen (bijvoorbeeld een bestaand hek, muur of watergang). Daar waar dit niet mogelijk is, wordt het bekende rood-witte politielint gebruikt. Het quarantainegebied is uitsluitend toegankelijk voor degenen die zijn belast met het forensisch-technisch PD-onderzoek, met medische hulpverlening of met de stabilisering van een gevaarsituatie. Er wordt daarbij gebruikgemaakt van een of meer gemarkeerde looppaden.

Het forensisch-technisch onderzoek op de PD

Het sporenonderzoek op de PD wordt verricht door forensisch-technisch onderzoekers. Bij grootschalige onderzoeken wordt een PD-unit ingezet (zie hierboven). Ook wordt vaak de hulp ingeroepen van medewerkers van de frontdesk van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). Zij adviseren over de inzet van wetenschappers en/of dieptespecialisten. Dit gebeurt alleen als er meerwaarde vereist is, bijvoorbeeld bij het toepassen van nieuwe technieken die nog niet operationeel kunnen worden uitgevoerd door de forensisch-technisch onderzoekers van de politie.

Om het maximaal haalbare resultaat uit het forensisch-technisch PD-onderzoek te halen wordt een systematisch werkproces gehanteerd. Daarmee wordt structuur in het onderzoek gebracht en is de kans gering dat cruciale elementen van het onderzoek worden overgeslagen of vergeten. Het forensisch-technisch PD-onderzoek is te verdelen in vier fasen.

- In de *oriëntatiefase* wordt op grond van de eerste analyse van de sporen en eventuele informatie van personen een voorlopige hypothese gemaakt van wat er gebeurd zou kunnen zijn. Daarbij worden verschillende scenario's overwogen.

Voorbeeld

Hangend aan een strop in een boom werd een dode man aangetroffen. Bij hem lag een omgevallen trapje. De eerste hypothesen in deze situatie waren:

- zelfmoord door verhangning;
- ongeval ten gevolge van een auto-erotische activiteit;
- moord/doodslag door verhangning;
- moord/doodslag gevolgd door een geënceneerde verhangning;
- geënceneerde verhangning om een schaamteongeval te verdoezelen.

- In de *voorbereidingsfase* wordt een (voorlopig) plan van aanpak gemaakt. De onderzoekers bepalen door wie, op welke wijze en in welke volgorde het PD-onderzoek wordt verricht. Zowel forensisch-technische als tactische motieven spelen hierbij een rol en drie kernvragen zijn leidend: wat weten we al zeker? Welke vraagtekens zijn er nog? Welke onderzoeken moeten worden uitgevoerd om die vraagtekens op te lossen?

Als duidelijk is welke onderzoeken moeten worden uitgevoerd, wordt beslist in welke volgorde dat gebeurt. Het hangt vooral af van de kans op vernietiging van de sporen. Het kan afhangen van de tijd, weersinvloeden, micro-organismen, omgevingsinvloeden enzovoort.

Voorbeelden zijn verregenen van schoensporen, indrogen van vingersporen door de zon, verwaaien van geursporen, insecten die biologische sporen vernietigen.

Maar er kunnen ook andere motieven een rol spelen. Het is bijvoorbeeld een standaardmethode om de PD te onderzoeken in de richting van het slachtoffer en pas het slachtoffer te onderzoeken als dit is bereikt. Een afgewogen keus om van de standaardmethode af te wijken en eerst met het sporenonderzoek aan het slachtoffer te beginnen kan zich voordoen als:

- het noodzakelijk is om in een vroeg stadium de identiteit van het slachtoffer te kennen;
- het slachtoffer slecht afgeschermd kan worden voor publiek en pers;
- het slachtoffer gevaar oplevert (draagt bijvoorbeeld explosieven);
- er sprake is van economische motieven (bijvoorbeeld slachtoffer ligt op de trambaan).

Bij het bepalen van die keus wordt er ook op gelet of het spoor geschikt is voor de opsporing en/of de bewijsvoering. Als een verdachte zich bijvoorbeeld zelf als dader meldt, zal het sporenonderzoek zich meer gaan richten op de toedracht in het kader van de bewijsvoering dan op de identificatie van de verdachte.

Steeds wordt afgewogen welk soort onderzoek als eerste aan elk object wordt uitgevoerd. Bij het kiezen van de onderzoeksmethode wordt gelet op de voorwaarden en consequenties. Zoveel mogelijk worden als eerste die methodes ingezet die niet destructief zijn voor andere onderzoeken. Als bijvoorbeeld naar latente sporen moet worden gezocht met behulp van een lichtbron, is een voorwaarde dat de ruimte waar wordt gezocht kan worden verduisterd. Een consequentie is dat DNA-sporen worden vernietigd als ze langdurig worden blootgesteld aan UV-licht met een korte golflengte. Wanneer meerdere onderzoeken op een object moeten worden uitgevoerd, wordt het object bij voorkeur meegenomen naar een laboratorium van de politie of het Nederlands Forensisch Instituut.

Als er sprake is van een grote PD, wordt in het plan van aanpak opgenomen van welke methode gebruik wordt gemaakt bij het zoeken naar sporendragers. Er zijn meerdere zoekmethoden mogelijk. Het is vooral afhankelijk van de omstandigheden ter plaatse, zoals een PD in een gebouw of in de open lucht. Voor het zoeken naar sporen in het open veld wordt bijvoorbeeld de liniemethode gebruikt. Hierbij zoeken politieambtenaren in linie systematisch een afgebakend gebied af. Bij een PD na een bomaanslag wordt vaak gekozen voor de rastermethode. De PD wordt dan verdeeld in sectoren en per sector wordt het systematisch onderzocht.

Tijdens de voorbereidingsfase wordt ook zoveel mogelijk vastgesteld welke apparatuur en onderzoeksmiddelen op de PD nodig zijn. Deze materialen worden stand-by gezet om zo min mogelijk bewegingen op de PD te veroorzaken.

– In de *uitvoeringsfase* wordt het plan van aanpak uitgevoerd zoals dat in de vorige fase is voorbereid. De (latente) sporen worden zichtbaar gemaakt, veiliggesteld, verpakt en gewaarmerkt. Dit gebeurt conform bindende protocollen (FT-normen)¹ die iedere onderzoeker (digitaal) beschikbaar heeft.

¹ Forensisch-technische normen (FT-normen) beschrijven tot in detail de wijze van onderzoek en zijn totstandgekomen in overleg tussen NFI, Politieacademie, NRI en de afdelingen FTO van de regiokorpsen.

Tijdens de uitvoering van het sporenonderzoek toetsen de onderzoekers de in de oriënterende fase gestelde hypothesen. In nauw overleg tussen forensisch-technisch onderzoekers en tactisch rechercheurs kunnen die hypothesen worden bijgesteld. Als dat laatste aan de orde is, heeft het natuurlijk gevolgen voor de verdere uitvoering van het sporenonderzoek. Hier gaat het een en ander nog wel eens mis, voornamelijk door slechte communicatie, het verkeerd inschatten van onderzoeksresultaten of vooringenomenheid. Het gevaar bestaat dat een onderzoeker onbewust zoekt naar bevestiging van een gestelde hypothese en voor negatieve resultaten gemakkelijk verklaringen vindt.

Voorbeeld

Bij een vermeende zelfmoord door verhänging blijken de maten van lengte van het touw, de hoogte van de boom, lengte van het slachtoffer en de hoogte van het trapje te kloppen. Dit bevestigt de hypothese van de onderzoeker en zou hij tevreden kunnen zijn met het resultaat. Wanneer hij meerdere hypothesen had gesteld, had hij zijn onderzoek uitgebreid en had de lengte van de strop gemeten. Hij had dan vastgesteld dat het hoofd van het slachtoffer nimmer door de geopende strop had gekund, dat er dus een derde aan te pas was gekomen en dat hij de hypothese van zelfmoord had kunnen uitsluiten.

Een probleem dat bij de opkomst van het DNA-onderzoek sterk naar voren kwam, is het gevaar van contaminatie: 'Elke ongewenste overdracht en/of besmetting van sporen, het onbedoeld vermengen van sporen met ander materiaal'. Vooral bij biologische sporen speelt dit een rol. Om te voorkomen dat de onderzoekers zelf biologische sporen (en vooral DNA) op de PD achterlaten, dragen ze beschermende kleding: de bekende witte pakken met capuchon, schoenovertrekken, handschoenen, bril en mondkapjes. Om contaminatie op de PD te voorkomen vindt bijvoorbeeld elke monsterneming separaat plaats en worden de materialen slechts één keer gebruikt. Transport vanaf de PD naar elders vindt ook separaat plaats. De eerdergenoemde FT-normen worden hierbij strikt uitgevoerd. In één en dezelfde zaak mag dezelfde onderzoeker niet met zowel de verdachte, medeverdachte en/of slachtoffer in aanraking komen. De laboratoria van de politie beschikken over gescheiden onderzoeksruimten, zodat sporendragers die afkomstig zijn van de verdachte niet in dezelfde ruimte worden onderzocht waar de sporendragers van de PD zijn onderzocht.

Contaminatie kan leiden tot een onjuiste analyse en onderzoeksrichting. Dit kan zowel ten aanzien van het feit zelf als de rol van betrokkenen; verkeerde persoon als verdachte (of dader) aanmerken. Hierbij wordt het spoor op zich wel geïndividualiseerd (aan een persoon gekoppeld), maar blijkt niet door de oorspronkelijke donor daar te zijn aangebracht of achtergelaten; tijdverlies als gevolg van het feit dat men op het verkeerde spoor is gezet of het spoor niet thuisgebracht kan worden; uitsluiting van het bewijsmiddel en mogelijk vrijspraak.

- In de *afrondingsfase* wordt getoetst of alle voorgenomen onderzoeken uitgevoerd zijn conform de gemaakte afspraken. Verder worden in deze fase de voorlopige resultaten van het forensisch-technisch PD-onderzoek vastgelegd en verstrekt aan de leiding van het opsporingsonderzoek. De voorlopige resultaten geven slechts de eerste conclusies weer en zijn slechts een voorlopige indruk van de eindconclusie. Door de LPD wordt in overleg met de CDPU en de onderzoeksleiding bepaald dat de PD kan worden vrijgegeven. Het PD-optreden is daarmee dan beëindigd.

Conclusie

Als het PD-onderzoek is afgerond, bestaat er een hypothese over het gebeurde en zijn de gevonden sporen veiliggesteld en gewaarmerkt. In het verdere opsporingsonderzoek zal aan de criminalistische waarde van die producten meer gestalte moeten worden gegeven. Dat gebeurt door middel van forensisch-technische vervolgonderzoeken en/of tactisch rechercheonderzoek (onder andere verdachtenverhoor en getuigenverhoor). Dit alles valt buiten het bestek van het PD-onderzoek.

Zoals is aangegeven, is het PD-onderzoek er in principe op gericht om zoveel mogelijk een bijdrage te leveren aan de waarheidsvinding. Dat lukt alleen als volgens het boekje wordt gewerkt. Als dat niet gebeurt, is het vrijwel zeker dat sporen vernietigd, niet gevonden, gecontamineerd of onjuist veiliggesteld worden. Om een goed kwalitatief product te kunnen leveren is tijd en kwaliteit nodig van de onderzoekers. De politie beschikt qua capaciteit niet over voldoende (forensisch-technisch) recherchepersoneel om alle PD's volgens het boekje te behandelen. Bij een groot aantal delicten worden er concessies gedaan en vindt er geen of een zeer beperkt PD-onderzoek plaats. Bij

delicten met een wat grotere impact (bijvoorbeeld woninginbraken) wordt vaak een gericht PD-onderzoek ingesteld. Het onderzoek richt zich dan uitsluitend op sporen waarmee in databanken kan worden gezocht en die in directe relatie staan met de dader (vingerafdrukken en DNA).

Daardoor komt capaciteit vrij om bij ernstige zaken wél sporenonderzoek volgens het boekje uit te voeren. Het mag duidelijk zijn dat daarbij door allerlei omstandigheden niet alles volgens een vastgesteld patroon kan verlopen. Elke situatie zorgt voor dilemma's. Steeds opnieuw moeten keuzes worden gemaakt hoe en in welke volgorde bepaalde sporen wel of niet moeten worden zichtbaar gemaakt en veiliggesteld. Vaak is een bepaalde methode destructief voor een andere methode, vooral als gewerkt wordt met chemicaliën. Daarnaast is contaminatie een voortdurend gevaar. Als de FT-normen worden gevolgd, zou dit gevaar nauwelijks ontstaan, maar ook het PD-onderzoek blijft mensenwerk. Een betere check op wat er óp de PD gebeurt tijdens het onderzoek kan verbetering brengen. Een klein begeleidingsteam, bestaande uit ervaren forensisch-technisch onderzoekers en tactisch rechercheurs, zou tijdens het PD-onderzoek standaard de rol van advocaat van de duivel moeten spelen. Onder andere door de PD-onderzoekers te dwingen om hun keuzes te motiveren en te checken of de FT-normen worden nageleefd. Wellicht worden de PD-onderzoekers in de toekomst uitgerust met een camera in de werkbril of op de helm. Hierdoor kan op afstand de begeleiding worden uitgevoerd en direct advies van dieptespecialisten worden toegepast. Bijkomend voordeel van cameragebruik is ook dat alle onderzoekshandelingen kunnen worden opgenomen, zodat achteraf alle handelingen kunnen worden getoetst.

De telefoontap in grote opsporingsonderzoeken

*R.J. Bokhorst**

In Nederland worden zo is het algemene beeld, bij de opsporing van ernstige misdrijven vrijwel standaard telefoons afgeluisterd (zie Reijne, Kouwenberg e.a., 1996; Van Koppen, 1995). Daarbij zou in Nederland in vergelijking met het buitenland de telefoontap beduidend vaker worden toegepast. Herhaalde malen is in de Tweede Kamer aandacht gevraagd voor het (vermeende) op grote schaal aftappen van telefoons en verzocht om meer concrete informatie met betrekking tot de aantallen taps die er in Nederland jaarlijks lopen. Op dit moment ontbreekt nog een centrale registratie. Ofschoon de Minister van Justitie van mening is dat – gelet op het juridische kader waarmee de inzet van de tap is omgeven – landelijke controle en registratie van de tap geen meerwaarde oplevert, zou met de beoogde centralisatie van tapvoorzieningen dergelijke informatie in de toekomst wel beschikbaar komen.¹

In een uitgebreide studie naar rechercheonderzoek en recherche-methoden, dat door onderzoekers van het Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (COT), het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) en het Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum (WODC) is uitgevoerd, kon het beeld worden bevestigd dat de telefoontap een prominente plaats inneemt bij de opsporing (De Poot, Bokhorst e.a., 2004). In dit onderzoek, dat in een zestal politieregio's is verricht, is op verschillende manieren in kaart gebracht op welke wijze de Nederlandse politie aangiften van misdrijven behandelt, misdrijven onderzoekt en al dan niet tot een oplossing brengt. Een van de gebruikte onderzoeksmethoden bestond uit participerende observatie, waarbij 28 omvangrijke opsporingsonderzoeken zijn gevolgd. Het ging hier in hoofdzaak om

* De auteur is als onderzoeker verbonden aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie.

¹ Zie onder andere de antwoorden naar aanleiding van kamervragen die van de zijde van Groen Links zijn gesteld: TK, Aangangsel van de Handelingen, 2002-2003, p. 3249-3250. Zie ook TK, Handelingen 2003-2004, nr. 17, p. 1088.

ad hoc teams die naar aanleiding van gepleegde ernstige (levens)delicten werden opgericht (recherchebijstandsteams of RBT's),² maar ook werden enkele projectteams gevolgd op het gebied van seriematige misdrijven (inbraken) en vormen van georganiseerde criminaliteit als drugshandel. Door het van dichtbij volgen van dit type onderzoeken kregen de onderzoekers zicht op de inzet van verschillende opsporingsmethoden als tap, observatie, doorzoeking (huiszoeking) en het verhoren van verdachten en getuigen. Niet minder belangrijk was dat ook de samenhang en wisselwerking tussen deze opsporingsmethoden goed bestudeerd konden worden. Voor de beoordeling van de effectiviteit van een gebruikte opsporingsmethode is het noodzakelijk de bredere achtergrond van het onderzoek te kennen en deze daarin te betrekken.

In deze bijdrage zal ik me niet primair richten op de aantallen taps en de vraag of er in Nederland veel of weinig wordt getapt. De reden daarvoor is dat ons onderzoek daarover geen inzicht geeft en dat er overigens ook nauwelijks harde cijfers over beschikbaar zijn. Wel zal ik kort ingaan op een recentelijk verschenen onderzoek van het Max Planck Instituut voor strafrechtsvergelijking dat enig vergelijkend cijfermateriaal geeft over aantallen taps in enkele Westerse landen (Albrecht, Dorsch e.a., 2004). Hierna staat vooral de vraag centraal naar wat tappen nu precies oplevert. Voor de beantwoording van die vraag zal ik me in hoofdzaak baseren op de grootschalige, door participerende observatie gevolgde onderzoeken.

Tappen in Nederland en in het buitenland

In de hierboven genoemde Duitse studie wordt voor het eerst uitgebreid ingegaan op de praktijk van tappen in Duitsland. De auteurs merken op dat in de andere landen die ter vergelijking in het onderzoek betrokken zijn maar summier gegevens beschikbaar zijn over aantallen taps. De gegevens komen daarbij ook nog uit verschillende bronnen en zijn daarmee slechts indicatief. De gegevens laten Italië zien als aanvoerder van de lijst met 76 tapbevelen per 100.000 inwoners. Nederland volgt op de tweede plaats met 62 en Zwitserland op de derde plaats met 32. De overige Europese landen bewegen zich tussen de 6 (Engeland/Wales) en 23 tapbevelen (Frankrijk) per 100.000

² Tegenwoordig genoemd: team grootschalig optreden (TGO).

inwoners.³ De Verenigde Staten, Canada en Nieuw-Zeeland zitten daar ver onder met respectievelijk 0,5, 0,4 en 1. In Australië bedraagt het aantal 11. Zonder hier verder op de merites van deze cijfers in te gaan, maken zij in elk geval duidelijk dat in Nederland relatief vaker wordt getapt dan in de meeste andere landen.

Ten tweede constateren de onderzoekers dat in zijn algemeenheid het aantal taps sinds de jaren negentig is toegenomen. Aannemelijk is dat dit mede voortkomt uit de toename van het mobiele telefoonverkeer. Zoals we verderop nog zullen zien, bieden de mobiele telefoons specifieke voordelen voor de opsporing, terwijl daarnaast mensen vaker in bezit zijn van meerdere toestellen en naast hun vaste aansluiting ook nog over een mobiel toestel beschikken.

Juridische procedure en praktische gang van zaken bij de tap

In de Wet bijzondere opsporingsbevoegdheden (Wet BOB) zijn opsporingsmethoden geregeld die – kort gezegd – een verdergaande inbreuk op de privacy kunnen maken. De telefoontap is daarvan een duidelijk voorbeeld, maar ook bepaalde intensieve vormen van observatie kunnen daaronder vallen (zie Bokhorst, De Kogel e.a., 2002). Daarnaast hebben in de Wet BOB de methoden die risicovol kunnen zijn voor de integriteit van de opsporing een plaats gekregen. Het gaat dan onder andere om infiltratie of pseudo-koop door politiemensen of burgers: die situaties waarin men onder dekmantel – of onder cover – opereert door deel te nemen aan een criminele organisatie of door goederen aan te kopen.

In de Wet BOB, die in werking is getreden op 1 februari 2000, zijn methoden geregeld die voordien nog geen wettelijke regeling kenden (behalve de tap en het opvragen van historische gegevens)⁴ maar wel door rechtspraak en regelgeving werden erkend en tot op zekere hoogte gereguleerd. Mede door het onderzoek van de commissie-Van Traa naar misstanden in de opsporing heeft de wetgever er echter voor gekozen de meer ingrijpende opsporingsmethoden wettelijk te regelen. Een geheel nieuwe bevoegdheid uit de Wet BOB is het in

³ Dit zijn de landen: Duitsland (15), Oostenrijk (9), Schotland (6,5), Noorwegen (12), Denemarken (17). De aantallen hebben ongeveer betrekking op de periode 1998-2000.

⁴ Dat zijn gegevens die betrekking hebben op het – niet inhoudelijke – telefoonverkeer waaruit blijkt met welke nummers op welke tijdstippen is gebeld: het type informatie dat nu op menig telefoonrekening automatisch wordt meegestuurd.

woningen en op andere plaatsen (auto's, café's) opnemen en af luisteren van gesprekken die daar worden gevoerd.⁵

Vanwege de aard van de bevoegdheden uit de Wet BOB heeft de wetgever de officier van justitie een centrale rol toegekend in het opsporingsonderzoek. Hij is het die de controle op de toegepaste bevoegdheden uitoefent. Deze kunnen daarom alleen worden ingezet op zijn bevel. Voor wat betreft het af luisteren van telefoons en het opnemen van vertrouwelijke communicatie is ook nog de machtiging van een rechter-commissaris vereist.

Een telefoon kan worden afgeluisterd als het gaat om een verdenking van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, dat gezien de aard of samenhang met andere door verdachte gepleegde misdrijven een ernstige inbreuk op de rechtsorde oplevert en indien het onderzoek dit dringend vraagt.⁶ Een belangrijk verschil met de wettelijke regeling van de telefoontap vóór inwerkingtreding van de Wet BOB is dat niet langer noodzakelijk is dat het vermoeden bestaat dat de verdachte deelneemt aan de af te luisteren gesprekken.⁷ Met andere woorden: ook een niet-verdachte derde kan nu worden getapt, mits uiteraard het onderzoek dat dringend vraagt. Anders dan wel werd verwacht, lijkt deze uitbreiding nog niet tot een duidelijke stijging van het aantal taps te hebben geleid (zie Bokhorst, De Kogel, 2002). Overigens bleek uit de gevolgde onderzoeken die deels nog onder vigeur van de oude wetgeving werden verricht, dat de beperking in de praktijk betrekkelijk gering was. Dat wil zeggen, men kon toch vaak aannemelijk maken dat de verdachte gebruik zou kunnen maken van een telefoon, terwijl bij het tappen van die telefoon toch vooral – of ook – voorop stond dat men de telefoon van die derde wilde af luisteren. Concrete aanleiding daarvoor kon bijvoorbeeld zijn dat een verdachte gebruikmaakt van de telefoon van een bevriende overbuurman of kennis.

Als de rechter-commissaris een machtiging geeft voor het af luisteren

5 Dit wordt het opnemen van vertrouwelijke communicatie genoemd (OVC) omdat het opnemen van communicatie tussen computers daar ook onder kan vallen. Het is dus niet beperkt tot het af luisteren van gesprekken.

6 Artikel 126m Sv. In artikel 126t Sv. is geregeld het onderzoek van telecommunicatie ingeval er sprake is van een redelijk vermoeden van betrokkenheid bij het beramen of plegen van misdrijven in georganiseerd verband.

7 Art. 125g Sv. (oud) maakte de rechter-commissaris bevoegd ambtshalve of op vordering van de officier van justitie te bepalen dat een telefoon werd afgetapt. Hiertoe werd een gerechtelijk vooronderzoek geopend, hetgeen onder de Wet BOB niet meer noodzakelijk is.

van een bepaalde telefoonaansluiting – dit kan een vaste (huis)lijn zijn of een mobiele aansluiting – wordt aan de desbetreffende telecomprovider het verzoek gedaan het afluisteren technisch te realiseren. De telecomproviders zijn wettelijk verplicht hun netwerk zo in te richten dat het afluisteren van telefoongesprekken mogelijk is. Het afluisteren van de gesprekken geschiedt op zogenoemde tapkamers, meestal op het politiebureau waar het opsporingsonderzoek plaatsvindt. De telefoongesprekken, die worden opgeslagen op zogenoemde optical disks, worden rechtstreeks dan wel achteraf beluisterd en verwerkt door opsporingsambtenaren. In de praktijk worden de voor het opsporingsonderzoek als belangrijk beschouwde gesprekken woordelijk uitgewerkt, voor het overige worden gesprekken kort samengevat of aangeduid als 'niet terzake doende' of als 'sociaal gesprek'.

Motieven om te tappen

Belastende verklaringen

Van de inzet van een telefoontap wordt uiteraard verwacht dat deze de oplossing van een misdrijf dichterbij brengt. Anders dan misschien verwacht, hoeft dat niet te betekenen dat een tap pas geslaagd is als bij wijze van spreken de bekentenis over de telefoon te beluisteren valt. Dergelijke uitspraken die zo direct en ondubbelzinnig bijdragen aan het bewijs hebben zich in de gevolgde onderzoeken zelfs niet voorgedaan. Dat wil niet zeggen dat er geen belangrijke bijdragen aan het opsporingsonderzoek zijn geleverd, maar die liggen vaak subtieler. Om een voorbeeld te geven: in één van de gevolgde zaken werd na vijf maanden onderzoek een gesprek afgeluisterd tussen een getuige die kort daarvoor over de zaak was verhoord en een ander, waarbij werd gezegd: 'maar X weet er toch ook meer van'. In dit moeilijke en taaie onderzoek kreeg men zo – eindelijk – een bevestiging dat men toch op het goede spoor zat. Daarbij kon dit korte zinnetje gebruikt worden voor de onderbouwing van een tapanvraag op persoon X (die uiteindelijk ook is veroordeeld).

Volgens een teamleider zou juist het in brede kring tappen rond de hoofdverdachten – bij familie en vrienden – de winst moeten opleveren, omdat daar de fouten worden gemaakt. Een kleine verspreking kan dan al genoeg zijn. De (hoofd)verdachten met een criminele achtergrond zouden eerder op hun hoede zijn. Overigens worden ook

door hen fouten gemaakt en vooral in die situaties waarin bij het criminele zakendoen een kink in de kabel optreedt, al dan niet door toedoen van de politie. Hier moet worden opgemerkt dat er wat dit betreft een verschil is tussen reactieve onderzoeken naar een gepleegd feit, zoals een moord, en meer proactieve onderzoeken naar bijvoorbeeld drugshandel. Bij het laatste type zaken gaat het om strafbare feiten die nog moeten plaatsvinden en waarover contact onderhouden wordt en afspraken worden gemaakt. Ofschoon men hier dan via de telefoon zo min mogelijk over spreekt – en dan slechts in verhullend taalgebruik –, geeft dit soort gesprekken wel aan dat er zaken spelen die kennelijk het daglicht niet kunnen verdragen. Wanneer tijdens het opsporingsonderzoek een inbeslagname van bijvoorbeeld een partij drugs plaatsvindt, zonder dat op dat moment de hele organisatie kan worden aangehouden, heeft dit nogal eens tot gevolg dat intensief telefoonverkeer plaatsvindt tussen de verschillende verdachten. In één geval was via de tap mooi waar te nemen hoe na een dag plannen van een afspraak tussen twee verdachten één van hen plotseling aangaf hoofdpijn te hebben en maar van de afspraak afzag. De verwachting bij het team was dat de verdachten in de gaten hadden dat ze geobserveerd werden. In een ander geval, waarin de observatie door teamleden en niet door een observatieteam (OT) werd uitgevoerd, was een onhandigheid van een politieman debet aan het stuklopen van de observatie. Bij het maken van een foto uit een stilstaande auto stond de flitser nog aan. De verdachte merkte dit op en kwam uitdagend voor de auto staan. Toch bleek in dit drugsonderzoek dat de verdachten zich hier weinig aan gelegen lieten liggen; de handel en het maken van vage afspraken ging gewoon door, kennelijk omdat er toch brood op de plank moet komen en alternatieven niet zomaar voorhanden zijn.

Wanneer een strafbaar feit in het verleden heeft plaatsgevonden, is er minder aanleiding om daar nog over te spreken. Om te bevorderen dat men loslippig wordt over de telefoon, wordt soms doelbewust gepoogd de boel wat op te porren om 'ruis op de lijnen te krijgen'. Een teamleider hanteerde de stelregel dat je beter kunt wachten met het horen van een verdachte of getuige tot je hem 'onder controle had' of 'onder de knop', zoals het werd genoemd. Om getuigen en verdachten tot spreken te verleiden werden soms creatieve scenario's bedacht. Zo werd een verdachte aangehouden, niet voor de zaak waarin hij een (potentiële) verdachte was, maar in verband met enkele inbraken. Dit geschiedde kort nadat een andere persoon was aangehouden voor het

eigenlijke misdrijf dat men in onderzoek had. De recherche wilde het daarmee doen voorkomen dat ze beiden voor de hoofdzaak waren opgepakt om daarna reacties op de tap te krijgen. Ook kwam het voor dat een verdachte die in voorlopige hechtenis was genomen ver van zijn woonplaats in een huis van bewaring werd geplaatst zodat hij met nog niet aangehouden medeverdachten wellicht eerder telefonisch contact zou zoeken in plaats van dat ze bij hem op bezoek zouden komen.

Andere voorbeelden zijn het opzichtig rechercheren in een bepaalde wijk of café en navraag doen over een bepaald misdrijf, of door een compositietekening van de verdachte te tonen of op verschillende plekken op te hangen. Ook worden mededelingen in een plaatselijke krant opgenomen om een reactie uit te lokken. In het geval van een onderzoek naar een roofoverval leverde dit ook resultaat op: naast de mededeling in de krant over het misdrijf werd omstandig door duikers gezocht in een waterplas. Een medeplachtige kreeg daarna een telefoontje van een vriendin die zei dat één van de verdachten helemaal niet op de compositietekening leek. Een andere verdachte werd gebeld door een vriend die zei dat ze in hun woonplaats flink met die zaak bezig waren. De verdachte reageerde hierop heel gepikeerd met de opmerking: 'Wat heb ik daar mee te maken!' Later belde hij deze vriend kwaad terug om hem duidelijk te maken dat deze niet door de telefoon over dit soort dingen moest praten. Hij zei: 'Dat kan helemaal niet wat jij daar doet door de telefoon.'

Het op deze wijze tactisch gebruiken van de tap stuurt soms in vergaande mate het opsporingsonderzoek. Men houdt rekening met de timing van het horen van getuigen of (mede)verdachten, maar ook met het tijdstip van de uitzending van het televisieprogramma *Opsporing verzocht* of met publicaties in de media. Hierbij moet men zich rekenschap geven van het feit dat een verdachte of getuige misschien weer een andere telefoon heeft waardoor de tap weer op een ander nummer gezet moet worden (als dat nummer al snel achterhaald kan worden). Ook kwam het voor dat het beltegoed van iemands telefoon op was. Dan moest worden gewacht met het horen van een verdachte of getuige tot dit beltegoed was opgewaardeerd en er weer met het toestel gebeld kon worden.

Netwerk

Naast de meer of minder concrete aanwijzingen die men soms over de tap krijgt dat men op het goede spoor is, levert de tap op verschillende andere manieren een bijdrage aan het rechercheonderzoek. Een van die resultaten is dat men door het tappen zicht kan krijgen op het netwerk van familie, relaties en vrienden waarin de verdachte verkeert.

Doordat men bij het tappen niet alleen de inhoud van gesprekken te horen krijgt, maar meestal ook kan zien met welk nummer wordt gebeld, kan na enig zoekwerk vaak worden achterhaald met wie er is gebeld. Op basis daarvan kan men weer verder zoeken naar eventuele criminele antecedenten van contacten van de verdachte, kentekens opvragen om te achterhalen in welke auto men rijdt enzovoort. Zo kan men, kortom, allerlei informatie achterhalen die op dat of een later moment van belang zou kunnen zijn. Uit de inhoud van de gesprekken krijgt men een indruk van de sociale relatie die de gesprekspartners met elkaar onderhouden, kan men achterhalen hoe goed zij elkaar kennen, waar zij elkaar ontmoeten en wat de aard is van hun contacten.

Overigens kan ook zonder dat iemand wordt getapt inzicht worden verkregen in diens netwerk voorzover dat gebaseerd is op telefonische contacten in het verleden. Dat kan namelijk door het opvragen van diens historische gegevens bij de telecomprovider. Zo wordt inzichtelijk met welke nummer en op welke tijdstippen er telefonisch contact is geweest. Tegelijkertijd kan, indien het mobiele telefoons betreft, ook worden opgevraagd op welke locaties is gebeld (zie hierna).

Als met zogenoemde *prepaids* in plaats van de vaste huislijn wordt gebeld, is het moeilijker om de nummers te achterhalen omdat die vaak niet worden geregistreerd. Zeker degenen die zich met criminele zaken bezighouden, zullen in ruil voor dertig gratis belminuten niet hun adres en woonplaats door het telecombedrijf laten registreren. Dat betekent dat de politie bij het tappen van *prepaids* vaak veel tijd kwijt is om te achterhalen wie achter het nummer schuilgaat. Dat komt ook – zo bleek uit een aantal door ons gevolgde zaken – omdat men in het criminele milieu regelmatig van telefoon wisselt teneinde de kans op afluisteren zo klein mogelijk te maken.

De opbrengst van een tap kan ook juist zitten in verder speurwerk dat door de tap in gang wordt gezet. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Een met naam bekende man – we noemen hem X – wordt verdacht van oplichting en diefstal met geweld. Omdat in het bedrijfsprocessen-systeem van de politie in een verkeersmutatie (bijvoorbeeld naar aanlei-

ding van een aanrijding) een gsm-nummer is gevonden dat is gekoppeld aan zijn naam, wordt dit nummer getapt met als doel de verblijfplaats van X te achterhalen. X komt zelf niet over de tap maar wel een zekere P. Een broer van deze P stond in het bedrijfsprocessensysteem vermeld als bekende van X. Omdat P regelmatig naar een andere stad belde en daar kennelijk als illegale taxichauffeur werkte, is contact gezocht met de politie in deze stad. X bleek daar ook in de bestanden van de politie voor te komen in verband met het veroorzaken van overlast. Hierbij stond ook zijn adres vermeld. Diezelfde avond kon hij in de stad worden aangehouden.

Tappen en observeren

Het tappen van een telefoon speelt een belangrijke rol bij het observeren. Bij het gebruik van mobiele telefoons worden met de tapgesprekken gegevens meegestuurd die het mogelijk maken om gsm's uit te peilen. Als met zo'n telefoon wordt gebeld, kan op een plattegrond op het beeldscherm (meestal) worden gezien rond welke zendmast de telefoon zich bevindt waarmee wordt gebeld. Doordat zo bij benadering vastgesteld kan worden waar een beller zich bevindt op het moment dat hij belt of gebeld wordt, kan die informatie aan het observatieteam (OT) doorgegeven worden. Als het OT een verdachte kwijtraakt die met zijn auto door de stad rijdt, of als twee verdachten op een onbekende locatie afspreken, kan zodra er telefonisch contact wordt gelegd grofweg worden gepeild waar men zich op dat moment bevindt. Daar kan het OT dan trachten de verdachte weer op het spoor te komen. Dit vereist wel dat de gesprekken live worden uitgeluisterd, wat betekent dat ook de tapkamer bemand moet zijn als het OT 'rijdt'.

Uiteraard kan dan ook de inhoud van de gesprekken richting geven aan hetgeen het OT onderneemt. In een gevolgd drugsonderzoek leverden de – versluierde – gesprekken aanwijzingen op voor leveranties die zouden plaatsvinden. Nadat het OT was ingeschakeld, werd gezien hoe er een transactie plaatsvond en konden verdachten worden aangehouden. Omgekeerd kan een observatie weer belangrijke informatie voor de tap leveren. Het kwam in de door ons gevolgde zaken regelmatig voor dat door het OT gezien werd dat een verdachte vanuit zijn auto of op een andere plek belde met een gsm, zonder dat dit gesprek op dat moment op de tap te horen was. De conclusie was dan dat de verdachte kennelijk van een andere gsm gebruikmaakte,

die dan ook weer getapt zou moeten worden. Juist de telefoon die de verdachte kennelijk niet voor zijn normale telefoonverkeer gebruikt, kan op extra belangstelling van de politie rekenen. De moeilijkheid is dan vaak om dat gsm-nummer ook te achterhalen.

De tap en het verhoor van verdachten of getuigen

De over de tap afgeluisterde gesprekken worden uiteraard bij verhoren gebruikt. Dat kan op verschillende manieren. Ten eerste kan men de verdachte confronteren met over de telefoon gedane uitspraken. Zoals gezegd komt het niet vaak voor dat over de telefoon uitspraken worden gedaan die direct belastend zijn voor de verdachte. Dat neemt niet weg dat het verdachten lastig gemaakt kan worden als via de tap verkregen informatie ingezet wordt tijdens het verhoor. Het gaat dan niet zozeer om informatie over het misdrijf, maar om 'stof voor een goed gesprek'. Men kan de verdachte op leugens betrappen en de verdachte zo onder druk zetten, bijvoorbeeld met de vraag of iemand een bepaalde persoon kent, als het antwoord op basis van de taps al bekend is bij de politie. De combinatie van tappen en observeren kan goed inzicht geven in waar een verdachte is geweest en wat hij daar heeft gedaan. In een van de gevolgde zaken ging het om een grote dadergroep waarvan een verdachte ontkende ook maar iets van de andere verdachten te weten. Door alle informatie die over de groep en ook via de tap verzameld was, kon dit makkelijk gelogenstraft worden. In het verhoor wordt dit dan stukje bij beetje losgelaten, waardoor de verdachte steeds verder in het nauw wordt gedreven. Op zich zal het betrappen van de verdachte op het spreken van onwaarheid niet direct de doorbraak in het verhoor betekenen. Niettemin moet het psychologisch voordeel daarvan op de verdachte niet worden onderschat: het laat de verdachte in het ongewisse over wat de politie nog meer over hem weet en verzameld heeft.

Conclusie

De opbrengst van de tap laat zich niet goed beoordelen naar de direct strafrechtelijk relevante belastende verklaringen die over de telefoon worden geuit. Zo beschouwd blijkt de opbrengst gering. Veeleer gaat

het om de meer afgeleide resultaten die het rechercheonderzoek verder helpen. De tap levert een bijdrage aan het inwinnen van informatie over verdachten en relaties tussen verdachten onderling en met derden. De resultaten van het tappen moeten daarnaast worden gezien in samenhang met andere opsporingsmethoden, zoals het horen van getuigen en verdachten en observatie. Dit is ook in overeenstemming met bevindingen van het eerdergenoemde Duitse onderzoek. Voor het directe bewijs is de tap relatief zelden van belang. Dit neemt echter niet weg dat de tap een rol speelt in de sturing van het opsporingsonderzoek en bij indirect uit de tap voortvloeiend bewijsmateriaal. Over de vraag of de tap te vaak wordt ingezet bij opsporingsonderzoeken valt op basis van de hier besproken resultaten van het onderzoek niet goed iets te zeggen. De reden hiervoor is dat dan per onderzoek beschouwd zou moeten worden of het opsporingsonderzoek ook zonder de tap had kunnen worden uitgevoerd, dan wel met minder taps of pas in een later stadium van het onderzoek. Van alle in een concreet opsporingsonderzoek verkregen informatie waarvan de verkrijging wenselijk of noodzakelijk werd geacht, zou moeten worden vastgesteld of deze op een ander manier te verkrijgen was geweest. Zo ja, dan moet ook de wijze van verkrijging daarin worden betrokken (observatie, huiszoeking, gebruik van politie-informanten enzovoort). Zo zou het eerder gememoreerde verschil tussen het aantal taps in de VS en Canada in vergelijking met het Europese vasteland verklaard kunnen worden door het eerder gebruiken van informanten, infiltranten of door direct af luisteren. Gelet op het ontbreken van indicaties hieromtrent is daarover nu echter geen harde uitspraak te doen. Duidelijk moge echter zijn dat de verwevenheid van de tap met de Nederlandse opsporing – in elk geval waar het de opsporing van ernstige delicten betreft – zeer nauw is.

Literatuur

<p>Albrecht, H.-J., C. Dorsch e.a.
<i>Rechtswirklichkeit und Effizienz der Ueberwachung der Telekommunikation nach den §§ 100a, 100b StPO und anderer verdeckter Ermittlungsmassnahmen</i>
Freiburg, Max-Planck-Institut für</p> | <p>ausländisches und internationales Recht, Kriminologische Forschungsberichte, 2004</p> <p>Bokhorst, R.J., C.H. de Kogel e.a.
<i>Evaluatie van de Wet BOB – fase 1</i>
Arnhem, Boom Juridische uitgevers, WODC, O&B nr. 197, 2002</p> |
|---|---|

Koppen, P.J. van

*Amerikaans tappen; het nut van
afluisteren*

Nederlands juristenblad, 1995

Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst e.a.

*Rechercheportret; over dilemma's
in de opsporing*

Kluwer, 2004

Reijne, Z.R., F. Kouwenberg e.a.

Tappen in Nederland

Arnhem, Gouda Quint, WODC,

O&B nr. 155, 1996

Brains voor de recherche

*J. van der Schoor**

Voorzien van een (beduimeld) notitieboekje, een goed geheugen en een creatieve geest die gegevens op een slimme manier combineert, zie hier de belangrijkste kenmerken van de rechercheur zoals we die kennen uit menig politieserie. Sinds kort kan de recherche daarnaast gebruikmaken van een computerprogramma dat het 'gewone' hersenwerk aanvult: Brains, ofwel Basaal Recherche en Analyse Instrument.¹ In de afgelopen vier jaar heeft in diverse politieregio's in Nederland een pilot gedraaid met dit programma. Brains is een analyse-instrument voor grotere rechercheonderzoeken, zoals onderzoek naar zware en georganiseerde criminaliteit (ZwaCri) en zogenaamde TGO's (Team grootschalig optreden). In dit artikel beschrijf ik globaal de wijze waarop het systeem wordt ingeschakeld in het rechercheproces en de meerwaarde ervan.

Hoe Brains werkt

Grote rechercheonderzoeken kampen met het probleem dat er veelal een overvloed aan gegevens is. Soms beslaan de ordners met informatie een hele muur. Naarmate het onderzoek vordert, wordt het steeds moeilijker en tijdrovender om bijvoorbeeld informatie die aanvankelijk terzijde is geschoven, in een later stadium nog eens te bekijken. Het overzicht ontbreekt. Brains maakt het mogelijk om alle informatie, zowel de gegevens waarmee het onderzoek is gestart als die later worden toegevoegd, toegankelijk te houden.

Om met het programma te kunnen werken moeten alle gegevens over het misdrijf worden gedigitaliseerd en overgezet in een zogeheten brondocument van Brains. De gegevens kunnen bestaan uit processen-verbaal, resultaten van forensisch onderzoek, verslagen van verhoren en telefoontaps, foto's, observaties van rechercheurs en agenten, verklaringen van getuigen enzovoort. Belangrijk is dat er van te

* De auteur is uitvoerend projectleider van Brains. Hij is hiervoor gedetacheerd vanuit het regiokorps van de politie Hollands Midden naar Zuid-Holland-Zuid.

¹ Dit programma is ontwikkeld naar aanleiding van een theorie van A. Koppenol, werkend bij In-pact, en gebouwd door J.L.H. Rogier van de afdeling TPD van TNO.

voren geen selectie wordt gemaakt van gegevens die mogelijk wel of niet relevant zijn.

De individuele onderzoeker die met Brains aan de slag gaat, kan uit dit brondocument informatie ophalen (kopiëren), maar er niets aan veranderen. Al lezend zal hij zijns inziens relevante informatie selecteren en een hypothese formuleren over de toedracht van het misdrijf. De geselecteerde gegevens moeten volgens een vast stramien, in een format, worden verwerkt tot 'activiteiten'. Een activiteit is opgebouwd uit een object, een locatie en een tijdstip. Als het format is ingevuld, wordt de activiteit automatisch weergegeven in een tijdlijn en een matrix op een apart gedeelte van het scherm, het representatiescherm. Alle betrokkenen bij het onderzoek kunnen daar elkaars selecties bekijken en vergelijken.

Als een onderzoeker in de tijdlijn van een collega bijvoorbeeld een activiteit aantreft die hijzelf niet heeft geselecteerd maar die zijn interesse wekt, dan kan hij met een muisklik naar de plek in het brondocument waar deze activiteit in zijn oorspronkelijke context staat beschreven. Vervolgens kan discussie plaatsvinden of de activiteit al dan niet relevant is voor het onderzoek.

Het grote voordeel van deze werkwijze is dat verschillende scenario's in beeld komen en blijven. Zo kan worden voorkomen dat een 'tunnelvisie' het onderzoek gaat beheersen.

Een voorbeeld. Volgens het brondocument waren op dinsdag 3 januari 1987 drie personen in een personenauto op weg naar een ontmoeting op Schiphol. Zonder inschakeling van Brains zou deze informatie vaak niet meer goed te ontsluiten zijn, omdat er ten eerste geen namen bekend zijn en bovendien onduidelijk is wat de status is van deze personen: zijn het verdachten, betrokkenen, getuigen? De onderzoeker vindt de informatie relevant. Hij selecteert en verwerkt deze tot een activiteit. Een activiteit is opgebouwd uit een object, een locatie en een tijdstip. De onderzoeker noteert dan: 'Ontmoeting op Schiphol'. Bij deze activiteit worden dan de drie personen toegevoegd aan het object, Schiphol wordt toegevoegd aan de locatie en dinsdag 3 januari 1987 wordt toegevoegd aan het tijdstip. Wanneer er nu in een later stadium van het onderzoek bekend wordt wie deze personen zijn of wat het kenteken is van de auto, kan dat heel eenvoudig worden toegevoegd. Het aanmaken van activiteiten is eigenlijk de basis van Brains. De gebruiker maakt als het ware zijn eigen aantekening bij het dossier dat hij te allen tijde kan raadplegen. Ook kan hij altijd zoeken in zijn eigen aantekeningen.

Andere denkwijze

Met behulp van Brains kan dus informatie worden gegenereerd uit een grote hoeveelheid ongestructureerde tekstbestanden. Het is mogelijk om uit alle verzamelde informatie de belangrijke objecten (personen, voertuigen en dergelijke) te identificeren, vervolgens te structureren en op te slaan in een database. Het werken met Brains vergt wel een andere denkwijze van de gebruiker dan de tot op heden gebruikte systemen binnen de Nederlandse politie. Nu is men gewend om heel veel details vast te leggen. Zo wordt standaard van een persoon zijn voornamen, achternaam, roepnaam, geboortedatum, geboorteplaats en zijn woon- en/of verblijfplaats geregistreerd. Zou men dat niet doen, dan is het ondoenlijk de gegevens terug te vinden. Binnen Brains hoeft de gebruiker slechts de 'echt' relevante nieuwe informatie in te voeren. Men hoeft niet bang te zijn dat er gegevens verloren gaan, want alles staat immers in Brains en kan eenvoudig worden teruggevonden.

De praktijk

In het dagelijkse politiewerk heeft Brains al veel voordelen opgeleverd. Zo heeft een onderzoeksteam alle documenten van het onderzoek nu in één systeem staan. Er hoeft dus bij een vraag niet meer gezocht te worden in welk systeem wat staat. In een langlopend onderzoek kunnen de activiteiten van bijvoorbeeld een tot dan toe onopgemerkte persoon met terugwerkende kracht in beeld worden gebracht. Zo is snel in te schatten of iemand bijvoorbeeld als nieuwe verdachte kan worden aangemerkt. Brains kan heel effectief zijn bij het opstellen van bijvoorbeeld een verhoorplan of bij het onderbouwen van een nieuwe telefoontap. Bij het verhoor van een ontkennende verdachte is Brains gebruikt om snel de antwoorden van de verdachte met feiten te weerleggen. Op verzoek van het O.M. is Brains gebruikt tijdens een zitting, om heel gericht aan te kunnen geven welke feiten of gebeurtenissen waar staan vermeld in een dossier. Brains is dus breed inzetbaar binnen een onderzoek en kan vanuit meerdere invalshoeken worden gebruikt.

Uit de tot op heden gehouden audits blijkt dat Brains voldoet aan de vraag van rechercheurs en dat het systeem goed werkt. Een aantal

reacties van de gebruikers van Brains uit het gehele land zijn hieronder weergegeven:

- men kan de informatie sneller op een rij zetten;
- acute feitelijke vragen kunnen onmiddellijk en met zekerheid worden beantwoord;
- de brondocumenten zijn altijd beschikbaar, daardoor heeft men geen last van verkleuring van informatie als gevolg van interpretatie door collega's;
- men kan snel door een dossier 'heen lopen', waardoor de rode draad snel zichtbaar wordt.

Brains is nog volop in ontwikkeling. Gebruikers van het programma komen regelmatig met nieuwe vragen en ideeën. In de toekomst zal Brains worden opgenomen in een speciaal voor de recherche ontwikkeld programmapakket, genaamd PSO (Politie Suite Opsporing).

Summaries

Justitiële verkenningen (Judicial explorations) is published nine times a year by the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice in cooperation with Boom Juridische uitgevers. Each issue focuses on a central theme related to judicial policy. The section *Summaries* contains abstracts of the internationally most relevant articles of each issue. The central theme of this issue (vol. 30, nr. 4, 2004) is *Criminal investigation*.

Dilemma's in criminal investigation

C.J. de Poot

Decision making in criminal investigation is a complex process involving various actors like police detectives and their chiefs as well as public prosecutors. Making choices is inevitable when it comes to criminal investigation. It is important for instance to decide which cases will be investigated and which will be put aside. Sometimes the importance of finding the culprit must be balanced against the costs involved. The investigation process itself often generates several options leading to several possible suspects, which makes deciding which path should be followed, inevitable. The quality of criminal investigation will be improved substantially if all these decisions are made consciously and explicitly.

The profession of police detective; an institutional approach

E.J. van der Torre and E.R. Muller

In the period 1980-2000 the Dutch police detective force encountered many obstacles. The police had become fused with local administration and chose decentralised organisational forms that complicated effective criminal investigation. Priorities varied considerably because the police top granted many administrative requests. Instability and the negligence of the detectives' job led to a 'crisis of investigation'. Nowadays the police top acknowledges that her legitimacy in society results from an effective execution of its core business, including criminal investigation. The top has taken more distance from local administration and administrative tasks. To become institutionalised, criminal investigation needs the development of a consistent vision on investigation. This is a complicated process due to differences between police forces and doubt about how much power must be

invested in the prevention of (serious) crime. Nevertheless a clear strategy is needed so it can be translated into stable and tried methods. Stability will be enhanced by well working lines of information and flexible organisational forms that enable the fast formation of criminal investigation teams that are able to perform their tasks.

Measuring investigative performance

C.J. de Poot and P.J. van Koppen

Criminal investigations vary from simple cases in which the offender is immediately known, to complex cases that require an extensive investigation to get solved. Worldwide, scientists and policymakers rely on 'hard' indicators, like arrest rates, clearance rates and response times to assess investigative performance. In this article, the authors show that the use of these performance measures is problematic. The measures indicate a different kind of achievement for different cases. On theoretical grounds, criminal investigations can be divided in four different categories, which require a different investigative strategy. Empirical data show that the police do indeed handle these cases differently. Information about the investigative category of a case can guide our interpretation of the customary performance measures. Availability of this information can thus increase the utility of these popular measures and improve our understanding of detective work.

Detection rates as measure of police effectiveness

E van Tulder, P. Smit and S. Siero

The main aim of this article is to investigate whether the detection rate is a useful measure of police effectiveness, i.e. is it a valid and reliable measure and what possible alternative measures exist. Results indicate that, due to police crime recording practices and other statistical artefacts, the reliability of the detection rate as a measure of police crime-solving ability is insufficient. If these deficiencies are repaired, the detection rate will be a useful measure in the future, provided it is used in combination with the two other measures mentioned in this report, the offender rate and the punishment rate. All three measures have advantages and disadvantages. Good results can be obtained only by using them together. The detection rate (and the other measures) can be used to measure police effectiveness only, not efficiency or productivity. International comparisons will always be problematic, due mainly to major differences in the organisation of the criminal justice systems.

The cooperation between the public prosecutor and the police detective force

B.L. Mac Lean

From her experience as public prosecutor the author describes the changing relationship between prosecutors and the police detective force since the end of the eighties. Until then the prosecutor, formally the investigation leader, operated on a great distance from the investigation team in a particular case. Also personal relationships were distant. Several developments necessitated a more prominent role for the prosecutor in the process of deciding which cases deserve an investigation as well as deciding what course to follow in a particular case. First, the ministry of justice confronted the prosecution with stricter directives and specific targets to be reached. Second, the amount of work to be done increased every year, so identifying priorities in investigation was inevitable. In spite of differences in work culture the author thinks that these changes have led to an exchange of expert knowledge and more mutual understanding for each others role and responsibility in the process of criminal investigation.

Wiretapping and criminal investigations

R.J. Bokhorst

In the Netherlands, wiretapping is a widely used method of criminal investigation. This article discusses the proceeds of wiretapping as they were studied in an extensive research project into major criminal investigations. These investigations dealt with serious crime e.g. murder/manslaughter, drug trade and robbery. It appeared to be that the main contribution in investigating crime does not lie in – as might perhaps be expected – gathering conclusive evidence as a direct result of wiretapping. Only in some cases utterances made on the phone served in substantiating a case against the suspect. However, important contributions were made in giving insight into (criminal) relations and friends of the suspect and the background of these contacts. It generates information that might be used in the course of the investigation process such as the examining of witnesses and suspects. Furthermore, wiretapping is extensively used in combination with other investigation methods such as covert surveillance. In order to evaluate the yields of wiretapping, all these aspects should be taken into account.

Journala

Het WODC op Internet:
www.wodc.nl

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie is via Internet bereikbaar. Het WODC is een kenniscentrum op justitieel terrein dat een wetenschappelijke bijdrage levert aan de ontwikkeling en de evaluatie van justitiebeleid. Op deze nieuwe site is de volgende informatie te vinden:

1. Organisatie (o.a. beschrijvingen van de verschillende afdelingen en de namen van de medewerkers);
2. Publicaties;
 - uitgebreide samenvattingen en volledige teksten van de nieuwste rapporten;
 - inhoudsopgaven, voorwoord en artikelen (pdf-files) van *Justitiële verkenningen*;
 - jaarlijsten van rapporten en *Justitiële verkenningen*;
 - overige publicaties (o.a. onderzoeksprogrammering van justitie);
3. Interessante verwijzingen (overzicht van congressen en studiedagen; bronnenlijst

inzake het 'criminaliteitsvraagstuk');

Voor vragen over producten en diensten van het WODC kunt u terecht bij de WODC-informatiedesk (e-mail: wodc-informatiedesk@minjus.nl). Wij hopen op deze wijze bij te dragen aan de verspreiding van relevante kennis en informatie buiten het ministerie van Justitie.

Hans van Netburg (redacteur WODC-site)

tel.: 070-3 70 69 19

fax: 070-3 70 79 48

e-mail: c.j.van.netburg@minjus.nl

WODC-Thesaurus 'Het criminaliteitsvraagstuk' (3e herziene uitgave, 2003)

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie heeft de derde herziene versie van de WODC-thesaurus beschikbaar gemaakt op de website van het WODC. Deze gestructureerde standaard trefwoordenlijst inzake het criminaliteitsvraagstuk bestrijkt de volgende terreinen: criminologie, criminaliteitspreventie, delicten/criminaliteitsvormen, justitiële organisatie, politie, slacht-

offers, strafrechtspleging, strafstelsel, gevangeniswezen, reclasering en vreemdelingen. Als extra hulpmiddel is ook een nieuwe uitgave van de geografische thesaurus beschikbaar. De digitale uitgaven van beide thesauri zijn te vinden op de WODC-website (www.wodc.nl) via de knop 'publicaties' en de subknop 'rapporten'. Tevens is de gedrukte versie in een beperkte oplage gratis beschikbaar op aanvraag per e-mail: a.eind@minjus.nl

Themanummers *Justitiële verkenningen*

Regelmatig worden, bij voorbeeld ten behoeve van het onderwijs, grote aantallen exemplaren van *Justitiële verkenningen* nabesteld. Voor de bepaling van de oplage is het wenselijk vroegtijdig op de hoogte te zijn van de mogelijke vraag. Om die reden geven wij, onder voorbehoud, de thema's die de redactie op dit moment in voorbereiding heeft. Over de inhoud van de nummers kan met de redactie contact worden opgenomen. Ook personen die een bijdrage willen leveren aan een van de aangekondigde nummers wordt verzocht contact op te nemen met de redactie.

- JV5, 2004** begin augustus:
Beleids Theorieën
JV6, 2004 half september:
Europa
JV7, 2004 Onderzoeknummer

Congressen

- 24 juni:*
Mediation en de kwaliteit van werken
24 juni:
Stuudiemiddag gereedschappen voor criminaliteitsanalyse
25 tot 28 augustus:
International conference 'Global similarities – local differences' (Amsterdam)
30 september:
De psychische stoornis in het strafrecht

Hieronder volgen meer uitgebreide beschrijvingen van deze congressen.

Mediation en de kwaliteit van werken

Wie een geschil heeft, wil daar meestal zo snel mogelijk van af. Of het nu in de buurt is of op het werk, zodra het gezonde verstand plaats heeft gemaakt voor emotie is een oplossing vaak ver te zoeken. Politie mensen komen vaak in situaties waar dit aan de orde is, bijvoorbeeld in de buurt. Bij conflicten over van alles en nog wat tussen individuen in onze samenleving wordt de politie

vaak als eerste geconfronteerd met weinig gezond verstand en veel hoog opgelopen emoties. Eigenlijk moeten partijen zelf hun geschil oplossen. Maar door hun emoties is dat niet meer mogelijk. Hoe krijgen we de partijne toch zover? Vaak alleen al door het hanteren van de uitgangspunten van de 'mediation methode' kunnen politiemensen een ingang vinden waarmee men weer in staat is het conflict zelf op te lossen. Een tevreden politiecontact is gelegd. Klachten zijn bij uitstek de momenten om van te leren. En dus ook om de kwaliteit van werken te verhogen. Door inzet van mediation of mediationstechnieken is ook hier de kans groot op meer tevreden contacten. Tijdens deze Politie Studiedag kunt u kennismaken met mediation als een specifieke methode een ook met de ervaring die in een aantal politieregio's als is opgedaan bij het inzetten van de methode van mediation in de praktijk.

Datum: 24 juni 2004

Plaats: Politieacademie, locatie Zutphen

Inlichtingen: Congresbureau politieacademie, tel.: 055-5392300; e-mail: congres@politieacademie.nl

Stuudiemiddag gereedschappen voor criminaliteitsanalyse

Experts uit binnen- en buiten-

land brengen u op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen en methodieken die niet altijd goed bekend zijn bij criminaliteitsanalisten en -onderzoekers, maar wel een belangrijke rol kunnen spelen bij de operationele en strategische analyse.

Sprekers: Don Mc Dowell (Intelligence Study Centre, Australië), Bart Nieuwenhuizen (hoofdofficier van Justitie), Gerlof Leistra (Elsevier-journalist), Henk Elffers (senior-onderzoeker NSCR, hoogleraar rechtspsychologie, Antwerpen) en Alexander Heijnen (KreaNova).

Datum: 24 juni 2004,

12.45-17.15 uur

Plaats: World Trade Center, Rotterdam

Informatie: Informatie over het programma en inschrijvingen via Marieke Vollebregt van Elsevier Congressen, tel.: 070-4415756, e-mail: marieke.vollebregt@reedbusiness.nl

Aanmelding: fax: 070-3241366 of e-mail: congressen.aanmelding@reedbusiness.nl

International Conference 'Global similarities, local differences'

The economic and political process of unification of Europe is continuing. As European criminologist we have generally focused on similarities between our countries. Yet, we still find in

Europe a lot of cultural, social and linguistic differences.

European stick more strongly to their national identity the more the economic and political unification of Europe proceeds. Our criminal justice systems and our approach of criminology reflect national specialities. The purpose of the conference is to both pay attention to what binds us, what problems we share and what common goals we have, and to seriously investigate where we differ, where we want to be different and how our diversity can be our strength as criminologist and as Europeans. Call for papers until May 15 2004.

Datum: 25 t/m 28 augustus 2004

Plaats: Vrije Universiteit Amsterdam

Organisatie: European Society of Criminology, prof. dr. H. van de Bunt

Informatie:

www.eurocrim2004.com,

eurocrim2004@rechten.vu.nl,

registratie: Symposium

Secretariat ESC 2004, p/a

Convenience Conference

Management, tel.: 0348-567667,

fax: 0348-446057,

nve@convenience-cm.nl

De psychische stoornis in het strafrecht

Tijdens dit symposium – georganiseerd door het Pieter Baan Centrum ter ere van haar 55-jarig

bestaan – staat de wijze waarop de psychische stoornis door gedragskundigen wordt onderzocht en hoe zij door verschillende procespartijen in de strafrechtspleging wordt verwerkt centraal.

Datum: 30 september 2004

Plaats: Janskerk te Utrecht

Inschrijving:

symposium@pbc.dji.minjus.nl of

via Pieter Baan Centrum, t.a.v.

Congrescommissie, Gansstraat

170, 3582 EP Utrecht.

Literatuuroverzicht

Rubrieken

Algemeen
 Strafrecht en strafrechtspleging
 Criminologie
 Gevangeniswezen/tbs
 Reclassering
 Jeugdbescherming en -delinquentie
 Politie
 Verslaving
 Slachtofferstudies
 Preventie van criminaliteit

Literatuurinformatie

Van de artikelen die in deze rubriek zijn samengevat, kunnen medewerkers van het kerndepartement en de uitvoeringsorganisaties van de Ministeries van Justitie en BZK kopieën aanvragen bij de documentatieafdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie. Wij attenderen u erop dat volgens art. 16b, lid 1 van de Auteurswet 1912, de kopieën uitsluitend mogen dienen tot eigen oefening, studie of gebruik. U kunt zich wenden tot de Informatiedesk van het WODC, Postbus 20301, 2500 EH Den Haag, tel.: 070-370 65 53 (09.00u.-13.00u.). Email: wodc-informatiedesk@minjus.nl

Algemeen

1
Plachta, M.
European arrest warrant; revolution in extradition?
 European journal of crime, criminal law and criminal justice, 11^e jrg., nr. 2, 2003, p. 178-194
 In het laatste decennium van de vorige eeuw is het uitleveren van criminelen tussen staten, met name door het Rwanda- en het Joegoslaviëtribunaal, een opkomend fenomeen in de internationale samenwerking tegen criminaliteit. Binnen de Europese Unie vormt het Framework Decision On The European Arrest Warrant (FD) het kader voor uitlevering, dat sinds 11 september 2001 versneld is uitgewerkt en juni 2002 is aangenomen. De auteur besteedt in dit artikel aandacht aan de vele problemen waarvoor uitlevering en uitwijzing binnen het FD zorgen, zowel tussen als binnen de lidstaten. Knelpunt in het streven naar wederzijdse erkenning van rechterlijke uitspraken en de tenuitvoerlegging, blijkt vooral de grote onderlinge diversiteit in rechtssystemen en -procedures te zijn. Achtereenvolgens wijdt de auteur een beschouwing aan de context van de uitleveringswetgeving, het

ontbreken van het vereiste van 'dubbele criminaliteit', de gronden voor afwijzing van uitlevering, de loskoppeling van de politieke besluitvorming, de eenvoud en snelheid van het proces, het beginsel van impliciete instemming met tenuitvoerlegging en aan enkele andere onderwerpen. Daarnaast staat hij uitvoerig stil bij de multi-interpretabele definities en naamgeving die in het FD worden gehanteerd. De auteur besluit met de conclusie dat er met de regelgeving en toepassing daarvan in de lidstaten tot nu toe slechts beperkt resultaat is geboekt. Echte vooruitgang is zijns inziens alleen mogelijk op regionale schaal, dat wil zeggen in en tussen landen met een gemeenschappelijke traditie en gedeelde normen en waarden. Met literaturopgave.

Criminologie

2

Copes, H.

Streetlife and the rewards of autotheft

Deviant behavior, 24e jrg., nr. 4, 2003, p. 309-332

Wie wil begrijpen hoe regelover-treders hun subjectieve inschattingen van risico's en beloningen ontwikkelen, zo leren moderne criminologische besluitvormingstheorieën, moet zich dat

voorstellen binnen de context van hun leven. Hoe staat de autodief tegenover het leven, wat vindt hij belangrijk, waarom doet hij het? Gegevens verkreeg de auteur met behulp van semi-gestructureerde interviews met 45 voorwaardelijk gestrafte auto-dieven uit Tennessee. Als er een dominante opvatting is bij auto-dieven of bij hun 'cultuur van de straat', zo toont de auteur in dit kwalitatieve onderzoek aan, dan is het wel het van hedonisme vervulde thema 'boven alles gaat het streven naar het goede leven': snel geld verdienen en dat zo snel mogelijk erdoor heen jagen, drank, kleren, vrouwen, feesten, geen 'baantje van negen tot vijf'. Autonomie, individualisme en vrijheid, je leeft maar één keer. Autodiefstal levert meer nog dan de meeste andere diefstallen een kick. En het herbergt ook een symbolisch importantie in zich: door te rijden in 'de juiste auto' communiceert de autodief meer over zichzelf dan welke andere activiteit of persoonlijke bezitting dan ook.

Met literaturopgave.

3

Cromwell, P., Q. Thurman

The devil made me do it; use of neutralizations by shoplifters

Deviant behavior, 24e jrg., nr. 6, 2003, p. 535-550

Bij regelovertreding schuldgevoelens neutraliseren of rationaliseren en zo de weg effenen voor het zonder schaamte begaan van criminaliteit: dat is de kern van de in 1957 door Sykes en Matza geïntroduceerde neutralisatietheorie. Winkeldiefstal is een uitstekende categorie om deze theorie te testen omdat 'de winkeldief' demografisch gezien overeenkomt met 'de gemiddelde burger'. Om na te gaan in hoeverre winkeldieven de door Sykes en Matza onderscheiden vijf neutralisatietechnieken hantieren, interviewden de auteurs 137 first-offenders. Deze vijf technieken werden inderdaad gehanteerd en wel veelvuldig, zo blijkt, maar ook identificeren de auteurs twee nieuwe: neutralisatie door vergelijking ('Als ik niet steel, zou ik ergere dingen doen') en door uitstel ('Ik denk er voordat ik eraan begin gewoon niet over na'). Of neutralisatie voorafgaat aan dan wel volgt op de diefstal konden de auteurs niet eenduidig vaststellen. Maar met Hirschi zijn ze het in zekere mate eens dat een 'rationalisatie achteraf' kan dienen als 'rationalisatie vooraf' wanneer een nieuwe regelovertreding wordt overwogen. Zo bezien kan habitueel rationaliseren ertoe leiden dat geleidelijk aan de binding met de maatschappij steeds meer verzwakt waardoor ook de

noodzaak om te rationaliseren minder wordt.

Met literatuuropgave.

4

Gerber, J., M. Killias

The transnationalization of historically local crime; auto theft in Western Europe and Russia markets

European journal of crime, criminal law and criminal justice, 11^e jrg., nr. 2, 2003, p. 215-226
 Met behulp van onder meer de differentiële associatie- en anomietheorieën konden gedurende meerdere decennia goede verklaringen worden geboden voor de gestage toename van diefstal en beroving in de westerse landen. Anders wordt dat nu we zien dat de trends zich in Europa ongunstiger ontwikkelen dan in de Verenigde Staten. De auteurs van dit artikel leggen hier een link met vormen van autodiefstal, waarbij schaalvergroting heeft plaatsgevonden van een lokale naar een transnationale markt, met Rusland als afzetgebied. In dit artikel doen ze verslag van een verkenning van het fenomeen in haar verschillende componenten en bezien ze het vanuit West- en Oost-Europese invalshoeken. Aan de hand van anoniem geïnterviewde betrokkenen beschrijven ze de verschillende modaliteiten van diefstal zelf en

de vervolgvacatures. Zo wordt ook inzicht geboden in de smokkelpraktijken, de omkoping van de Russische douaneautoriteiten, de afnemend actieve rol van verzekeringsmaatschappijen en het distributiesysteem om de auto's in Rusland aan de man te brengen. Empirische documentatie over deze illegale automarkt nodigt, aldus de auteurs, uit tot meer onderzoek. Dit zou zich moeten richten op de Russische markten voor andere illegale westerse goederen, op de herkomst hiervan en op de smokkelmechanismen waarmee de waar op de markt wordt gezet. Met literatuuropgave.

5

Jacobs, B., V. Topalli e.a.

*Carjacking, streetlife and offender motivation*British journal of criminology, 43^e jrg., nr. 4, 2003, p. 673-688

Autoroof, het stelen van een 'bezette' auto door middel van geweld of dreiging met geweld, is nog maar weinig onderzocht en wordt dus ook niet goed begrepen. Hier wordt verslag gedaan van een onderzoek naar het besluitvormingsproces van 28 actieve autorovers die zijn ondervraagd in St. Louis (Missouri). De centrale vraag was onder welke omstandigheden deze mensen overgaan tot roof. Uit het onder-

zoek bleek dat de beslissing om een auto te roven voortkomt uit het samengaan van de kans en de behoefte om dat te doen.

Maar die beslissing wordt geactiveerd en gevormd door de deelname aan de stedelijke straatcultuur. Die straatcultuur bestaat uit een aantal krachtige gedragsnormen. De belangrijkste daarvan zijn, in dit verband, het hedonistische streven naar sensatie, een minachting voor het conventionele leven, een gebrek aan gerichtheid op de toekomst en het hardnekkige uit de weg gaan van verantwoordelijkheden. Het nastreven van deze normen is nogal kostbaar zodat de betrokkenen voortdurend lijden onder geldgebrek. Ze letten voortdurend op of zich geen kans voordeet om snel geld te verdienen om 'het feest gaande te houden'. De motivatie om de wet te overtreden is dus voortdurend aanwezig. Maar waarom nu juist autoroof? Omdat ze worden aangetrokken door de auto zelf of bepaalde kenmerken ervan (bijvoorbeeld goudkleurige wioldoppen of een fantastisch geluidssysteem). Bovendien is de pak kans niet al te groot.

Met literatuuropgave.

6

O'Donnell, I.*A new paradigm for understanding violence?*British journal of criminology, 43^e jrg., nr. 4, 2003, p. 750-771

In dit artikel wordt een kritische bespreking gegeven van de 'violentization theorie' van Lonnie Athens, die volgens hem een interessant aanknopingspunt biedt voor de traditionele vragen over geweld. Het plegen van extreem geweld wordt gezien als een in aanleg universele menselijke eigenschap. Voor sommigen wordt deze aanleg in de praktijk gebracht door 'violentization': de socialisatie tot geweld. Voor anderen vloeit het voort uit gehoorzaamheid aan een hogere autoriteit, het zich conformeren aan een sociale rol of een gedragsnorm dan wel uit het nastreven van genot. De socialisatie tot geweld houdt in dat een deel van de mensen die zijn getiranniseerd of gepest sterk geneigd zijn om op latere leeftijd met gewelddadig gedrag te reageren. Dit geldt vooral voor mannen. De waarde van het werk van Athens is dat daarin het geweld wordt gepersonaliseerd. Dat wil zeggen dat het de aandacht richt op de noodzaak om te begrijpen wat geweld betekent voor degene die zich eraan schuldig maakt. Deze benadering houdt ook de noodzaak in om niet alleen te kij-

ken naar geweld dat leidt tot een veroordeling, maar ook naar geweld dat in een bepaalde gemeenschap als 'normaal' ervaren wordt. Het werk van Athens kan ook goed worden gebruikt om onderzoek te doen naar de verschillende vormen die geweld aanneemt in verschillende situaties en culturen. Met literatuuropgave.

7

Phillips, C.*Who's who in the pecking order?*British journal of criminology, 43^e jrg., nr. 4, 2003, p. 710-728

In dit artikel wordt een aantal thema's behandeld met betrekking tot agressie en geweld van jongeren in groepen, waarbij gebruik wordt gemaakt van een klein exploratief onderzoek naar het geweld van meisjes. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat agressief gedrag in het kader van een groep een grote invloed heeft op het leven van jongeren en ook als geoorloofd wordt beschouwd. Hier gaat het om de sociale context van agressie en geweld, en de functionaliteit en normalisering ervan. Uit het onderzoek blijkt dat geweld ook een functie heeft in het leven van jonge vrouwen, ook bij hen die niet officieel als gewelddadig zijn bestempeld. Stoerheid en vechtgedrag zijn dus niet exclusief verbonden met

mannelijkheid. Hoe moet dit 'atypisch gedrag' van meisjes worden uitgelegd? Uit de gegevens bleek niet dat het geweld van meisjes een reactie was op een daaraan voorafgegaan slachtofferschap. Het geweld was juist nogal gewoon en werd ook niet als sociaal onaanvaardbaar gezien door de school. Agressief gedrag was gerelateerd aan populariteit, dominantie en een positief zelfbeeld, en diende er vaak toe andere meisjes te 'verslaan' in een intensieve wedstrijd om jongens. De auteur acht het niet waarschijnlijk dat het agressieve gedrag van meisjes samenhangt met de emancipatie van traditionele opvattingen over het gepaste gedrag voor meisjes. De agressie van meisjes verdwijnt weer als ze ouder worden en het geweld van vrouwen is in het algemeen niet sterk toegenomen. De auteur ziet meer in een analyse van agressief gedrag die rekening houdt met verschillen in de persoonlijkheid, het slachtofferschap en de socialisatie van meisjes.

Met literatuuropgave.

8

Rennison, C., M. Planty
Nonlethal intimate partner violence; examining race, gender, and income patterns
Violence and victims, 18° jrg., nr.

4, 2003, p. 433-443

In de Verenigde Staten worden miljoenen mensen geconfronteerd met huiselijk geweld, waarbij vaak verondersteld wordt dat er een verband bestaat met de etnische afkomst van het slachtoffer. De relatie die uit eerder onderzoek blijkt, namelijk tussen zwarte slachtoffers en ernstiger vormen van huiselijk geweld, is gebaseerd op eenzijdige onderzoeksmethoden, waarbij andere belangrijke factoren buiten beschouwing worden gelaten. In dit artikel stellen de auteurs het veronderstelde verband tussen huiselijk geweld (zonder dodelijke afloop) en etnische afkomst van het slachtoffer dan ook ter discussie. De auteurs maken daartoe gebruik van descriptieve gegevens afkomstig van het National Crime Victimization Survey van 1993-1999. Na een beschrijving van het totale aantal gevallen van huiselijk geweld, laten ze stap voor stap zien hoe de patronen onder blanken, zwarten en andere rassen veranderen, wanneer rekening gehouden wordt met twee andere belangrijke kenmerken van slachtoffers: sekse en jaarinkomen van het gezin. Het blijkt dat er dan geen sprake meer is van een significant verband tussen ras van het slachtoffer en huiselijk geweld. Wel is er een significante relatie tussen het aantal

maal dat huiselijk geweld gepleegd werd en de sekse van het slachtoffer en het inkomen. Hiermee wordt het belang onderstreept van de invloed van de socio-economische status op deze vorm van geweld. Met literatuuropgave.

9

Smartt, U.

Human trafficking; simply a European problem?

European journal of crime, criminal law and criminal justice, 11e jrg., nr. 2, 2003, p. 164-177
In haar essay gaat de auteur nader in op diverse aspecten (wetgeving, rechtshandhaving, georganiseerde criminaliteit, algemene ontwikkelingen) betreffende smokkel en handel in mensen in Europa. Naar schatting worden er jaarlijks 400.000 mensen in de lidstaten van de EU gesmokkeld – een situatie waar het verdrag van Schengen mede toe heeft bijgedragen –, die niet leven onder de bescherming van mensenrechten. De samenwerking tussen Europol, Interpol of de FBI om de achterliggende georganiseerde criminaliteit adequaat aan te pakken, laat zeer te wensen over. De inkomsten voor deze criminele groepen bedragen waarschijnlijk ettelijke miljarden euro's, die ze onder meer verkrijgen uit hun betrokkenheid bij de

seksindustrie. Infiltratiepogingen worden ernstig belemmerd door niet-geharmoniseerde wetgeving. Behalve een schrijnend mensenrechtenprobleem, is smokkel van en handel in mensen ook een groot probleem voor de nationale gezondheid gezien de kans op HIV/aids en andere seksueel overdraagbare aandoeningen. Gezien de weerzinwekkendheid van deze misdrijven ('een smet op de cultuur van de internationale gemeenschap') en de brutoheid waaraan vrouwen en kinderen worden onderworpen, pleit de auteur voor intensivering van de rechtshandhaving, een slagvaardige wetgeving en bescherming van slachtoffers. Ze ziet Griekenland qua wetgeving als een gidsland. Met literatuuropgave.

10

Tremblay, P., P.-P. Paré

Crime and destiny; patterns in serious offenders' mortality rates
Canadian journal of criminology and criminal justice, 45e jrg., nr. 3, 2003, p. 299-326

Uit grootschalige cohort-onderzoeken is gebleken dat criminelen een grotere kans lopen op een voortijdige dood. De auteurs betogen dat drie verschillende criminologische theorieën dit geconstateerde feit inderdaad voorspellen. Maar elke afzonder-

lijke theorie heeft toch zijn eigen verklaring voor de hogere sterftecijfers onder wetsovertreders. Volgens de zelfcontrole-theorie is de voortijdige dood van criminelen het resultaat van hetzelfde lage niveau van zelfcontrole waar ook het criminele gedrag van de betrokkenen uit voortvloeit, en is hij niet noodzakelijk gerelateerd aan dat criminele gedrag op zichzelf. Volgens de 'strain-theorie', die zegt dat criminaliteit het gevolg is van een spanning tussen doeleinden en de middelen om die doeleinden te bereiken, is het relatief hoge sterftecijfer van criminelen het gevolg van zelfmoord en overdosis. Alleen de differentiële associatietheorie, die zegt dat criminaliteit wordt aangeleerd door de omgang met delinquente vrienden, verklaart de voortijdige dood van veel criminelen uit het 'beroepsrisico' dat crimineel gedrag met zich meebrengt. Met literatuuropgave.

11

Zhang, S., K. Chin

The declining significance of triad societies in transnational illegal activities

British journal of criminology, 43e jrg., nr. 3, 2003, p. 469-488

Door praktijkobservaties en interviews met Chinese mensensmokkelaars en heroïnehandela-

ren gedurende de afgelopen jaren, is duidelijk geworden dat er een generatie van niet-traditioneel georganiseerde criminelen is opgestaan, die een actieve, zo niet dominante rol speelt bij illegale internationale activiteiten. Door de zich snel uitbreidende wereldhandel en de afname van het aantal totalitaire regimes, is er een gunstig klimaat ontstaan voor mensen van allerlei pluimage om zich op de illegale markt te begeven. Aan de hand van uitvoerige beschrijvingen van de belangrijkste traditionele Chinese criminele groeperingen en hun organisatiestructuur tonen de onderzoekers de tanende invloed van deze organisaties aan. Achtereenvolgens komen de bendes met als basis Hong Kong en Taiwan aan de orde, gevolgd door Chinese geheime organisaties en straatbendes in de Verenigde Staten. Toch wordt het rechtssysteem in de Verenigde Staten nog sterk beïnvloed door het Cosa Nostramodel van de Amerikaanse mafia. Daardoor ontstaan er voor de nieuwe generatie Chinese criminele organisaties ongekende mogelijkheden om zich bezig te houden met illegale praktijken. Hier wordt door middel van een conceptueel raamwerk aangetoond dat de organisatie van mensensmokkel en heroïnehandel erg afwijkt van die van de tra-

ditionele bendes. Amerikaanse wetgevende instanties zullen hier hun conclusies uit moeten trekken.

Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen/tbs

12

Cowles, E.L., L. Dorman

Problems in creating boundary-less treatment regimens in secure correctional environments; private sector-public agency infrastructure compatibility

The prison journal, 83^e jrg., nr. 3, 2003, p. 235-256

Detentie herbergt van oudsher het conflict tussen onschadelijkmaking c.q. bestraffing van de delinquent aan de ene en diens behandeling aan de andere kant. Dit heeft onder meer te maken met de verschillende organisatie-modellen die gehanteerd worden. De laatste jaren komt hier nog een infrastructurele dimensie bij, voor zover voor de behandeling van delinquenten een private partij wordt ingehuurd. In dit artikel gaan de auteurs op zoek naar de mate waarin het opereren van een private behandel- en zorgpartij verenigbaar is met de publieke gevangenissetting. Daartoe houden ze de uitkomsten van een recente evaluatie van een residentieel drugsbehandelingsprogramma in een

jeugdgevangenis, tegen het licht van een drietal infrastructurele variabelen: de organisatiedoelen, de organisatieomgeving en de organisatieniveaus. Bij privatisering van de behandelwerkzaamheden blijken op alle onderzochte variabelen duidelijk waarneembare belemmeringen op te treden voor een adequate behandeling. Na een korte discussie over de betekenis van de studie en de conclusie dat de resultaten van particuliere dienstverlening op zijn best twijfelachtig zijn, komen de auteurs tot enkele aanbevelingen. Voor succesvolle publiek-private samenwerking is nodig dat vóóraf de gezamenlijke doelen expliciet worden gemaakt, dat de programma-planning deel uitmaakt van de afspraken en dat beide partijen handelen vanuit het voortdurende besef van hun verschillende organisatiecontext. Met literatuuropgave.

13

Kempinen, C.A., M.C. Kurlychek

An outcome evaluation of Pennsylvania's boot camp; does rehabilitative programming within a disciplinary setting reduce recidivism?

Crime and delinquency, 49^e jrg., nr. 4, 2003, p. 581-602

Werden de eerste bootcamps die in de jaren negentig in Amerika

werden opgericht nog op militaire wijze geleid, de modernere incorporeren ook educatieve en resocialiserende elementen. Heeft dit geholpen bij het terugdringen van recidive? De auteurs analyseerden de dossiers van 508 gestraften die in 1996 en 1997 het Pennsylvania's Motivational Boot Camp Program met succes hadden afgerond. Allen vielen in de categorie 'hoog-risico'. De vergelijkingsgroep bestond uit 532 in dezelfde periode uit diverse gevangenen vrijgelaten gedetineerden. Met hun bivariate en multivariate recidiveanalyse vonden de auteurs dat ex-bootcampers minder recidiveren, maar dit verschil met de andere groep was niet statistisch significant. Toch menen de auteurs dat voor personen met een strafblad het bootcamp meer effect lijkt te hebben dan een gevangenisstraf. Ook het al dan niet hebben van werk bleek zeer sterk van invloed te zijn voor beide groepen. De auteurs zijn van mening dat er nog niets definitiefs gezegd kan worden over de mogelijkheden van het educatieve/resocialiserende bootcamp. Wel vinden ze dat het het probleem van overbevolkte gevangenen kan helpen verlichten en dus een kostenbesparend effect kan hebben. Met literatuuropgave.

14

Perrone, D., T.C. Pratt

Comparing the quality of confinement and cost effectiveness of public versus private prisons; what we know, why we do not know more, and where to go from here

The prison journal, 83^e jrg., nr. 3, 2003, p. 301-322

Nadat in de VS gevangenen werden geprivatiseerd, is een debat op gang gekomen over wat deze nieuwe organisaties presteren op het gebied van kosteneffectiviteit en kwaliteit. De auteurs vergelijken in dit artikel geprivatiseerde met niet-geprivatiseerde gevangenen door de inmiddels talrijke studies over kosteneffectiviteit en kwaliteit grondig tegen het licht te houden. Ze komen tot de slotsom dat deze studies methodologisch gezien over het algemeen tekortschieten waardoor er geen zekere conclusies getrokken kunnen worden. Zowel voorstanders als tegenstanders in het privatiseringsdebat zouden daarom niet mogen verwijzen naar empirisch onderzoek om hun opvattingen te 'bewijzen'. Dat bewijs is er (nog) niet, hetgeen vooral komt door het veelvuldig gebruik van case-studies, die per definitie generaliseerbaarheid ontberen. De auteurs dringen aan op terughoudendheid bij het entameren van dit soort studies. Case-stu-

dies leveren slechts meerwaarde in twee gevallen: het inzichtelijker maken van specifieke managementtechnieken in geprivatiseerde gevangenissen die kunnen resulteren in lagere kosten en hogere kwaliteit, en het duiden van benaderingen waarmee deze technieken ook in het publieke domein gebruikt kunnen worden. Verder zou er een gecentraliseerde database moeten komen met up-to-date onderzoeksgegevens. Met literatuuropgave.

Jeugdbescherming en -delinquentie

15

Dowden, C., D.A. Andrews

Does family intervention work for delinquents? Results of a meta-analysis

Canadian journal of criminology and criminal justice, 45e jrg., nr. 3, 2003, p. 327-342

Uit meta-analyses van onderzoeken die de invloed nagaan van familie-interventie op het delinquent gedrag van jongeren is gebleken dat deze vorm van behandeling een van de beste is, dat wil zeggen een sterke preventieve invloed heeft op delinquent gedrag. Uit een meta-analyse van Latimer in 2001 bleek echter dat als je de strengste methodologische eisen toepast, die gunstige

effecten bijna allemaal verdwijnen. De meta-analyse waarvan hier verslag wordt gedaan, onderzoekt in hoeverre de positieve effecten van gezinsbehandeling een bijverschijnsel zijn van methodologische ruimhartigheid maar kijkt ook naar de specifieke kenmerken van de verschillende onderzochte behandelingsprogramma's. Uit de resultaten blijkt dat de positieve effecten van gezinsbehandeling weliswaar wat zwakker worden wanneer de strengste eisen worden toegepast, maar dat een adequate behandeling toch resulteert in de afname van delinquent gedrag. Met literatuuropgave.

16

Swanston, H.Y., P.N. Parkinson e.a.

Juvenile crime, aggression and delinquency after sexual abuse; a longitudinal study

British journal of criminology, 43e jrg., nr. 4, 2003, p. 729-749

In deze longitudinale studie gaan de auteurs na of het seksueel misbruikt zijn tijdens de kindertijd de kans vergroot in de jeugd-jaren crimineel of agressief gedrag te vertonen. Twee groepen werden met elkaar vergeleken: misbruikte kinderen (4-15 jaar) die waren opgenomen in twee ziekenhuizen in Sydney en

niet-misbruikte kinderen van dezelfde leeftijd. Bij beide groepen (38 respectievelijk 68 personen) vond vijf en negen jaar later een zelfreport follow-up plaats. Ook ouders/opvoeders werden geïnterviewd. Het onderzoek kende een groot aantal controlevariabelen en werd uitgevoerd met bivariate en multivariate technieken. Geconcludeerd wordt dat er een duidelijk verband is: seksueel misbruik is een onafhankelijke risicofactor. Ook voor meisjes, een onderzoeksresultaat dat de auteurs kwalificeren als opvallend omdat doorgaans (in de algemene populatie) jongens meer criminaliteit plegen dan meisjes. Andere risicofactoren zijn het gezinsfunctioneren en negatieve ervaringen. Interventie in een vroeg stadium is van groot belang, waarbij de hulpverleners ook moeten letten op het algehele functioneren van het gezin. Met literatuurgave.

17

Wittebrood, K.*Juvenile crime and sanctions in the Netherlands**Journal of contemporary criminal justice*, 19e jrg., nr. 4, 2003, p. 435-453

Sinds het begin van de jaren negentig staat jeugdcriminaliteit in Nederland bovenaan de poli-

tieke en sociale agenda. Dit na het verschijnen van alarmerende rapporten ten aanzien van het toenemende aantal gevallen van crimineel gedrag door jongeren. Naar aanleiding van aanbevelingen van de door de Minister van Justitie ingestelde Commissie Jeugdcriminaliteit (ook wel bekend onder de naam Commissie van Montfrans) werd in 1995 het herziene jeugdstrafrecht van kracht, waarin de introductie van alternatieve straffen en de verhoging van de maximaal op te leggen straffen zijn opgenomen. In dit artikel worden de tendensen met betrekking tot jeugdcriminaliteit in Nederland beschreven. Hierbij maakt de auteur gebruik van statistische gegevens afkomstig van de politie en data uit het Nationale Scholierenonderzoek van 2002, waarin respondenten uitlatingen doen over hun wetsovertredend gedrag. Uit de politiegegevens blijkt een sterke toename van jeugdcriminaliteit en uit de data afkomstig van het Nationale Scholierenonderzoek komt een min of meer stabiel beeld naar voren. De auteur besteedt in het kort aandacht aan mogelijke verklaringen voor deze discrepantie. Vervolgens geeft zij een overzicht van de verschillende strafmaatregelen die in Nederland worden genomen ten aanzien van jeugddelinquen-

ten én van het aantal jongeren dat hiertoe wordt veroordeeld en bekijkt ze wat daarvan in de praktijk de resultaten zijn. Met literatuuropgave.

Verslaving

18

Shiner, M.

Out of harm's way? Illicit drug use, medicalization, and the law British journal of criminology, 43e jrg., nr. 3, 2003, p. 772-796

In dit artikel gaat de auteur in op de vigerende beleidsfilosofie achter het Britse drugsbeleid en presenteert hij een nieuwe alternatieve filosofie, die meer recht doet aan recente maatschappelijke ontwikkelingen inzake het gebruik van drugs en nieuwe inzichten over de schadelijkheid van bepaalde drugs. De huidige beleidsfilosofie focust sterk op het wettelijk verbieden van bepaalde drugssoorten op basis van de veronderstelde schadelijke en gevaarlijke effecten van drugsgebruik c.q. verslaving. De auteur stelt dat het huidige Britse drugsbeleid de schadelijke effecten van bepaalde drugssoorten als cannabis, ecstasy en LSD sterk overschat. Deze illegale drugssoorten kunnen volgens de auteur voor wat betreft de schadelijke effecten vergeleken worden met legale drugssoorten als

alcohol en tabak. Het gebruik van bijvoorbeeld cannabis zou veeleer gezien moeten worden als een vorm van afwijkend risicovol gedrag, veelal van korte duur. Een drugsbeleid dat uitgaat van deze sociale dimensie van drugsgebruik en zich richt op het omgaan met en reduceren van de risico's zet volgens de auteur meer zoden aan de dijk dan het huidige beleid, dat alle heil verwacht van het verbieden van drugssoorten als cannabis, ecstasy en LSD.

Slachtofferstudies

19

Fagan, A.A.

The short- and long-term effects of adolescent violent victimization experienced within the family and community

Violence and victims, 18e jrg., nr. 4, 2003, p. 445-458

Jongeren in de Verenigde Staten zijn relatief vaak slachtoffer van criminaliteit. Tot nu toe is er weinig bekend over de gevolgen op korte of langere termijn van dergelijke ervaringen. Er is vooral nog weinig onderzoek verricht naar het verband hiervan met hun betrokkenheid bij criminaliteit in de verdere levensloop. In deze studie maakt de onderzoeker gebruik van gegevens afkomstig van het National Youth

Survey. De relatieve en samenhangende gevolgen bij slachtoffers van geweldsdelicten gepleegd door a. familieleden of b. niet-familieleden ten aanzien van zelf vermeld crimineel gedrag in de periode vanaf de adolescentie tot het begin van de volwassenheid, worden door de onderzoekster vergeleken. Uit de resultaten blijkt dat beide geweldsvormen een directe en langdurige invloed hebben op criminele betrokkenheid. Hierbij is de invloed van geweld gepleegd door niet-familieleden iets groter en lijkt deze relatie met de tijd zwakker te worden. Diegenen die slachtoffer werden van geweld gepleegd door zowel familieleden als niet-familieleden zeiden zich vaker schuldig te maken aan criminele activiteiten dan degenen die slachtoffer werden van één van beide typen. De onderzoekster concludeert dat preventieprojecten gericht op het voorkomen van geweld tegen jongeren noodzakelijk zijn. Hiermee zou tevens kunnen worden voorkomen dat slachtoffers in een later stadium daders worden. Met literatuuropgave.

Boeken en rapporten

Onderstaande publicaties kunnen door justitiemedewerkers (departement en veld) te leen worden aangevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Koninginnegracht 19, Den Haag, e-mail: a.eind@minjus.nl; tel.: 070-3706554/3.

- Addink, G.H., A.P.W. Duijkersloot e.a.**
Bestuurlijke boeten in de wetgeving Verkeer en Waterstaat; een onderzoek naar de mogelijkheden van handhaving door middel van bestuurlijke boeten in de wetgeving van Verkeer en Waterstaat, in het bijzonder de vervoers-, scheepvaart- en luchtvaartwetgeving
 Den Haag, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 2002
Afdeling Informatieanalyse en Documentatie
Gedetineerd in Nederland 2003
 Den Haag, Dienst Justitiële Inrichtingen, 2003
Aromaa, K., S. Leppä e.a. (red.)
Crime and criminal justice in Europe and North America 1995-1997; report on the Sixth United Nations Survey on Crime Trends and Criminal Justice Systems
 Helsinki, HEUNI, 2003
Bieleman, B., P. Goeree e.a.
Coffeshops in Nederland 2002; aantallen, gemeentelijk beleid en handhaving AHQJ-G criteria
 Groningen, IntraVal; WODC, 2003
- Bijleveld, C.C.J.H., H.G. van de Bunt**
De grens van onveiligheid; dië-rede
 Amsterdam, Vrije Universiteit, 2003
Blok, S.A.
Bruggen bouwen; onderzoek integratiebeleid; eindrapport
 Den Haag, Sdu, 2004
Bockstaele, M. C. de Valkeneer e.a. (red.)
Huiszoeking en beslag; perquisition et saisie
 Brussel, Politeia, 2003
Bunt, H. van de, C. van der Schoot
Prevention of organised crime; a situational approach
 Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2003
Dijk, B. van, Y. van Heerwaarden e.a.
Evaluatie project verkorting doorlooptijden jeugdstrafrechtketen
 Amsterdam, DSP Groep; WODC, 2003
Groot, M. de, R. Haverlag e.a.
Evaluatie pilot Meld Misdaad Anoniem; eindrapportage
 Rotterdam, Blauw Research; WODC, 2003

- Hoogvliet, G.M.H.
De Awb en het vreemdelingenrecht
Deventer, Kluwer, 2001
- Kerkhof, A.J.F.M., K.C.M.P.
Ferenschild e.a.
Detentie in de EBI; effecten en beleving van detentie in de extra beveiligde inrichting
Den Haag, Boom Juridische uitgevers; WODC, 2003
- Knoops, G.J.A.
International and internationalized criminal courts; the new face of international peace and security?
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2003
- Oei, T.I., M.S. Groenhuijsen (red.)
Actuele ontwikkelingen in de forensische psychiatrie
Deventer, Kluwer, 2003
- Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst e.a.
Rechercheportret; over dilemma's in de opsporing
Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2004
- Rovers, B., R. Bleijendaal
Kleine stappen vooruit; evaluatie van de invoering van het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO)
's-Hertogenbosch, Bureau voor Toegepast Veiligheidsonderzoek (BTVO); WODC, 2003
- Steketee, M.J., A.M. Overgaag
Minderjarigen als procespartij; een onderzoek naar de bijzondere curator en een formele rechtsingang voor minderjarigen
Utrecht, Verwey-Jonker Instituut; WODC, 2003
- Uitvoeringsconsortium
Projectbureau Politie-monitor, B&A Groep Beleidsonderzoek en -advies e.a.
Politie-monitor bevolking 2003; landelijke rapportage
Den Haag, Hilversum, B&A Groep Beleidsonderzoek en -advies, Intomart, 2003

De WODC-rapporten

Om zo veel mogelijk belanghebbenden te informeren over de onderzoekresultaten van het WODC wordt een beperkte oplage van de rapporten kosteloos verspreid onder functionarissen, werkgroepen en instellingen binnen en buiten het ministerie van Justitie. Dit gebeurt aan de hand van een verzendlijst die afhankelijk van het onderwerp van het rapport opgesteld wordt. Overige belangstellenden kunnen tegen betaling rapporten bestellen bij Boom Juridische uitgevers, Boom Distributiecentrum te Meppel, tel.: 0522-237555, fax: 0522-253864, e-mail: bdc@bdc.boom.nl.

Een complete lijst van de WODC-rapporten is te vinden op de WODC-internetsite (www.wodc.nl). Daar is tevens de integrale tekst van de rapporten gratis te downloaden. Hieronder volgen de titelbeschrijvingen van de in 2004, 2003 en 2002 verschenen rapporten.

Onderzoek en beleid

Faber, W., A.A.A. van Nunen

Uit onverdachte bron; evaluatie van de keten ongebruikelijke transacties

2004, O&B 218

Moolenaar, D.E.G., P.P.J. Groen, A.G. Mein, B.S.J. Wartna en M. Blom

Wegenverkeerswet 1994; evaluatie van de wijzigingen 1998

2004, O&B 217

Wartna, B.S.J., N. Tollenaar

Bekenden van Justitie; een verkennend onderzoek naar de 'veelplegers' in de populatie van vervolgte daders

2004, O&B 216

Bunt, H.G. van de, C.R.A. van de Schoot (eds.)

Prevention of organised crime; a situational approach

2004, O&B 215

Dijksterhuis, B.M., M.J.G. Jacobs en W.M. de Jongste

De competentiegrens van enkelvoudige kamers in strafzaken

2003, O&B 214

Smit, P.R., F.P. van Tulder, R.F. Meijer en P.P.J. Groen

Het ophelderingspercentage nader beschouwd

2003, O&B 213

The European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2003 (second edition)

2003, O&B 212

Heide, W. van der, A.Th.J. Eggen (eindred.)

Criminaliteit en rechtshandhaving 2001; ontwikkelingen en samenhangen

2003, O&B 211

Combrink-Kuiter, C.J.M.,

E. Niemeijer, J.M.M. Kuppens en M.J. ter Voert

Ruimte voor Mediation

2003, O&B 210

Eshuis, R.J.J.

Claims bij de rechtbank

2003, O&B 209

Kogel, C.H. de, C. Verwers

De longstay afdeling van Veldzicht; een evaluatie

2003, O&B 208

Molenaar, D.E.G.,

G.L.A.M. Huijbregts

Sanctiecapaciteit 2007; een beleidsneutrale prognose

2003, O&B 207

Kromhout, M., M. van San

Schimmige werelden; nieuwe etnische groepen en jeugdcriminaliteit

2003, O&B 206

Tak, P.J.J.

The Dutch Criminal Justice

System – Organization and operation – Second revised edition

2003, O&B 205

Meijer, R.F., M. Grapendaal,

M.M.J. van Ooyen, B.S.J. Wartna,

M. Brouwers en A.A.M. Essers

Geregistreeerde drugcriminaliteit in cijfers; achtergrondstudie bij het Justitieonderdeel van de

*Nationale Drugmonitor;
Jaarbericht 2002*

2002, O&B 204

Eshuis, R.J.J.

Van rechtbank naar kanton; evaluatie van de competentiegrensverhoging voor civiele handelszaken in 1999

2002, O&B 203

Kruissink, M., C. Verwers

Jeugdreclassering in de praktijk

2002, O&B 202

Klijn, A., G. Beijers

De gekozen achternaam; betekenis van de wijziging van artikel 5 van het Burgerlijk Wetboek

2002, O&B 201

Daalder, A.L.

Het bordeelverbod opgeheven; prostitutie in 2000-2001

2002, O&B 200

Voert, M.J. ter, J.M.M. Kuppens

Schijn van partijdigheid rechters

2002, O&B 199

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienens,

H.G. van de Bunt, m.m.v.

R.F. Kouwenberg, G. Paulides en J. Barenzen

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; tweede rapportage op basis van de WODC-monitor

2002, O&B 198

Bokhorst, R.J., C.H. de Kogel en

C.F.M. van der Meij

Evaluatie van de wet BOB; fase 1: de eerste praktijkervaringen met de Wet Bijzondere opsporingsbevoegdheden

2002, O&B 197

Moolenaar, D.E.G., F.P. van

Tulder, G.L.A.M. Huijbregtsen en W. van der Heide

Prognose van de sanctiecapaciteit tot en met 2006

2002, O&B 196

Kamphorst, P.A., G.J. Terlouw

Van vast naar mobiel; een evaluatie van het experiment met elektronisch huisarrest voor minderjarigen als modaliteit voor de voorlopige hechtenis

2002, O&B 195

Onderzoeksnotities

Ginkel, E.C. van

Telling beslag op zeeschepen in Nederland en de omliggende landen

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 1, 2002

Jacobs, M.J.G., A.A.M. Essers en R.F. Meijer

Daderprofielen van autodiefstal; een vooronderzoek met behulp van de WODC-Strafrechtmonitor en het Herkenningsdienstsysteem

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 2, 2002

Verrest, P.A.M.,

E.M.Th. Beenakkers

Evaluatie Wet Herziening gerechtelijk vooronderzoek; eerste fase van het onderzoek

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 3, 2002

Bol, M.W.

Jeugdcriminaliteit over de grens; een literatuurstudie naar ontwikkeling, wetgeving, beleid, effectieve preventie en aanpak (ten aanzien) van jeugdcriminaliteit buiten Nederland

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 4, 2002

Baas, N.J.

Mediation in civiele en bestuursrechtelijke zaken: een internationaal literatuuronderzoek

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 5, 2002

Winter, J., U. Noack, P. Bissara, D. Trevisan, J. Bates, J.S.

Cross border voting in Europe; the expert group on cross-border voting in Europe: final report

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 6, 2002

Siepermann, M., M. van Ooyen-Houben

Gebruik en aanschaf van cannabis door 16- en 17-jarigen

WODC, Onderzoeksnotitie nr. 7, 2002

Berg, E.A.I.M. van den, m.m.v.

R. Aidala en E.M.Th. Beenackers
Organisatiecriminaliteit; aard, achtergronden en aanpak

WODC, Onderzoeksnotities, nr. 8, 2002

Strafvermindering door schuldbekentenis? Voor wat hoort wat: *plea bargaining* in het strafrecht

Auteurs Chrisje Brants & Bart Stapert

Prijs € 29,-
inclusief BTW,
exclusief verzend- en
administratiekosten,
ook verkrijgbaar via
de boekhandel
ISBN 90-5454-458-9

- Is *plea bargaining*, waarbij de waarheidsvinding uit handen van de rechter wordt genomen en aan partijen toevertrouwd, de oplossing voor de 'verstopping van de strafrechtsketen' in Nederland?
- Past een 'voor wat hoort wat'-systeem waarbij de verdachte vooraf onderhandelt over zelf schuld bekennen in ruil voor strafvermindering in het Nederlandse strafproces?
- Aan de hand van een uitvoerige analyse van het strafproces en van *plea bargaining* in de Verenigde Staten, in Engeland en in Italië wordt antwoord gegeven op deze vragen.
- De Pompe-reeks is de publicatiereeks van het Willem Pompe Instituut te Utrecht waarin de bescherming en handhaving van fundamentele rechten in een veranderende wereld centraal staat.

Bestel nu Bel onze klantenservice (0522) 23 75 55 of mail naar info@bju.nl

Bju

Boom Juridische uitgevers

Postbus 85576 2508 CG Den Haag tel. (070) 330 70 33 fax (070) 330 70 30
e-mail info@bju.nl website: www.bju.nl

Integratie of assimilatie? Het multiculturele debat

Redactie Rob Rutgers en Gelijk Molier

Prijs € 25,-
inclusief BTW,
exclusief verzend- en
administratiekosten,
ook verkrijgbaar via
de boekhandel
ISBN 90-5454-466-X

- Moet er in Nederland een hoofddoekjesverbod komen? Is integratie met behoud van culturele of religieuze identiteit een achterhaald uitgangspunt? Dienen minderheden zich aan te passen aan de normen en waarden van de meerderheid? Is integratie via moskeeën een optie? En wat is de betekenis van de scheiding van kerk en staat in dit verband?
- Van het multiculturele drama van Paul Scheffer via 11 september en Pim Fortuyn naar de commissie-Blok en de reacties daarop: in deze bundel wordt een overzicht gegeven van een aantal spraakmakende artikelen die de afgelopen vier jaar van de hand van politici, opiniemakers, columnisten en wetenschappers over integratie zijn verschenen.
- Met onder anderen Ayaan Hirsi Ali, Paul Cliteur, Afshin Ellian, Frits Bolkestein, Jacques Wallage, Stef Blok, Bernard-Henry Levy, Sylvain Ephimenco, Jos de Mul en Job Cohen.

Bestel nu Bel onze klantenservice (0522) 23 75 55 of mail naar info@bju.nl

Bju

Boom Juridische uitgevers

Postbus 85576 2508 CG Den Haag tel. (070) 330 70 33 fax (070) 330 70 30
e-mail info@bju.nl website: www.bju.nl

Democratie = ongeschikte therapie
Ongeschikt recht
Anders denken over de rechtsstaat

Auteur Gijs van Oenen

Prijs € 25,-
inclusief BTW,
exclusief verzend- en
administratiekosten,
ook verkrijgbaar via
de boekhandel
ISBN 90-5454-454-6

- De 'democratische rechtsstaat' wordt alom geprezen, vaak echter als rituele frase. Het begrip 'democratisch' is een mantra geworden, een universele therapie voor uiteenlopende kwalen.
- Tegenover de overspannen nadruk op 'democratisch', in 'democratische rechtsstaat', stelt dit boek juist de rechtsstaat voorop. Kwesties als veiligheid, gedogen, straffen en onderhandelen worden behandeld.
- Met de hedendaagse relatie tussen burger en overheid als rode draad wordt deze thematiek vanuit filosofisch, politiek en sociologisch perspectief benaderd. Steeds wordt hierbij gedacht vanuit het levende recht.
- Voor rechtswetenschappers, rechtsfilosofen, politicologen, criminologen, bestuurskundigen.

Bestel nu Bel onze klantenservice (0522) 23 75 55 of mail naar info@bju.nl

Bju

Boom Juridische uitgevers

Postbus 85576 2508 CG Den Haag tel. (070) 330 70 33 fax (070) 330 70 30
e-mail info@bju.nl website: www.bju.nl